

ÜLÕPILASTE LEHT

Nr 3—4. MAI ☒ I. AASTAKÄIK ☒ 1914.

GEORG ZIRKI TRÜNK

::

TARTUS

Sisu:

Lhk

1. Dr. Jaan Sossi 1
2. Pilk minevikku. A. Oinas 2
3. Eesti üliõpilasnoorsugu arvudes (järgneb) 14
4. Tähtsama üliõpilaste elu küsimuse käsitiuse puhul.
Jak Kotkas 24
5. Üliõpilane, poliitika, teaduslik ja hariduslik töö.
V. Ernits.. 28
6. Ülevenemaaline üliõpilaste kongress. A. Bachmann 31

Kirjandus, kunst ja teadus.

7. V. Ernits: Vabaõhu muuseumid. B. Linde 34
8. Jaan Roos: Põltsamaa minevik. V. Ernits. 35
9. Vastus Dr. H. Sule arvustusele. H. Niggol 40
10. Meie kunst ja kunstiõpilased. J. Kangro-Pool 42
11. Mõnda üliõpilaste laulust. P. Tatz 44
12. Keemia oskussõnade loomise põhjusemõtetest. A. Vallner 49

Kodumaa tundma õppimine

13. Kodumaad uurima! E. Ü. S-i K. T. Osakond 54
14. Kihelkondi kirjeldama! E. Ü. S-i K. T. Osakond 57
15. Kodumaad kirjeldama! E. K. S-i K. T. Osakond 63
16. Vanavara korjama! Eesti Rahva Museum 65

Üliõpilaste tegevus.

17. Üliõpilased karskusetöös. J. Treumann 66
18. Mõni sõna Eesti üliõpilaste pidust. J. Priisko 68
19. Paari „Tallinna Teatajas“ ilmunud kirjutuse puhul.
V. Ernits 71
20. Kaks päevakangelast. Gloss. B. L. 73

Üliõpilaste organisatsioonid.

21. E. Ü. S-i Matemaatika Osak. asutamine. V. Naano 75

ÜLIÕPILASTE LEHT

Eesti edumeeleliste üliõpilaste häälekandja.

№ 3—4.

M a i.

1914.

Fr. R. Krentzwaldi muu.
Eesti 1914
Hiljuti avalik
Rahva Värk

Dr. Jaan Sossi †

Rahva Värk on meie rahvas, hõredad selle haridusekandjate read. Iga üksiku kaotus on tunduv, jätab tühja aseme järele, kuid kohustab elavaid seda tõsisemale tegevusele.

Dr. Jaan Sossi sündis 7. apr. 1879 Tartu lähedal Kambjas, Kodijärve vallas Metsakuru talus. Ta õppis esialgu külakoolis, siis linnakoolis, kust ta välja astus ja 7 aastat põllutööd tegi. Teadusehimu oli aga suur, sündis pühapäeviti, töö vaheaegadel ja öösiti õppima; tihti olnud raamat ka töö juures kaasas. Enne ei saanud Jaan Sossi rahu, kui ta Treffneri gümnaasiumi viiendasse klassi pääsis. Nelja aasta pärast lõpetas ta kooli ja astus ärevuse aastail ülikooli; selleks tehti poliitilise ustavuse tunnistuse nõudmisega tuntavaid takistusi, ka pandi isakodus üks tagajärjetu läbiotsimine toime.

Ülikooli tulle astus Jaan Sossi otsekohe Eesti Üliõpilaste Seltsi, milles ta huvitusega kaasa elas. Ta oli hääsüdamliku, lahtise iseloomuga, alati elurõõmus ja naljatlev. Pääle seltsielu võttis ta muistki püüetest osa: oli rahvaviise korjamas, töötas vaeste eest hoolekandmise seltsis jne. Viimasel kolmel suvel oli ta oma kodukihelkonnas Kambjas arstiks, kus ta täielikult rahva usalduse võitis. Ülikooli lõpetamise järele kavatses ta kodumaal tegevusse astuda, kuid — saatus otsustas teisiti!

Vaevalt oli Jaan Sossi 18. apr. s. a. oma viimase eksami ära teinud, kui ta juba varemini idaneva sarcomakasvaja pärast lõikusele läks, millele r. mail surm järgnes ja kõik kavatsused lõpetas.

Eesti Üliõpilaste Seltsi leinast võtsid kõik Eesti üliõpilaste organisatsioonid leinatelegrammide teel osa. Kirstupanekule (3. V.) ja matusele (8. V.) Kambja suruaiale olid Tartu ja Riia seltsid saadikud pärgadega lähetanud. Kaotus ja leingi võivad ühendada.

Olgu Sulle kodumaa muld kerge, lahkunud kaasvõitleja!

Pilk minevikku.

Eesti üliõpilaste ankeedi puhul.

I.

Eesti üliõpilaskonna kätkiks on Tartu oma ülikooliga. Läänud aastasaja esimesel poolel, kus Eesti veel maal asus, kus kõstrid ja kooliõpetajad pea ainsad rahva haritud ringkonna edustajad olid, kus kõrgem haridus oluliselt Saksa mõisniku- ja kodanikuseisuse eesõigus oli, — leidis Tartus ainult üksikuid Eesti soost üliõpilasi. Koolis ja Saksa korporatsioonides kodurahvast loobudes, kadusid nad pääle ülikooli lõpetamise suurelt osalt Saksa haritlaste, literaatide sekka. Vähestest ülikooli haridusega meestest, kes Eesti kultuuralosse oma nime on jätnud, tuletaksime meeie F. R. Fählmanni, õppis arstiteadust 1817—25 a., esimest „nooreestlast“ Kristjan Jaak Petersoni, õp. 1819—20 a. usuteadust, Dr. Fr. R. Kreutzvaldi, õp. 1826—31 a. arstiteadust ja Jakob Hurti, õp. 1859—63 a. usuteadust.

Alles aastasaja teisel poolel, alates kuuekümmetest aastatest, kus rahva majandusliku seisukorra paranemisega ka iseteadev rahvuskultuuriline tõus algab, kogub Tartu suuremal arvul Eesti üliõpilasi. Ärkamisaja liikumine ja meeieolu leiab ka neis vastakõla: hakatakse Eesti keele ja kirjandusega tegemist tegema ja tärkavast avalikust elust osa võtma. 1869 a. Tartus peetud esimese laulupidu päätoimekonnas leidis juba näituseks ko'm üliõpilast, kes end eestlasteks tunnistasid. Järgmisel, 1879 a. asutatakse nelja üliõpilase poolt (Andres Kurrikoff, stud. theol., Hugo Treffner theol., Heinrich Rosenthal med. ja Martin Wühner pharm.) esimene Eesti üliõpilaste korraldus, „kokkutulemine, kus nemad teineteist tundma õppisid, läbirääkimise ja hää nõu läbi kinnitasid ja ühes oma rahva kõige kaunima vana lauluga Kalevipojast tuttavaks saada püüdsid“. (E. Ü. Seltsi kroonika). Nimetatud üliõpilastega seltsis veel Gustav Treffner. Vanematest meestest palutakse vilistlastena osa võtma,

sõnaß Hurt, kes tol ajal gümnaasiumi kooliõpetaja Tartus oli, õpetaja V. Eisenschmidt ja „Eesti Postimehe kirjutaja“ J. V. Jannsen, „kui kõige tähtsamaid Eesti soost sündinuid mehi Tartus, kes avalikult oma rahva poole hoidsid“. Esimene koosolek oli A Kurrikoffi kortris, 26. märtsil 1870 a., kus otsuseks tehti võimalikult igal nädalal kokku tulla ja Hurti juhatusel Kalevipoja lugulaulu uurida.

Pärastistest „kokkutulemistest“ võttis osa Tartus oleku ajal ka C. R. Jakobson, ja kui koosolekud Jannseni kortris olid — ka Koidula (Koidula ja Kreutzwaldi kirjavahetus, II. köide).

Liigete arvu poolest kasvades, omandab ringkond 80:ndaiks aastateks kindlama, enam korporatsiooni laadile lähineva korralduse rahvuslikul alusel. 1874 a. kokkuseatud „Seltsi põhjusmõtete ja seaduste“ punkt I. kinnitab näituseks: „Seltsi liikmed tunnustavad, et nemad oma rahva, see on Eesti rahva liikmed on, et nemad oma emakeelt põlata ega unustada ei taha, vaid au sees pidada, et nemad sest vaimu harimisest, millest nemad võõras keeles oma osa saanud, edaspidi oma rahvast tahavad loomulikult viisil, see on tema omas keeles osa võtta lasta ja seda temale anda; et nemad nõndasama kui oma isa ja ema põlgamist, nõnda ka oma rahva põlgamist häbiks peavad“ jne.

Punkt II.: „Selle tarvis õpivad nemad nüüd juba rahva keelt, tema kirjavara ja iseäranis tema vanu laule tundma.“

Punkt VII.: „Seltsiliikmed peavad Eesti keeli laule pähe õppima, ja kes määratud ajaks ülesantud laulu mitte õppinud ei ole, see maksab... trahvi“.

Punkt III.: „Et aga keegi inimene üksi oma jõuga, kui üksik, seda (P. I. ja II.) ei saa täita: seepärast on Seltsi püüdmise, kooskäimisega teine teist kosutada ja kinnitada, iseäranis aga üht vennalikku elu liigete vahel äratada, et nemad seisaksid ükskõigi ja kõiküheseest nüüd ja ka omas tulevasel elus“. Edasi kohustatakse põhjuskirjas: „vanemate (sel'siliigete) vasta aupaklik“ olema, „võõraste vasta seltsiliigetest hääd kõnelema, neid vabandama“ jne.

80:ndate aastate algul leidub E. üliõpilasi Tartus ju paarikümne mehe ümber. Et sel ajal Tartu üliõpilaste elus Saksa korporatsioonid mõõduandvat osa mängisid, — ainult korporant oli täisõiguslik akadeemia kodanik ja seltskonna silmis üliõpilane, sõna täies mõttes, — juurdub ka Eesti üliõpilaste keskel mõte oma korporatsiooni asutada.

Algavad ettevalmistused. Värvideks valitakse Soome sinise-valge järele sinine-must-valge, mis Eesti rahvuslikkudeks värvideks saanud. Et maksva kombe järele korporatsiooni asu-

tajate nimekirjas vähemalt 20 burshi pidi olema, täh. üliõpilast, kes üle kahe semestri ülikoolis olnud, — tuli korporatsiooni asutajatel pea kõik selleaegsed Tartu Eesti üliõpilased üles otsida ja nimekirja mahutada. 1882. a. esitatakse Saksa korporatsioonide kesknõukogule, Chargiertenkongvendile kinnitamiseks „Vironia“ (nii uue korporatsiooni nimi!) asutajate nimekiri, kus burshidena esines 11 theol., 6 med., 2 phil. ja 1 pharm.

Samal ajal asutatud Läti korporatsioon „Lettonia“ kinnitatakse, „Vironia“ liikatakse tagasi: asutajate nimekirjast leiti paar vihatud „punast“, tuntud Jakobsoni poolehoidjat (Aleksander Sõrd, Nikolai Sõrd ja H. Raska), keda pärastise meeleparanduse lootusel arvu täiendamiseks asutajate sekka oli võetud.*)

Esimene katse korporatsiooni asutada lõpeb kurvalt: ühe korporatsiooni mõtte tulisema eestvõitleja A. Mõttuse poolt trotslikult pähe pandud „Vironia“ värvimütsi tallavad paar Saksa korporanti jalgadega uulitsa porisse!

Et oma olemist siiski seaduslikul alusel jätkata, asutatakse 1883 a. ülikooli valitsuse loal teadusliku ringi laadi põhjuskirjaga „Eesti Üliõpilaste Selts“.

90 aastateks tõuseb Tartu Eesti üliõpilaste arv ju üle viiekümne. Eesti Üliõpilaste Seltsis on 1889 a. I poolel 39 liiget: 11 theol., 18 med., 5 phil., 1 jur., 1 pol. oec., 1 chem., 1 füüs.; 1889 a. II poolel on Seltsis 44 liiget.

80:ndate aastate lõpul hakkab Eesti üliõpilaste ja vilistlaste keskel uuesti mõtte liikuma — korporatsiooni asutada, mis teiste korporatsioonide täisõiguslikuna kaaslasena Chargiertenkongvendi osaliseks astuks. Raskusi sünnitab duelli küsimus.

Et korporatsioonide ringkonnas teistest lihtsurelikkudest eraldi omavahelisi arveid keskajast päritud kombe järele kahevõitlustel mõõga abil õiendati, tuli ka Eesti korporatsiooni asutajatel duelli ja vehklemise küsimusega tõsiselt tegemist teha.

1888 a. algavad E. Ü. Seltsis vilistlaste enamuse nõusolekul ettevalmistused korporatsiooni asutamiseks. „Et Seltsil veel praegu—refereerib sügisese kongvendi otsusi E. Ü. S. kroonika—tarvilikku rahalist**“)ega vaimlist jõudu ei ole, siis peavad seltsiliikmed endid iseäranis hoolega vehklemises ning läbikäimises teiste üliõpilastega harjutama ja võimalikult palju kõikidest üleüldistest üliõpi-

*) H. Rosenthal, „Kulturbestrebungen des estnischen Volkes“.

***) Lettoonlaste asjatundliku otsuse järele oli korporatsiooni asutamiseks 2000 r. tarvis, mis pidi ära kuluma vehkeriistade (Mensurta kelage), värvimütside, õlapaelte, vappide, lippude, jooginõude („Landesvateri“ karikate) jne. ostmiseks.

laste ettevõtetest osa võtma“. Et korporatsjoonide ringkonda pääsmiseks „raudse mõõgaga ümberkäimine tähtsam on kui vaimumõõgaga“, nii saab „vehklemise küsimus peaaegu eluküsimuse vääriliseks“. (E. Ü. S. kr. 1889 a. I p.) Vehklemine tehakse sunduslikuks: „rebastele“ 6 tundi nädalas, „noortele“ ja „vanadele majadele“ 4, „igivanadele majadele“ 3 tundi! Vanadena meistritena kutsuti appi lettoonlased. Raiuti siis oma vahel*), raiuti lettoonlastega, „odasid ja mõõke — tõendab kroonika — lõhuti sadandete viisi!“

Ei jäänud unustusse ka teised korporatsjoo ni elu tarbed: töötati välja peenusteni „rebaste instituut“ ja ka ühe pääasja üle kõneldi pikalt ja laialt ja tehti palju plaanisid, „kuidas: kes, mis ja millal keegi õlut tohib, peab ning võib juua, missuguse sõrmega õlle klaasi küljest peab kinni hakatama“ jne.

Et Eesti keel tulevases korporatsjoo nis Saksa keele kõrval unustusse (konvendi asjaajamise keeleks pidi Saksa keel olema!**) ja liikmed Eesti vaimuelule võõraks ei jääks, otsustatakse korporatsjoo ni juures Seltsi osakonnana alles jätta ning iga aasta pääle konvendi vilistlaste osavõtmisel kirjandusepäeva pidada.

1890 aastaks on ettevalmistused lõpukorral: asutajate nimekiri kokku seatud, vapp ja märgid valmis tehtud, pika otsimise järele nimi leitud — „Fraternitas Viliensis“; koos on ka esialgselt tarvilik rahasumma: selle tõi korjandus vilistlaste keskel, Miina Hermanni kontsert jne. Värvideks jäetakse kadunud „Vironia“ sinine-must-valge. Kevadisel semestril antakse Chargiertenkongvendiile vastavõtmiseks kogu uue korporatsjoo ni asutamise materjaal ühes nimekirjaga, kus 20 üliõpilast, 11 Seltsi liigete hulgas ja 9 väljastpoolt, nende seas p. m. Jaan Tõnisson.

Seekord on Saksa korporatsjoo ni enamus asutamise poolt, kuid takistus tuleb säält, kust teda varemalt ei oodatudgi: õpikonna uus venemeelne kuraator jätab korporatsjoo ni kõigi palvete pääle vaatamata kinnitamata. Jäi järele vana Eesti Üliõpilaste Seltsi poole tagasi pöördja korporatsjoo ni Seltsi seinte varju jätta, kus ka sellekohane meelsus ja olukord kuni aastasaja pöördeni püsima jääb, kahanedes alles uue, rahvuslikult iseteadvama ja karskusesõbralikuma üliõpilaste rühma kasvamisega.

*) Ainult harjutamise otstarbel. Toim. täh. (Teated Dr O. Kallaselt).

**) Asutajate hulgas oli ka muulasi, ja selle tõttu pidi esimestel koosolekutel Saksa keelt tarvitama. Toim. täh. (Dr. O. Kallaselt).

Liigete arvu poolest suureneb Selts 90:ndail aastail vähe: 1895 a. on Seltsis 33 liiget, 1900 a. 37.

Korporatsiooni asutamise katsega oli osaltki ammu soovitud parem vahekord valitsevate Saksa korporatsioonidega kätte saadud. Eesti üliõpilaste korporatsioonipärane sõprust otsiv olek ühelt poolt, venestuse politika pigistusel õigusi kaotanud, leplikumaks muutunud Saksa korporatsioonid teiselt poolt, — ei ole siis ime, kui 90:ndail aastail E. Ü. Seltsi liigete matuseid Chargiertenkonvendi lipud ja tõrvikud ehtisid ja „Vironia“ 75 a. kestuse pidustustest E. Ü. Seltsi edustajad osa võtavad*). Suure mõnumeega kirjeldab seda kõike lähemalt toleaeagne E. Ü. Seltsi vilistlaste-kogu esimees H. Rosenthal („Kulturbestrebungen etc“).

Edaspidist Tartu Eesti üliõpilaskonna korralduse arenemist (E. Ü. Seltsi loobumine korporatsiooni radult, uute organisatsioonide tekkimine jne.) ei hakka me siin kohal kirjeldama; kõik see kuulub uude, käesolevasse ajajärku, mis algab Eesti üliõpilasnooresoo elus aastasaja pöördel.

* * *

Eesti haritud ringkonna hõreduse tõttu sai üliõpilane paratamatul kombel algusest päale silmapaistvaks jõuks seltskonna elus.

Osa võtab ta „Eesti Kirjameeste Seltsi“ asutamisest (nõupidamine 1870 a. Helmes ja Tarvastus) ja tegevusest, Aleksandri kooli asjust, võitleb omas enamuses Hurti rühma rinnas käremeelse Jakobsoni vastu, protesteerib ja lahkub ühes Hurtiga „Kirjameeste Seltsist“; ajakirjanduse alal toetab ta „Eesti Postimeest“, pärast „Postimeest“;**) lisa- ja jutulehtedele luuletab ta vaimustatud isamaa laule ja sepitseb muud kasulikku lugemist. „Vanemuises“ laulab ta ja mängib näitemängu, laulupidudel on ta kõige vähemalt korrapidajaks; 90:ndail aastail läheb ta vanavara korjama ning toetab „E. Ü. Seltsi albumite“ ja „Sirvilaudade“ väljaandmist jne.

Et Tartu meie avalikus elus kuni viimase ajani vaimlise päälinna osa on mänginud, tuleb suurel osalt Tartu ülikooli Eesti üliõpilaskonna arvesse panna. Kusagil mujal meie kodumaal ei olnud nii palju vaba vaimlist jõudu koos, olgugi küpsematut, võrdlemisi asjatundmatut, kuid siiski sel ajal palju tä-

*) Siin peab arvesse võtma asjaolu, et Chargiertenkongvent kinnitas omalt poolt „Fraternitas Viliensise“ korporatsiooniks.

**) Vahepeäl „Olevikku“, enne selle vanemeelseks muutumist. Toim. täh. (Dr. O. Kallaselt).

hendava akadeemilise hiilgusega võitnud ja varustatud noor-liku kõrgelennulise ihaga „rahva kasuks“ avalikus elus liikuda. Veel praegugi on Tartu suurelt osalt oma üliõpilas-nooresoo tõttu seltskondliku idealismi, igasuguste mõtete ja vaimliste suur-ettevõtete asupaik, vastandina teisele kodumaa avaliku elu kesk- kohale — praktilisele Tallinnale.

Varakult ilmuvad Eesti üliõpilaskonna keskele ka lahkumi- nekud. Esimese suurema sünnitab Jakobson, „Sakala“ rüh- ma üksikuid vabamate ja julgemate vaaadetega üliõpilasi võites. 80 aastate keskelt, kus kogu Eesti avalik elu otsekuü kaane alla sumbub, jäävad varju üliõpilaste avalikust elust loobumisega käsikäes ka lõhed ja iseteadlikud lahkumineked, aastasaja pöör- del uue jõuga esinedes.

Emakeelt mõistab kõne all oleva ajajärgu Eesti üliõpilane suurelt osalt puudulikult ja omaks pärastiseks perekonnakeeleks valib ta harilikult Saksa keele. Isegi oma sundusliku kõne E. Ü. Seltsis: Eesti muinasusust, Kalevipojast, Lembitust jne. kirjutab ta mõnikord Saksa keeles, teda pärast „mitme keeletarga abil“ emakeele tõlkides; veel 89 a. kohta konstateerib seda E. Ü. S. kroonika: „Just Eesti keele tundmine on meie seas tänini v ä g a v a e v a l i n e. Tuleb ette, ehk küll väga harva, et keegi E. Ü. S. liige kõne valmis on saanud, siis jookseb ta poole Tartu linna läbi ja otsib tõlki, kes talle kirjatüki Eesti keele ümber paneks“.

Iseäranis elurõõmus, vaimurikas pole Eesti üliõpilane vist kunagi olnud. Lõbusa oleku puuduse üle kurdab ka E. Ü. Seltsi kroonika (1886 a.): „Meie elu sellest küljest vaadatuna jääb haledaks hingeteaduslikuks mõistatuseks“. 80:ndate aastate lõpul pannakse E. Ü. Seltsi ringkonnas liikuma omavaheline naljakiri, kuid pea läheb see nalja tegemata hingusele.

Tõsi, õlu, bovine sütitas ka meiegi üliõpilasi, kuid saadud lõbutuju ja vaimustus oli paraku liiga raske, vihane; selle tuju- avalduse tagajärjel tõsteti mehed „Vanemuisest“ välja kuivama, või eraldati omade vägitööde eest „alma materi“ ülemisele korrale süga- vamale järelemõtlemisele üksikusse kambri; kuid seda juhtus harva.

Iseloomulikkudena joontena paistavad E. Ü. Seltsi ringkonnas silma, iseäranis 90:ndail aastatel, Saksa korporatsioonidelt omandatud kombed ja vaated üliõpilase põlve kohta. Õlu on harilikuks seltskonna joogiks, õlle korvid, kannud ja sarved koosolemiste ja ülesvõtete ehteasjuks, „Landesvater“, „dem Fürst von Toren“ pidustuste kõrgemaks tipuks ja labased Saksa burshi laulud üle- voolavate tunnete avalduseks. Põlise kombe järele veheldi mõõ- kadega ja daamidele etendati olematuid kahevõitlusi...

Kuid kõik see oli suurelt osalt üliõpilase elu näiteküljel; laenatud dekoratsioonid taga oli laiema hulga igapäine olemine, nagu ta võrdlemisi kehv, talupojalikul Eesti üliõpilasel Tartus tol ajal teisiti ollagi ei saanud, — üsna hall. Elu ainelisi raskusi oleks siin kohal ülearune meele tuletada. Nii mõnegi tegi ainealine kitsikus ju nooreseas tühaks, või raasis vaimu kadakakslik kostielu. Võõrad olid ka kogu õpingimused: kuni 90 aastateni valitses koolides Saksa keel ja vaim, säält edasi — Baltimaale sisse kiilitud Vene keel ja ametlik politseikultuur.

Üliõpilaste keskel, kohaliku Saksa seltskonna silmis oli Eesti üliõpilane „metsik“, „talupoeg“! Eesti seltskonnas, tõsi, suur mees, „rahva elu tulevane juhataja, au ja ehe“; kuid suuremale osale oli see enam troost halval ajal, kui rõõmus suure ja rahuldava ülesande äratundmine.

* * *

Kuni käesoleva aastasajani on Tartu ainsam suurem Eesti üliõpilaste asukoht. Peeterburi ja Riiga kogub alles 90:ndate aastate lõpupoole paarikümne ümber Eesti üliõpilasi. 1900 a. asutatakse Riias esimene Eesti korporatsioon „Vironia“, mille liigeteks astus 25 meest, — pea kõik tolleaegsed Riia Eesti üliõpilased.

Peeterburi, kuhu juba varem aegul päälle erihariduse omandajate ka ülikooli õpilasi Tallinnamaalt, asundustest ja osalt ka Liivimaalt kokku tuli, pääasjalikult neid, kes oma käe pääl olid sunnitud elama, tekib juba 80:ndate aastate keskel (1884—5 a.) väike üliõpilaste „sõprade ringkond“. Kavatakse Tartu eeskujul Üliõpilaste Seltsi asutada, mis asjas siis ka Eesti Üliõpilaste Seltsiga kirj vahetus algab.

„Juba paari aasta eest — jutustab E. Ü. S. kroonika*) 1886 a. I. p. — ulatas kõmin meile kõrvu, et päälinna vendadel mõte olla sarnast seltsi asutada, kui meie oma on. Mõne aja eest palusid nad meilt ka meie Seltsi põhjuskirja neile saata, mis ka sündis. Sellega oli aga ka kõik otsas. Nüüd aga tegid päälinna lapsed seega uue sammu vastastikkuseks liginemiseks, et nad 26-ndaks paastukuu päevaks (E. Ü. S. aastapäev. A. O.) õnnesoovi telegrammi saatsid. Seltsi hääkskiitmisel alustas esimene päälinna lastega kirj vahetuse, kus ta lootust ja soovi avaldas, et nende Selts, kui ta kord kinnitatud, kui noorem vend vennale lähineks, see aga nooremale iga pidi toeks ja abiks lubas olla, kui palju ta jõud ulatab. Et peeterburilased samas mõt-

*) Et Peeterburi Eesti üliõpilaste vanema põlve kohta vähe materjali on, avaldame pikemalt väljakirjutusi E. Ü. Seltsi kroonikast.

tes on, tunnistab vaimustatud kiri, mida stud. jur. T. Vares nende nimel T. E. Üliõp. Seltsile saatis“.

„Lähemaks tutvustamiseks“ kutsutakse Peeterburi üliõpilased vilistlase P. Hellati ettepanekul 1886 a. sügisel üleüldisele vilistlaste ja tegevliigete koosolekule. Peeterburilased võtavad kutse vastu ja saadavad kaks saadikut: stud. jur. K. Hellati ja cand. ling. orient. Julius Möttuse. „See oli väga mõnus, — tähendab E. Ü. S. kroonika — nüüd võis nende soovisid ja püüdmisi, mida nad küll ka kirjalikult meie seltsile olid avaldanud, lähemalt tundma õppida“.

Vilistlaste koosolekul selgus, et nad „ühenduse poolt T. E. Ü. Seltsi ja Peeterburi Eesti üliõpilaste vahel olid, kuid ametlikust kirjavahetusest ei võida enne juttu olla, kui P. E. üliõpilased kinnitatud seltsiks on kokku heitnud“.

Koosolekul andsid peeterburilased seletust omade püüdmiste kohta: „Töö isamaa kasuks olla nende pää püüd; et aga üks mitte maha ei kisuks, mis teine ülesehitanud, sellepärast olla ühendust tarvis, sellepärast soovida nemad lähinemist T. E. Ü. Seltsile ja selle lähinemise seaduslikku ülestähendamist“. Vilistlaste ja Seltsi poolt „arvati aga hääks, et Tartu ja Peeterburi üliõpilased ühendust enam sõpruse teel, kui seaduse sunnil peaksid“. „Sõpruse märgiks“ lubas Selts peeterburilastele oma liigete näopildid saata ja ka „mõned tööd, mis kirjanduskommissioon selleks kõlvulised arvas olevat“.

Koosolekule, kus „nii mõnedgi peeterburilaste soovid täide ei läinud“, nagu kroonika tõendab, järgnes pidu, mis „kustutas viimse kareda, vaidlemise palavikus siin ja sääli kukkunud sõna meelest... Lähinemine ja tutvustumine oli ometigi pooliti kätte saadud... Armas pidu kestis nii kaua, et mõnigi auväärt mees enese pää juhtimise puudusel ja jalgade ränkusel teistest pidi koju tallutatud saama“.

Lubamistest hoolimata „ei tahtnud läbikäimine Peeterburi Eesti üliõpilastega mitte hästi soojasti sündida“ — toonitab E. Ü. S. kroonika 1887 a. I. poolel. Ehk küll Selts otsuseks tegi peeterburilastele oma liigete näopildid saata, oli „umbusaldus nende (peeterburilaste) vastu ometi niivõrd maad võtnud, et 3—4 seltsiliiget trahvist hoolimata omi päevapilte neile saata mitte ei lubanud. Sellegipärast osteti kaunis album ja saadeti peeterburilastele.“

Seltsi aastapäevaks kutsuti peeterburilased läbikäimise nõudel Tartu ja saadeti neile Eesti rahva vabastamise mälestuspäevaks — 26 märts. — õnnesoovikiri, kuid „pidust osavõtma ei olnud keegi Peeterburist tulnud“. Sellega katkes ka vististi

läbikäimine Tartu ja Peeterburi Eesti üliõpilaste vahel. Vähe-
malt ei ole E. Ü. S. kroonikas peeterburilaste kohta midagi
enam leida. Kumbgi üliõpilaskond läks oma iserada.*)

Ehk küll Eesti Üliõpilaste Seltsi käest põhjuskiri muretseti
ja ka päälinna Eesti üliõpilaskonna omavaheliseks lähinemiseks
sammusid astuti, jäi Selts ometi asutamata: väikearvulisel üliõpi-
laste rühmal oli päälinna tingimustes liiga raske kindlamat korral-
dust elus hoida; päälegi puudus mitmesuguste õpiasutuste üli-
õpilastel igasugune seaduslik väline ühinemise võimalus. „Sõp-
rade ringkond“, mida umbes 10 meest oli — suurelt osalt üli-
koolist, kestis 90:ndate aastate keskeni, ilma et talt kindlat, seltsi
laadi korraldust oleks kujunenud. Käidi koos üksikute rühma-
meeste pool „vetsherinkasid“ tegemas, võeti Peeterburi Eesti
Häätegeva Seltsi tegevusest osa, kus tihtigi pidude toimepa-
neku pääraskus üliõpilaste õladel oli.

Alles 90:ndate aastate lõpu poole, kus päälinna Eesti üliõpi-
laste arv üle paarikümne tõuseb ja ka kohalik Eesti asundus elava-
malt liikuma hakkab (karskuseseltsi „Ustavuse“ kõneõhtud jne.),
tekib Peeterburi kestev üliõpilaste korraldus. 1897. a. asuta-
takse J. Teemanti, V. Lenderi, R. Allmani ja mõne teise noo-
rema üliõpilase eestvõttel „Peeterburi Eesti Üliõpilaste Selts“.
Eialgu on Seltsil ainult 7—8 liiget; käesoleva aastasaja alguseks tõu-
seb liigete arv paarikümneni. Seltsi esimestest eluaastatest on vähe-
teada; palju jõudu kulus ainelise abiandmise pääle, muud tege-
vust sai selts ainult kitsastes piirides avaldada. Kindlama kor-
ralduse, iseteadlikuma kuju ja oma praeguse seisukoha Eesti
üliõpilaste organisatsioonide keskel omandab Selts alles
1905—1907. a. saadik.

Kodumaalt eemal olek jättis Peeterburi üliõpilaskonna Eesti
avaliku elu päältvaatajaks, kuid vabastas selle päälinna avaras
õhkkonnas Balti kadakasakslik-kiriklikust mõttepiirist ja kolga-isa-
maalikust romantikast. Ei ole juhuslik, et Balti ajalooliste jää-
nuste julgem ja järjekindlam eitamine varemil aegul eestkätt
Peeterburi ringkonna poolt tuli: Jakobson, Köhler jne. Vististi
on ka Peeterburi Eesti üliõpilased, pääasjalikult ülikooli mehed,
kogu aja Eesti üliõpilaskonna pahempoolseks tiivaks olnud. —

*) Toim. täh. Põhjuseks, miks P. E. üliõpilaste ja T. E. Ü. S.:i
vahel lähemat ühendust ei tulnud, ei olnud mitte põhjusemõttelikud lah-
kumineku, vaid P. E. üliõpilaste vähene arv ja korraldamatus. Iseära-
nis kui ühenduse õhutaja K. Hellat (kes ühenduse alalhoidmiseks p. m.
ka Eesti Ü. S.:i vill kogu liikmeks valiti) ülikoolist oli lahkunud, jäi asi
enam ja enam soiku. (Dr. O. Kallaselt).

Kuid Peeterburi ja Riig oli kohasemaks pinnaks, kui Tartu, ka ettevõtlikule tõusikule, kuivameelsele energilisele karjeeri tegijale.

II.

Käesoleva aastasajaga algab Eesti üliõpilaskonna elus uus ajajärk, iseäranis silmapaistvalt päale 1905—6. a. esinedes. 1900. a. oli Tartus, Peeterburis ja Riias organiseeritud Eesti üliõpilasi kokku 80 mehe ümber, üliõpilaskonna kogu arv vahest ehk kahesaja lähidal; praegu on organiseeritud mees ja nais-üliõpilasi üksi juba 624 inimest; kui kunstiõpilasi juure arvata, võib kogu üliõpilaskonda ju tuhandeni tõusvaks lugeda. Võrdlemisi lühikese aja jooksul on meie üliõpilaskond seega ligemale viis korda suuremaks kasvanud.

1913. a. II. poole nimekirjade järele oli organiseeritud üliõpilasnoorsugu:

	Meesüliõpilasi.		Kokku.	Naisüliõp.		Kokku.
	Seltside liikm.	Korp. liikm.		Seltside liikm.	Organis. üliõpil.	
Tartus	179	99	278	22	300	
Peeterburis	158	14	172	28	200	
Riias	20	52	72	—	72	
Moskvas	37	—	37	15	52	
Kokku	394	165	569	65	624	
	63,0%	25,5%	89,6%	10,4%	100%	

Haruldasesena uudisena paistsid silma aastasaja algul esimesed üksikud naisüliõpilased; praegu on neid ju pea igast õpiharust leida. Organiseeritud naisüliõpilastest on: keeleteadl. 13, arstiteadl. 12, loodusteadl. 10, ajalooteadl. 9, seltskonnateadl. 7, math. 4, tehn. õp. 2, kasvatusteadl. 2, õigusteadl. 1, arhitekt. 1, hambaarst 1, õpiharu teadmata 3.

Organiseeritud meesüliõpilased jagunevad tänavuste nimekirjade põhjal õpiharude järele järgmiselt:

	Tartus	Peeterb.	Riias.	Moskvas.	Kokku	%
med.	111	2	—	4	117	21,1
jur.	66	28	—	10	104	19,1
tehn.	—	47	37	5	89	16,3
agr.	8	24	15	3	50	9,2
math.	25	17	—	4	46	8,4
rer. nat., chem.	30	7	—	3	40	7,3

rer. merc., oec.	—	11	20	6	37	6,8
phil.	7	11	—	4	22	4,1
theol.	20	—	—	—	20	3,7
hist.	6	6	—	—	12	2,2
dent.	—	5	—	—	5	0,9
pharm.	3	—	—	—	3	0,5
veter.	2	—	—	—	2	0,3
Kokku	278	158	72	39	547	100,0

Arsti ja õigusteadlaste, tehnikute, agronoomide kõrval on endised tooniandjad usuteadlased varju jäänud. Aeg on ka uusi tööharusid avanud: agronoomid, õigusteadlased, kaubandus-majandusteadlased jne.

Kiire arvu kasvamisega käsikäes on ka kogu Eesti üliõpilaskonna elu-olu kirjuks, laiapiiriliseks ja ülevaatamatuks muutunud. Järjest kasvavate lainetena on viimastel aastatel uut noortsugu kõrgemasse kooli valgunud. Suurem osa on kodumaalt eemale asunud: Peeterburi, Riiga, Moskva, Saksamaale jne. Rida uusi korraldusi: korporatsjoone, seltse on juure tekkinud, Tartus üksi on juba 6 iseseisvat korraldust, Peeterburis 5 jne. Avanevad on sügavad lõhed ja vastolud üksikute tihti vaenulikkude üliõpilaste rühmade vahel. Kehva maata mehe sama kehva poja kõrval esineb meile Eesti maaomanduse edustaja, kapitali koguja järeltulija — esimeste Eesti tõusikute uuem, parandatud väliaanne; entusiastliku sotsialisti, erapooletu või rahvuslase kõrval — päris Saksa üliõpilase sarnane korporant, või hiljutine päevakangelane — akademist!

Lühidalt tähendatud üliõpilaskonna kiire ümberkujunemine on Eesti seltskonna arenemise ja Balti ühiskondlik-poliitiliste tingimuste muutumise loomulik tagajärg. Saksa mõisniku- ja kodanikuseisuse õigusliku ja majandusliku ainuvalitsuse nõrgenemine, linnade kiire kasvamine, Eesti majaomanikkude kihi ja kodanluse jalule tõusmine, rahva hulkade kultuurilise järje kõrgenemine, kogu see uuenduste hiigla ahel, esile toodud kapitalistliku majanduse võimsail kättel, mis ühe inimese põlve jooksul kodumaa elu põhjani on muutnud, on ka üliõpilaskonna kiire kasvamise ja differentseerumise tinginud.

Sügava mõju meie üliõpilasnooresoo uuema põlve pääle on avaldanud ka valitsuse poolt venestuse sihis 90:ndail aastatel toime pandud pööre õpitingimustes: alguskoolist pääle õpikееleks Vene keel, Vene ametnik - kooliõpetaja ühes Jlovaiskidega Preismaast unistava Saksa Oberlehreri asemele, — mida varemalt Saksa, seda peab nüüd Vene mõju olema!

Õpitingimuste muutusel olid eraldi Tartu kohta teised, kaudsed tagajärjed. Seni ainuvalitsev Saksa üliõpilaskond jääb kiirelt kasvava seminaarliku, lohmaka, lihtsa ja demokraatliku üliõpilaskogu kõrval tähtsusetusse vähemusse. Hääbuvad unustusse aastakümneid kestnud „Burschen-Comment“ ühes burshi-kohtu ja kahevõitlustega, kaovad ühes värvimütsidega kärarikkad maipidud ja rongikäigud; esile ilmuvad — „shodkad“, sotsialistlikud aated, poliitika ja politsei! Ülikooli õhkkond muutub lahedamaks, vabanedes keskaja traditsioonidest, seisuslikust ja rahvuslikust kitsarinnalisusest ja kõrkmeelest.

Kuid ei saa tähendamata jätta, et venestuse poliitika Tartu ülikooli autonoomia, õpijõudude ja töö poolest on varemteks muutnud, mis viimasel ajal paljudele üliõpilastele eemale rändamise põhjuseks on.

Aastasaja algul esineb uus kriis Eesti avalikus elus. „Teataja“ rahvameelsus, majanduslik ajaloovaade, ratsionalism, „Uudiste“ sotsialism, ateism, mõlemate rahvusliku romantika ja kõlbuslikkuse jutlustamise poliitika eitamine — kõik see, ühes Vene üliõpilaste käremeelsusega oli tolleaegsele Tartu õppivale nooresoole kui õli tulele. Ju keskkooli pingil algab nooresoo keskel vanade väärtuste ümberhindamine, iseteadlik loobumine traditsioonilisest, Jannseni ja Jakobsoni päivil loodud ilmavaatest. Tärkavad üks teise järele osalt õppiva nooresoo enese, osalt üksikute Eesti ja Vene pahempooliste üliõpilaste algatusel kirjanuslik-sotsialistlikud eneseharimise jne. ringid, esmalt Tartus, siis Tallinnas, Pärnus; kujuneb Euroopa kultuuri järele jänuneja „Noor-Eesti“. Tiheneb side õppiva nooresoo ja tööliste liikumise vahel jne.

1905 a. annab kogu selle ümberkujunemise käigule hiigla hoo, järsult vanu paleusi purustades ja uusi radu avades.

Eesti üliõpilasnooresoo elu-olu on kirjeldatud seisukohalt huvitavaks peeglipildiks kodumaa kultuura elu kohta, iseäranis kui silmas pidada, et üliõpilasnooresoo ridadest suurem osa meie tulevaid haritud tegelasi tuleb. On kõigiti ajakohane katet tõsta sellelt kirjult, tundmatuks muutunud elu vallalt, kus paljale silmale praegu ainult rida küsimusmärke esineb.

Seda ülesannet on täita püüdnud Peeterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi poolt teiste Eesti üliõpilaste organisatsioonide toetusel läinud õpiaastal toimepandud teadete korjamine Eesti üliõpilaste ja kunstiõpilaste kohta. Kavatsatud on teadete korjamine perioodiliselt, võimalikult viie aasta tagant korduva ankeedina.

Nagu järgnevas P. E. Ü. Seltsi ankeedi toimekonna aru-

andes esitatud arvud näitavad, on esimene katse õnnestunud, olgugi, et mõnelt poolt sellele teatava umbusalduse ja arusaamatusega vasta tuldi. Kuigi ankeedi teadete kogupildis mõni üksik huvitav joon varju peaks jääma, aitab peetud teadete korjamine meid Eesti õppiva nooresoo tundmises kahtlemata suure sammu edasi

A. Oinas.

Eesti üliõpilasnoorsugu arvudes.

I.

Tõuke üleüldiseks teadete korjamiseks Eesti üliõpilasnooresoo kohta andis paari aasta eest Tartu Eesti Üliõpilaste Seltsi poolt Bergmanni abiraha valitsuse ettepanekul kavatsatud ankeet Eesti üliõpilaskonna aineliste elutingimuste kohta. Et ankeet liiga kitsalt oli mõeldud ja ka sellekohane teateleht otstarbekohaselt kokku seatud ei olnud, *) pani Peeterburi Eesti üliõpilaste Selts ette üleüldist teadete korjamist kogu Eesti üliõpilas-nooresoo ja ka kunstiõpilaste elu-olu kohta toime panna. Et teised üliõpilaste organisatsioonid ettepanekuga ühinesid, jäi ankeet aineliste elutingimuste kohta pidamata ja uue üleüldise teadete korjamise korraldus läks Peeterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi kätte. Seltsi ankeedi toimekond seadis uue laialise ja statistiliselt kohasema küsimuslehe kokku, mis ka teiste üliõpilaste organisatsioonide poolt väheste muudatustega tarbekohaseks tunnistati.

Mitmesuguste takistuste pärast sai Peeterburi Eesti Üliõpilaste Selts alles 1912—13 a. talvel teadete korjamist alata. Ankeedi küsimuslehti saatis Selts ühes üleskutsete ja ümbrikutega kõigile Eesti üliõpilaste organisatsioonidele ja ka üksikutele üliõpilastele ja kunstiõpilastele, kellele adressid Selts teada sai. Pääle Tartu Eesti korporatsioonide, kes ankeeti põhjusemõttelikult toetada lubasid, oma liigetele tegevusvabaduse jättes, korraldasid teadete kogumist oma ja ka kohaliste „metsikute“ keskel organisatsioonid ise. Kokku tulnud ankeedi lehtede süstemaatiline läbitöötamine algas 1913 a. sügisel Peeterburis Eesti Üliõpilaste Seltsi ankeedi toimekonna poolt, millest ka P. E. Ü. Seltsi „Põhjala“ asemikud osa võtavad.

*

*

*

*) Bergmanni abiraha ringküsimuse otstarbeks oli pääsjalikult Eesti üliõpilaste majandusliku seisukorra tundma õppimine, et saadud teadete põhjal abiandmise asja korraldada, — seale järele kujunesid muidugi ka küsimused. Toim. täh. (Dr. O. Kallaselt).

Teadete korjamine on meie üliõpilasnooresoo keskel üsna elavat vastavõtmist leidnud. Mitu vastajat „tervitavad südamest“ ettevõtet ja soovivad talle „kõigiti hääd kordaminekut“. Kuid leidub ka pahane. Keegi individualist, anarhismi, sots.-dem., tugeva kultuura ja laialise tegutsemise poolehoidja“ Tartust arutab teadete lehe lõpus:

„Какую *) цѣль, собственно говоря, преслѣдует „Р. Е. Ü. S.“ с данной выходкой? Неужели, как оно само пишет, что „в студенчествѣ отражается ближайшее будущее“, а это мы хотим узнать. Если так, то „Р. Е. Ü. S.“ дал промах, ибо имѣя в виду эту цѣль, нужно было обратиться к російскому студенчеству вообще и к прибалтійцам в частности, ибо прибалтійскій вопрос в непосредственной функциональной зависимости от разрѣшенія обще-росс. вопроса.“

Edasi seletab autor oma poliitilisi ja filosoofilisi vaateid ja jõuab järgmisele otsusele: „Итак (!?) цѣли заглянуть в ближайшее будущее „Р. Е. Ü. S.“ не достигает. Быть может его побудили патриотическія чувства, но тогда это было бы измѣной славным традиціям петербургских эстонских студентов“.

Avaldame selle seletuse kui omast kohast huvitava inimliku dokumendi poliitilise mõtlemise liialduste kohta. Peaks selge olema, et Р. Е. Ü. Selts Eesti üliõpilaste ankeedi toimepanekule sugugi mitte kolgaisamaalikust tujust ei olnud üles õhutatud. Ei sea ka teadete korjamine omaks otsekoheseks ülesandeks kodumaa poliitilise tuleviku ettekuulutamist, nagu seda arvustaja ühest üleskutse ütelistest ekslikult järeldab.

Kui 8 keskkooli hariduseta kursuste õpilast ja paar puudulikult vastatud küsimuslehte kõrvale jätta, on teateid annud 320 meesüliõpilast, 42 naisüliõpilast ja 28 kunstõpilast.

Meesüliõpilasi on vastanud: Tartust 125, Peeterburist 94, Riist 50, Moskvast 25, Varshavist 3, Kiievist 2, Strelitzist 11, Königsbergist 6, Leipzigist 3, Berlinist 1; Vene-maalt seega 299, Saksamaalt 21 üliõpilast.

Naisüliõpilasi on vastanud: Peeterburist 25, Tartust 9, Moskvast 7, Helsingist 1, kokku 42.

Kunstõpilasi on vastanud: Peeterburist: helik. õp. 11, maalik.õp. 2, näitek. õp. 1; Riist maalik. õp. 3 ja Tartust 1 maalik. õp., kokku 18.

Mis kunstõpilastesse puutub, siis oli algusest päale neilt, korralduseta mööda ilma laiali pillatuilt vähe lootust suuremal

*) Õigekirjutus parandatud.

arvul vastusid saada. Et käepärast olevad 18 lehte seda kõige vähem tuntud õppiva nooresoo osa elu-olu siiski jaoltki valgustada aitavad, avaldab P. E. Ü. S. ankeedi toimekind kunstiõpilastesse puutuvad teated eraldi käesoleva aruande lõpul.

Tõuseb küsimus, kui suur osa kogu Eesti üliõpilaskonnast on ankeedist osa võtnud? Et lähemad teated Eesti üliõpilaskonna suuruse kohta puuduvad, võib osavõtmise rohkust ainult umbkaudu ära määrata. Üksi Tartu, Peeterburi, Riia ja Moskva organiseeritud üliõpilaste kohta võib osavõtmise määra täpipäälsemalt ära tähendada. Ankeedist osa võtnud meesüliõpilastest on

	Seltside liikmeid	Korpor. liikmeid	„Metsikuid“
Tartus	97	10	16
Peeterburis	77	2	14
Riias	13	28	8
Moskvas	20	—	5
Küievis, Varshavis	—	—	5
Strelitzis	10	—	1
Mujal Saksamaal	—	—	10
kokku.	217	40	59

Ei ole organisatsiooni teatanud 2 üliõpilast Tartust, ei ole vastanud küsimuse pääle Peeterburist 1 ja Riiaast 1.

Naisüliõpilastest on

	Seltside liikmed	„Metsikud“
Peeterburis	17	8
Tartus	1	8
Moskvas	6	1
Helsingis	—	1
kokku	24	18

1912—13 a. talvel oli Eesti üliõpilaste Seltside ja korporatsioonide nimekirjade järele organiseeritud mees-naisüliõpilasi:

	Seltsides	Korporatsioonides	Kokku
Tartus	158	70	228
Peeterburis	170	—	170
Riias	17	52	69
Moskvas	29	—	29
Kokku	374	122	496

Nimetatud nelja linna organiseeritud üliõpilastest on ankeedist osa võtnud üleüldse 273 inimest, sega 55,10/0, sääl juures üliõpilaste seltside liigetest 231—57,80/0, korporatsioonide liigetest 40—32,80/0. Üksikute üliõpilaskogude järele kujuneb ankeedist osavõtmine järgmiselt:

On vastanud:

	Seltside liigetest	Korporatsioonide liigetest	üleüldse org. üliõpilastest
	0/0	0/0	0/0
Tartus	62,1	14,3	48,3
Peeterburis	56,5	—	56,5
Riias	76,5	53,9	59,4
Moskvas	89,7	—	89,7

Kõigist teistest üliõpilastest eraldi seisavad oma haruldaselt madala osavõtmise 0/0 poolest Tartu korporatsioonide liikmed. Kuidas seda seletada, on toimekonnal teadmata; kogu aja avaldasid Tartu korporatsioonid ankeedile oma „põhjusmõttelikkude poolehoidmist“, kuid tagajärjeks ainult 10 vastust! Riia korp. „Vironia“ liigetest on sellele vastu üle poole teateid annud.

Et Eesti üliõpilaskonna kogusuurust ja selle järele ankeedist osavõtmise määra umbkaudugi kätte saada, oletame, et Tartus, Peeterburis, Riias ja Moskvas on kolm korda enam „metsikuid“, kes end eestlasteks peavad, kui ankeet seda näitab; vastavad arvud oleksid seega 72, 66, 24, 18. Edasi oletame, et ka väljamail kolm korda enam Eesti üliõpilasi on — vastav arv oleks 63. Kui teiste Venemaa õpilinnade Eesti üliõpilaste arvu 60 ümber lugeda, saaksime Eesti üliõpilaskonna koguarvuks läinud õpeaasta kohta ümmarguselt 800, mis tööoludele vist ligidalt vastab.

Kui esitatud arvu usaldada, on kogu Eesti üliõpilaskonna nooresoost seega päälle 450/0 ja Tartu, Peeterburi, Riia ja Moskva üliõpilaskonna nooresoost umbes 500/0 ankeedist osa võtnud.

Saadud arvud näitavad, et ankeet kõigi takistuste päälle vaatamata üsna rahuloldavalt on korda läinud. Statistiliseks läbitöötamiseks ja üleüldistuste tegemiseks on see osavõtmise määr i s e e n e s e s t küllalt suur. Asjata oleks loota, et üleüldisest üliõpilaste ankeedist peaaegu kõik, või vähemalt suur enamus osa võtaks.

Mis Vene üliõpilaste ankeetidesse puutub, siis on neist seni vähe nii kõrge osavõtmise 0/0 annud kui meil, olgugi, et nad kas ainult ühe teatava õpiasutuse või linna üliõpilaskonna kohta on käinud, mis teade kogumist märksa kergendab. Tuttavamatest Vene üliõpilaste ankeetidest on näituseks osa võtnud Tartus 1907 a. — 300/0; Peeterburis: Politehnikumis 1909 a. — 300/0, kõrgemil naiskursustel 1909 a. — 330/0; erandina seisab ainult Tehnoloogia Instituudi ankeet — 500/0; Harkovis 1909 a. — 390/0, Kiievi juudi üliõpilaste ankeet — 300/0 osavõtjaid. Väljamaa üliõpilaste ankeetidest võiks siinkohal nimetada teade-

tekorjamist Praga ülikooli ja tehnikumi üliõpilaste ühiselulise kuuluvuse (päritoleku) ja kortriolude kohta. Ehk teatelehti küll õpiasutuse valitsus kogus, saadi tehnikutelt esialgu ainult 420/0 kohta teateid (korralikult oli kõigi küsimuste pääle vastanud ainult 320/0); alles järgmisel semestril, kus teadete andmine peaaegu sunduslikuks tehti, kogus vastuseid 81,4 0/0-ni.

Võrdlemiseks võiksime veel tähendada, et hiljutine karskuse keskoimekonna ankeet Eesti üliõpilaste alkoholi tarvitamise kohta esialgu ainult 166 vastust tõi, alles teisekordse meeletuletuse ja üleskutse pääle kasvis vastuste arv 201-ni. — On omast kohast huvitav, et Eesti üliõpilasnooresoo üleüldise ankeediga ühel ajal Vene üliõpilaste poolt Tartus toime pandud teadetekorjamisest kohaliku üliõpilaskonna aineliste elutingimuste kohta pea sama palju Eesti üliõpilasi on osa võtnud: ülikoolist — 119 meest, meil 117; veterinäär-instituudist — 4, meil 6; pääle selle on vastanud 10 kõrgemate kursuste meesõpilast, kes meie ankeedi piirkonnast (pääle kahe) välja jäetud, — ja 7 naisüliõpilast, meil 9.

Eesti üliõpilaskonna statistilist uurimist raskendab kahjuks suuresti see, et meie üliõpilasnoorsugu kusagil mitte ühes suuremas kogus ei asu, vaid peotäitena siia-sinna piki Vene- ja väljamaad on laiali pillatud. Juba teadete kogumine on sellepärast suurte raskustega ühendatud: tuleb kirjateel asju ajada, adresse koguda jne. Mõnda kohta ei pääse ankeedi teadegi ligi; näituseks avaldati alles ankeedi teadete läbitöötamise ajal ühe Saksamaa linna üliõpilaste poolt soovi, et neile ankeedi lehti saadetaks.

Et pea igal pool elu ja õpitingimused suuresti lahku lähevad ja igasse suuremasse üliõpilaste asukohta: Tartu, Peeterburi, Riiga, Moskva ka enam-vähem iselaadi üliõpilaskond näikse koguvat, tuleb teadete materjaali läbitöötamise juures isegi väikest vastuste koguarvu nimetatud linnade eraldi vaatlemiseks killustada. Raske on niisugustel tingimustel hõredaid tabelid rääkima panna, nähtusi statistiliselt sõlmida, nende ühiselulisi juuri ära tähendada. Selleks on enamaid arvusid tarvis kui Eesti üliõpilaste ankeet neid annab üksikute keerulisemate küsimuste kohta.

Kuid olgugi, et iga huvitavamat nähtust Eesti üliõpilaste elus ankeedi materjaali põhjal statistiliselt korrapäraselt valgustada ei saa, jääb peetud teadetekorjamisele siiski oma tähtis ülesanne — kirjeldada seda mis olemas, ühtlasi, nii palju kui teadete materjal seda lubab, üksikuid tähtsamid, silmatorkavamid sidemaid nähtuste vahel ette tuua. Peetud ankeet annab selleks üleüldiselt küllalt võimalust. Õnneks on ka Eesti üliõpilane iseene-

sest oma tuseduse ja ühiselulise seisukorra poolest üsna statistikapärane materjal. Vene üliõpilaste arvud näituseks hüppavad ja pakuvad ootamatusi hästi enam kui meil.

Vastatud on küsimused üldiselt korralikult, ankeedi lehe eesotsas harikult paremini kui lõpus. Lorilehti, sündmatut naljategemist ei ole leida.

Paljudele lehtedele on vastajate poolt eluloolised märkused või pikemad seletused üksikute küsimuste kohta juure lisatud, kõige sagedamini usu asjus. Huvitavamad neist avaldab toimekond vastavate teadetega käsikäes. Puudutame siin kohal lühidalt ainult neid märkusi, mis ankeedi lehe kokkuseade kohta käivad.

Riia poolt leitakse veaks, et ankeedi lehes küsimused suguelu kohta puudusid. „Imestan“, kirjutab keegi, „et seksuaalse elu kohta mingisuguseid teateid korjata ei taheta, ehk see küll väga suurel määral üliõpilaste elu pääle mõjuda võib. See on üks tähtsamatest faktoridest“. „On ju suguelu Eesti üliõpilaste haiglasem külg“ — toonitab muu seas ka veel keegi teine üliõpilane Riias.

Vastuseks tähendame, et suguelu teated kui liiga isikulised ja tihti piinlikud avaldada, üldisest ankeedist selleks kõrvaldati, et edaspidi, ära nähes, kuidas üldine ankeet korda läheb, iseseisvat, vastaja isikut täiesti saladuseks jätvat suguelu ankeeti toime panna. Sellekohane teateleht on P. E. Ü. S. ankeedi toimekonnal kokku seatud.

Edasi leidub mõnelt poolt märkustes etteheiteid, et ankeedi leht vaimuelu küsimuste osas mitte küllalt täielik ei olevat.

Puuduvat näit. küsimused „enesetapmise mõtete kohta“, tähendab keegi meesüliõpilane Peeterburist (25 aastane, V. a. õpi-asutuses).

„Enesetapmise mõtetega ümber käija on usu kõige esmalt iseenesesse kaotanud; ta näeb eneses jõu ja omaduste puudust, mis elus tarvilikud on. Usk enesesse on ju tegevuse eeltingimus. Sellepärast puudub enesetapmise mõtteid mõlgutajal aktiviteet, mis asjaolu teda seltskonnale kasutumaks ja üleliigseks teeb. Käesolev ankeet võiks selgitada, kui palju on meil Eestis sarnaseid üleliigseid tulevaste kultuura kandjate, s. o. kõrgemates õpeasutustes õppiva nooresoo keskel. — Nende ridade kirjutaja on enesetapja in spe, — kui aeg mõnda uut terviseallikat ei ava, enne kui sisemine enesetapmise protsess lõppenud on“.

Et enesetapmise küsimus omast kohast huvitav on, ei saa salata, kuid ankeedist jäid sedalaadi keerulised, kuigi huvitavad

intüimid hingeelu küsimused seepärast välja, et vastamist mitte liiga koormavaks teha. Raske on seesuguseid teateid ühtlaselt kätte saada ja statistiliselt kokku võtta, nii et saadud koguarvud mitte ainult õõnsad aritmeetilised suurused ei oleks. Et ankeedi lehe küsimuste, kui ka vastuste osas igasugu „hingeelu varjundid“ ja peenused puudusid, ei ole midagi parata. Hulgalisel kokkuvõttes tuleb paratamata elu rikkalikku mitmekesisust võimalikult mõne objektiivse tunnuse järele paari tüübilisemasse vormi suruda, kus individuaalsed peenused ja iseäraldused, kui huvitavad nad iseenesest oleksidgi, oma olemise kaotavad, summana ainult üleüldist, jämedajoonelist k o g u iseloomustust andes. Ankeedi lehes on püütudgi tähtsamaid tüübilisi vorme, vastuste võimalusi ette ära näha, et selle abil nii teadete andmist kui ka kokkuvõtmist kergendada — ülesanne, mis sugugi hõlpus ei ole. Küsimusi on lihtne üleüldisel kujul üles seada, raskused tulevad alles siis, kui nende sisu ligemalt ja kindlalt tahetakse ära määrata. Et laialises ankeedi lehes vigu on, ei hakka toimekond salgama. Alles teadetematerjaali läbitöötamine toob need selgesti nähtavale, arvustavad märkused lähevad aga paraku pea kõik märgist mööda. Tähendame siin kohal ainult, et ankeedi lehte veelgi kärpima oleks pidanud. Keegi üliõpilane Tartust (22 a.) leiab, et ankeedi leht puudulik olevat, ja täiendab lehte ise omal algatusel hingeelu küsimuste poolest. Avaldame nad harutuste ja numbrite vahepalana:

„Minevik?“

Värvitu, elutu, tung tuleviku tegevusse.

Tundmused?

Sisemiselt tormilised, väliselt külmad, võib olla eemale tõukavad. Üleelamised?

Hingelised üleelamised ainult viimase aasta jooksul — armastuse mõjul naisterahva vasta.

Jgatsused?

Õrnuse, sõpruse, hää vasta. Tuleviku järele kellegi poolt. Vast õnnelik perekonna elu temaga. Edasiõppimine võimalik ainult tema õrnuse toetusel“.

Järgneb veel rida teisi küsimusi ja vastuseid, kuid vahest ehk jätkub neistki. Et seesuguste teadetega hulgalises kokkuvõttes suuremat ei ole päälle hakata, on selge. Kõik see, nagu suurem osa hingeelu küsimusi on liiga isikuline, kõikuv, ebamäärane, statistiliselt tabamatu materjal.

*

*

*

Järgnev aruanne ei ole lõpulik, täielik, sest et teadetematerjaali läbitöötamine edasi kestab.

Üleüldised teated.

Õpiharud.

Õpiasutuste ja õpiharude järele jagunevad ankeedist osa võtnud mees üliõpilased järgmiselt:

Ülikoolis	Tartus	Peeterburis	Riias	Moskvas	Kiievis Varshavis	Saksamaal	Kokku	^{0,0} / ₀ kõigist vastanud üliõpilas- test
jur.	26	18	—	6	2	—	52	16,3
med.	48	—	—	2	1	—	51	16,1
rer. nat. ja füüs. mat.	24	19	—	3	1	—	47	14,7
hist.	2	3	—	5	—	—	10	3,1
fil.	3	2	—	—	—	1	6	1,9
theol.	6	—	—	—	—	—	6	1,9
chem.	5	—	—	—	—	—	5	1,6
agr.	2	1	—	—	—	—	3	0,9
ling. orient.	—	1	—	—	—	—	1	0,3
fak.teadmatu	1	2	—	—	—	—	3	0,9
kokku üli- koolides	117	46	—	16	4	1	184	57,5
Eri õpiasu- tustes								
Tehn.	—	27	28	—	—	12	67	21,1
rer. merc. ja oec.	—	6	10	4	—	—	20	6,3
agr.	—	9	8	3	1	8	29	9,0
med.	1	6	—	—	—	—	7	2,2
veterin.	6	—	—	—	—	—	6	1,9
muud õpi- harud	1	—	4	2	—	—	7	2,2
Kokku eri õpiasut.	8	48	50	9	1	20	136	42,5

Teatava koolilinna meesüliõpilastest on:

	Ülikoolis	Eri õpiasutustes
	0/0	0/0
Tartus	92,8	7,2
Peeterburis	48,8	51,1
Riias	—	100,0
Moskvas	64,0	36,0
Saksamaal	4,8	95,2
Kokku kõigist üliõp.	57,5	42,5

Ankeedist osa võtnud naisüliõpilased on järgmistest õpiharudest.

	Peeterburis	Tartus	Moskvas	Helsingis	kokku	0/0
hist. fil.	5	3	2	1	11	26,2
med.	5	3	1	—	9	21,4
füüs. math.	6	—	—	—	6	14,3
rer. nat.	2	3	1	—	6	14,3
rer. merc. ja oec.	—	—	3	—	3	7,1
jur.	1	—	—	—	1	2,4
tehn.	1	—	—	—	1	2,4
pädag.	1	—	—	—	1	2,5
?	4	—	—	—	4	9,5
kokku	25	9	7	1	42	100

Õpiaastate poolest on ankeedi materjaali järele seega kõige vanem Riia ja Peeterburi üliõpilaskond, mis vist sääliste tehnikute pika õpiaja arvesse tuleb panna; noorem on Saksamaa ja Moskva üliõpilaskond, sest et sinna alles viimasel ajal suuremal arvul õppivat noorsugu on rännanud.

Naisüliõpilased jagunevad õpiaastate järele järgmiselt:

	Peeterburis	Tartus	Moskvas	Helsingis	Kokku	Kõigest nais- üliõpilastest
I aasta	7	1	4	—	12	28,4
II „	7	3	—	1	11	26,2
III „	3	2	—	—	5	11,9
IV „	3	2	2	—	7	16,7
V „	4	1	—	—	5	11,9
VI „	1	—	—	—	1	2,4
VII „	—	—	1	—	1	2,6
Kokku	25	9	7	1	42	100

(Järgneb).

Tähtsama üliõpilaste elu küsimuse käsitlese puhul.

Mitte korporatsioonide kaitseks, sest need ei tarvitse seda, ka mitte ainult õigustamatu kahtlustuse tagasitõrjumiseks ei võta ma siin sõna, vaid mõne ebaväite selgituseks, mis K. Lutsu artiklis esineb. Ei oleks igatahes lootnud niisugust ebaarvamist kuulda kaasvõitlejalt, kes meile võimalikult lähidal peaks seisma, meie muresid ja rõõmusid tundma, ilma kivistunud eelarvamiseteta asjade kohta, mille tõsine seisukord enesele tundmatu.

Kui soovitav või mitte väljaarenematute poliitiliste vaadete üliõpilaste poliitiline tegevus oleks ja kui palju see poliitilist ilmavaadet selgitada aitaks, jäägu igaühe enese otsustada. Juhin siin tähelepanekut vildaku võrdluse pääle, mida meie üliõpilaste seltside ja korporatsioonide kohta avaldatud.

Õigustatud osa artiklis avaldatud vaadetest võib ainult märksate kitsendustega vasta võtta. Siis on need vaated samuti

seltside kui korporatsioonidegi kohta maksvad. Oleks küll täiesti ülekohtune iga organisatsiooni ja iga üksiku kohta neis organisatsioonides niisuguste piiramatute süüdistustega esineda.

Korporatsiooni vaadeldakse artiklis kui ühiskondlikku üksust. Kollektiivse vaatlemise põhjal võiks nende kohta otsuseid esitada, kui vähemalt üks neist peenemis põhijoontes eriteldud, analüüseritud oleks. Sedagi ainult siis, kui korporatsioonid ühiste põhjuste mõjul tekkinud oleksid ja pärastises edenemises samade muutumatute seaduste mõjul kasvaksid.

Korporatsioonid on aga nähtused, mille tekkimine ja edemine mitmesugustest muutuvist põhjustest oleneb. Niisugustes nähtustes ei ole absoluutist ühetaolisust, vaid muutuvate põhjuste mõjul on neil individuaalne ilme.

Nõnda seisab ühiskondliku üksuse elu üksikutest individuaalsetest nähtustest koos. See individualiteet ei eita veel järjekindlust seadustes, sest inimese elu edeneb samasuguste kindlate seaduste järele, kui näituseks lille kasvamine. Inimsuse kohta käivad seadused on aga paljude muutuvate, mitmesugustest põhjustest olenevate nähtustega varjatud.

Järjekult, ühiskondlikuis teadustes ei või üksiku nähtuse vaatlemine teiste samasuguste seletuse aluseks olla. Erapooletute arvu mitteerapooletute arvuga võrdlemine ühes organisatsioonis ei või veel põhjuseks olla otsustamise juures sellesama vahekorra üle teistes organisatsioonides.

Üksikute nähtuste individuaalse karakteri põhjal peab iga jagamatut üksust kollektiivses kogus vaatlema. Ainult siis võime õige pildi sellest kogust saada.

Kuid niisuguseid teadmisi ei ole autoril ühegi meie korporatsiooni kohta. Et korporatsioonide kohta midagi oletada, võtab ta eelkorporatsioonilisi instinkte seltsis abiks, seda tähelepanemata jättes, kas kõik meie korporatsioonid nende instinktidega seotud on ja kuidas praegune elu korporatsioonides kujunenud on. On ju loomulik, et autoril, kes kord juhtumisi Tartu sattunud, need teadmised õige piiratud peavad olema, sest Tartu on arviliselt korporatsioonide keskkohal. Ainult siin võiks, kui ilma eelarvamiseta asja juure minnakse, nende iseäraldusi selgesti näha ja neid õieti hinnata. Ehk suudaks siis autor vähegi oma lubamist täita — objektiivne olla ja vahest avaneksid tal siis ka teised vaatepiirid meie suurte meeste ja nende arvu kohta.

Korporatsioonide tekkimist kujutatakse sihiliku protsessina. Neid asutatavat osa meie üliõpilaste, kui jõukama kihi edustajate poolt vastakaaluks vabadele üliõpilaste seltsidele. Kuid korporatsiooni mõte on meil enne seltside asutamist esinenud ja ei ole

kellegi poolt kellegi vasta sihitud olnud, sest teatavasti ei olnud selle mõtte tekkimisel veel ühtegi seltsi, mille vastakaluks korporatsioon oleks võinud olla. Mispärast loeb autor ainult siis põhjuskirja maksvaks, kui see temale meeldiva mõtte tõenduseks kasulik näib olevat, kui mitte — vaigitakse. Just siin, kus välise võimu surve nii tunduvalt ei mõju, kui poliitilistes küsimustes, võiks põhjuskirju palju tõsisema tagajärgjega tarvitada ja võrrelda seltside ja korporatsioonide tekkimise põhjusi. Seda ei tee aga autor, kuid enesele isiklikult meeldiva mõtte kaitseks ei kohku ta mingisugusest vildakust kujutusest tagasi ja lubab enesele väga vabaid oletusi.

Teine kahtlustus süüdistab korporatsjoone võõrsilt laenatud vaimus. Kas ei ole aga siin seltsid ja korporatsioonid ühiselt väliste mõjude all, nagu kogu meie lapsekingades edenev kultuuragi? Vahe võiks ainult selles olla, et osa meie üliõpilaste organisatsjoone kõrgema Öhtu-Euroopa kultuuralt seda otseteel omandada ja oludekohaselt ümbertöötada tahab, mis meile vaja, kuna feine osa sama Hommiku kaudu ulatavalt helgilt loodab saada. Ka seisavad meie korporatsioonid ja seltsid ühe ja sama koduse ümbruskonna mõju all. Mispärast arvatakse siis, et võõras vaim just korporatsioonide kaudu üliõpilaskonda tuuakse? Ei ole tõesti põhjust kõigile korporantidele iseäralikku mõtteilma ette heita.

Nõnda ei või meie sisuliselt niisugustes küsimustes, nagu meelsus ja eluviis, ühtegi kindlat piiri seltside ja korporatsioonide vahele tõmmata. Kui autor seda teeb, siis eksib ta faktide kujutamises, niisama ka seltside ja korporatsioonide tegevuse piirkonna äramääramises. Et seda vahet tõesti raske teha, näitab ka artikkel ise. Et korporantidele võõrast eluviisi ette heita, peab autor eluviisi vanemates seltsides abiks võtma. Ei olegi temal midagi muud tuua oma väga vaba mõttelennu tõenduseks, mis otsekohe korporantide eluviisisse puutuks.

On ju meie korporatsioonid meie rahva keskkohas tekkinud ja omandavad rikkumatu rahvavaimu omalt otsekoheselt ümbruselt. Võrdlemisi halvemal järjel on osa meie üliõpilasi kaugel kodust, võõras ümbruses. Ei ole ka ime, kui mõnel puhul vasetatud tushurkades ilutsetakse, arvamises, et meie rahva vaimu Neva lained kannavad. Kuid võõrsil paistab päike, mis sibulapõldudele naeratab, puhub tuul, mis Kaspia laineid kaisutab. Varjaku meie hõbeselget Emajõe pinda niisuguste tuulte eest tihe Taara tammik ja selgugu meid soojendavad päikese kiired, murdudes läbi Peipsi lainete.

Autori arvamise järele eitavad korporandid meie mõtteilma,

sest nad olla poliitiliselt erapooletud. Päätoendus selleks olevat põhjuskirja punkt. Peab aina imestama, et autor, kes meie rahva olevikku peaks tundma, siin täitsa abitult seisab ja asjade õiget seisukorda ei näe. Ei teata, missugustes oludes suurem jagu meie seltse elule tärkab ja kuidas on nende elu tõsine vahekord nominaalse põhjuskirjaga. Kuid isesuguse mulje avaldab see teadmine, et niisugust põhjuskirjade ja põhjusemõtete segamist organiseeritud üksuse liige enesele lubab. Kui põhjuskirjal tõesti põhjanev tähendus oleks, millega tuleks siis seda seletada, et korporatsioonides ka neid on, kes mitte erapooletud ei ole ja seltsides jälle suur protsent erapooletuid. Väljaspool organisatsiooniseisvatel üliõpilastel ei ole ühtegi põhjuskirja punkti, kuid erapooletute arv ei ole säääl väike. Ei keela ka ühegi korporatsiooni põhjuskirja oma liigetele poliitiliste vaadete selgitamist ja loomist.

Katsutakse artiklile vähegi teaduslikku ilmet anda ja püütakse kaudsel teel ankeedi arvudega mõjuda. Kuid, nagu autor ise ütleb, on korporandid vähe teateid saanud. See, nähtavasti, ei takista teda aga sugugi otsustamast, et korporantide keskel erapooletute protsent väga kõrgele tõuseb.

Autori arvates mõjub korporatsioon halvasti ülikooli lõpetamise pääle ja suurendab alkoholi tarvitamist üliõpilaste seas. Kuid autor ei suuda ka siin midagi tõsist ette tuua oma mõtte tõenduseks pääle kulunud Saksa korporatsioonide hüüdsõna. Ta ei katsugi oletust asjaliselt arvude najal tõendada. Ta ei taha teadagi, et seltsides neid veel rohkemgi võib olla, kellel ülikooli lõpetamine lähemaks eesmärgiks ei ole. Nagu teada on ka seltse, kus suurel mõõdul kibedat ära hävitatakse ja kus alkoholi ülistajaid tunduv hulk on. On ka neid korporatsioonide ja seltse, kus alkohol juba algusest saadik enesele peremehe õigusi ei ole omandanud. Et autorile kasulik näib olevat neist mõõda minna, siis pigistab ta siin silmad kinni.

Lõpuks peab kahetsust avaldama sel puhul, et K. Lutsu artikkel meie üliõpilaste keskel lõhet kasvatada aitab, seda kunstlikult suurendades. Ta seisab koondavist ülesannetest kaugel, mis meie kui väikerahva kõikumatu eesmärgile igal ülesehitaval tööil kahjulik on, sest ainult kokkuhoidmine ja vastastikkune lugupidamine teevad tugevaks.

J a k K o t k a s,

Stud. jur.

Üliõpilane, poliitika, teaduslik ja hariduslik töö.

K. Lutsu artikli puhul Ül. Lehes nr. 2.

K. Luts on omas huvitavas ja hoogsalt kirjutatud artiklis loomulikult otsusele jõudnud, et juba üliõpilase põlves poliitiliselt kindel seisukoht tuleb võtta, tema arvates koguni erakonna valikgi teha. Selle üleüldise põhjusemõttega võib nõus olla, kuid loomulikult peab siin mõned erandid tegema, sest kõik üliõpilased ei ole oma intellektuaalse ega tundelistahtelise temperamendi poolest ühesugused. Temperament, muidugi mitte patoloogiline, on aga see alus, mis inimese tegevuse ja huvidepiiri määrab. Selle piiridest üleminek võõrastele aladele on eksimus enese vasta, sest et ta loomu-, seega kõlbusevastane on.

Kiiresti arenevate inimeste juures kujunevad loomulikult poliitilisedgi vaated varakult. Olen võinud ise tähele panna, kuidas 14 aastasena nooremehena „järjekindel marksist“ oldi, ilma mingisuguse küsimuseta ehk tumeda kohata kogu poliitilises ilma-vaates. Ma olen kindel, et siin oli palju enam tegemist tugeva emotsionaalse usumurranguga, mis muidugi mõtteilmagi juhtis, kui mõistuse ehitatud järjekindla süsteemiga. Emotsionaalist, usu ja lootuste pääl põhjenevat elementi olekski võimatu poliitikat eemale tõrjuda, sest siis kaoks kõik selle hoog ja värskus. Ka praeguseski ilmas kihutab usk rohkem inimesi, kui loogika.

Siit järgneb aga üks nõudmine nii hästi kesk - kui ka suure osa ülikooli nooresoo kohta: hoidutagu võimalikult eemale tege-likust poliitikast, kõige vähemalt selle jämedamist avaldustest. Mispärast? Et poliitiliste vaadete arenemine vabamini võiks sün- dida. Kui tegelikusse poliitikasse on andutud, siis tähendab see ühtlasi, et on teatud usutunnistusele ustavust vannutud, mille murdmine pärastpoole igatahes kõige ilusam tegu pole. Vande murdmine saab aga sisemiselt sunduslikuks, kui erakonna teenis- tusse astunud isik oma varemini hääks tunnistatud poliitilistest vaadetest üle kasvab, kogu rühm aga poliitiliste vaadete poolest mitte samal kiirusel ei arene. On ju teada, et käremeelsemadgi erakonnad oma eeskavalise arenemise poolest võrdlemisi alalhoid- likud on, paratamatult, sest siin on laialiste hulkade sisemise kasvamisega tegemist.

Peab sedagi silmas pidama, et tegelikus poliitikas arene- nudgi „vaadetest“ ja „ideaalidest“ küllalt ei ole. Meie sisemi- selt ikkagi nii vähe haritud ajal nõuab tegelik, tihti eesriidetagune

poliitika sagedasti muid, tegelikka, mõnikord oma laadi poolest koguni alamaväärtuslikkagi vaimuomadusi, kui taevani ulatavad kõrged ideaalid. Viimastel on aga inimese psühofüüsilises arenemises nii suur tähtsus, et neid kõige vähemalt nooruses mitte kihvtitama ei tohiks hakata. Ma ei väida, et tegelik poliitika igal korral eitavid jooni peab kandma; samuti ei arva ma, et poliitikategevuses esinevad jämedused, taktikakonksud jne. iga inimese paleuslikku ilmavaadet otsekohe hävitaksid, kuid üleüldiselt on see nii.

Veel ühel põhjusel pean ma üliõpilaste tegeliku poliitika vasta kõnelema. Nooruses on iga vähegi arenenud inimene selle võrra erk, vaimustusse, hoogu ja ärevusse sattuv, et tegelik poliitika elu teda liiga raskesti võiks kaasa kiskuda, hingelist tasakaalu rikkuda. Muidugi on ajutised, koguni korduvadgi vaimustuse paroksüsmid inimese arenemisele tarvilikudgi, kuid alatiselt ühekülgne hingeelu ja mõtlemine takistab arenemist. Igatahes on näitusi, kus õige erk poliitiline vaimustus mingisuguseks üli poliitiliseks maaniaks on muutunud, isiku elu väärtuse hävitanud.

Kindlasti aga peab nõudma, et poliitiline närvlikkus meie üliõpilaste keskelt ja kogu meie avalikust elust kaoks, nii palju kui see meie rahva praeguse hingeelu ja meid ümbritseva välise olukorra pärast võimalik. Närvlikkus, enese kulutamine asjatuma ja tagajärjetuma ärevuse tõttu on igatahes jõuetuse tunnismärk, kuna jõust tunnistab kindel, vankumatu, kuid mitte pääd kaotanult ärev tahtmine ja tegevus, kõigi välise ebasoodsate *) olude pääle vaatamata.

Teatav määr poliitilist närvlikkust avaldub K. Lutsugi artiklis, nimelt puhtale teadusele andumise hindamisel praegustes oludes. K. Luts arvab, et see on praegu võimatu ja kasuta, sest et praegune poliitikavool igasugust teaduslikku tegevust takistab. Selle väite poolnärvlikust meeleolust võib aru saada, kuid sisuliselt ei või seda mitte täitsa õigeks pidada. On ju kurb tõsi, et poliitiline surve vaba teaduse arenemisele väliseid tõkkeid võib teha, kuid ainult seda. Sisuliselt on aga teadus midagi nii suurt ja tõsist, et sellesse välise poliitika tihti kõike muud kui puhta allikavee lained ei ulata. Teadus ulatab kaugemale minevikku, kui meie praeguse aja poliitikaärevus. Teadus on varemini veelgi ebasoodsamis oludes pidanud arenema, ta jüngrid on pidanud omi vaateid koguni märtrisurmaga tuleriitul tõeks tunnistama — ja kõike seda on teadus suutnud ära kanda ja siiski edeneda. Me anname halva tunnistuse omast arusaamisest

*) ungünstig, неблагоприятный; Soome epäsuotuisa.

teaduse sisemise jõu ja väärtuse kohta, kui arvame, et praegune poliitiline ärevus ja segadus puhta teadmise sisemist arenemist võiks suuremal määral takistada. Igatahes peaksime meie endid igasuguste ülevenemaaliste skandaalide ja segaduste mõjudest võimalikult vabastama, sest seda nõuab meie hingelise jõu ja värskuse alalhoidmise instinkt. Me peame ka väljastpoolt tuleva haiglase ärevuse vasta kindlustatud olema, sest alles siis oleme sisemiselt iseseisvad. See ei tähenda aga veel loomuliku ja tarviliku reaktsjooni võime ja terve rahulolematuse tunde eitamist. Et on olemas vahe terve ja haiglase reageerimisvõime vahel, on kindel, selle **pääle vaatamata**, et siin tegelik vahetegemine mõnel korral raske võib olla. Ühena olulisemana tunnistamata oleks siin reaktsjooni elujõudu ja tahtmist suurendav või vähendav mõju: esimesel korral on meil tegemist terve, teisel haiglase reageerimisvõimega. Terve reaktsjoon teaduse vabaduse piiramisele on just seda sügavam sisemine andumine teadusele, mida keegi keelduda ei saa; haiglane on reaktsjoon, kui mingisuguste väliste takistuste tõttu teadusele andumast loobutakse. Muidugi võib üksikuil konkreet juhtumistel mitmesuguste põhjuste tõttu keerulikumaid, komplitseeritumaidgi reaktsjooniavalduisi tekkida, mida nii kerge pole liigitada.

K. Luts mõtleb puhtale teadusele andumise all nähtavasti valmistumist professoritegevusele Vene ülikoolides. Et see just alati iseäranis meie poolt kõige tarbekohasem püüe pole, selles olen K. Lutsuga ühes arvamises. Ma leian aga, et meil siiski sisemiselt väärtuslikumgi võimalus on üleüldisnimlikule teadusele ohvrit tuua, nimelt Eesti teadusejumalanna templis, meie oma põldkivist ehitatud altaril. Et sel praegu suurelt osalt väline kuju puudub, see ei tarvitse veel sugugi selle võimalikkust vahest lähemaski tulevikus eitada. Rahvusvaheline teadus on alati üksikud rahvaid ja rahvuslikka haridusi teeninud nende kõige mitmekesisemis avaldustes. Kas peaks selles asjas Eesti rahva kohta põikus*) tehtama? Kas lubame seda meie, tulevane Eesti haritlaste põlv? Kas hirmutab meid see, et Eesti Pallas Athene oma teenijaile mitte sooje pesapaiku, kuulsust, autähti ega rikkalikku paiukit ei suuda anda? —

Lõppeks***) tahaksin avaldada paar mõtet üliõpilaste haridustegevuse kohta üleüldse, mis parajais piirides võetud teadusliku tegevuse edendajanagi võib olla, isikut omade teadmiste tegelikule makspanekule harjutada.

*) Asanahme, исключение, Soome poikkeus.

**) lõpe, omastav lõppe, nagu rape — rappe, hape—happe.

Me ei ole enam selle võrra naiivid, et me igalt üliõpilaselt iga püüde vasta kaugele ulatavat tegelikku osavõtmist ootaksime. Meie hariduselu differentseerumise tagajärjel ongi see võimatu: viimased ülemaalsed mohikaanlased elavad just meie päivil omi viimaseid aegu. Meie peame ka üliõpilastegi keskel sama eristumist edendama, mis iga võimupärasema tegevuse tähtsam eeltingimus. Meie üliõpilastegi keskel peavad tekkima mitmesugused keskkohad, mille ümber samahuvilised ollused koonduvad. Ei või nõuda, et iga üliõpilane iga asja vasta huvi tunneks, nagu seda iseäranis varemini olnud. Küll on aga meil õigus oodata, et iga üliõpilane ühegi asja vasta huvitust tunneks päälle sundusliku **ülikooli** kursuse, sellesse tõsiselt süvenduks ja oma vaimlise kasvamise vilja meie haridusjanulisele publikumile esitaks, muidugi sel määral ja kujul, nagu seda keegi suudab omade võimete parema ja tarbekohasema tarvitamise juures.

Kõige selle juures ei tohi meie mitte unustada, et meie ikkagi kõige päält üliõpilased oleme, s. o. õppiv noorsugu, kelle pääülesanne on areneda ja täieneda. Välistes huvid, väline töö ei tohi kunagi meie sisemist elu kinni matta; väline haridustöö peab meie vaimlise elevuse avaldumismood olema, see peab esimeses joones meie isiku arendamiseks kaasa mõjuma, päälle muude otstarvete. Ei maksa karta, et niisugusel korral välist tegevust vähe oleks: kui igaükski üliõpilane aastas paari, olgu ühegi kõne peaks (see ei takista veel kellegi teaduslikku tööd ehk erihuviseid — kõneained võivad ju samadelt aladelt olla), siis oleks terve meie kodumaa uutest mõtetest üle külvatud, millest suurem osa häid, lokkavid idusid annaks.

Viimase aja nähtusi meie üliõpilaskonna elus tähele panes peab skeptilisemgi vaatleja tunnistama, et jõud ja tahtmine on ärkamas meie üliõpilaskonnas. Elatakse tõusuaja algul, ehk küll see tõusuteadvus veel iseäranis heledat helki ei heida meie üliõpilase hingesse. Igatahes on püüdmisi ja tahtmisi, ja kus neid on, sääl on ka tulevikku.

V. Ernits.

Ülevenemaalise üliõpilaste kongressi

päällepeaksime aegsasti mõtlema hakkama. Kongress peetakse sügisel Peeterburis ära ja töötab õieti huvitav olla. Mõtte algatajaks oli üliõpilaste leht „Студенческие Годы“, kuid mitmesugustel põhjustel ei loodetud üliõpilaste laiemates ringides asja läbiviida-

vusse ja veebruari kuul s. a. astusid asja etteotsa mõned tugevamad ja mõjukamad Peeterburi üliõpilaste territoriaalsed ühisused (semljatshestvod), kes kõikide päälinna kõrgemate õpi-asutuste edustajaist ühise komitee organiseerisid ja seega kongressi mõtte võrdlemisi laiale alusele aetasid. Täh. komitee on seni p ä v a k o r r a välja töötanud ja kongressi kokkuseade (struktuuri) eelkava kinnitanud.

Tartus korraldab asja Vene Üliõpilaste Selts („ O-Bo Русск. Студ.“), kes kohalikkudele organisatsioonidele (väljaarvatud Saksa korporatsioonid) ettepaneku teeb k o h a l ühte korraldust luua, kes siin Peeterburi keskkomiteega ühenduses seisaks ja kongressi jaoks Tartus eeltöid teeks. —

Kongressi päevakord oleks:

1. Üliõpilaste majanduslikkude organisatsioonide tegevuse ülevaade 1908—1914 a.
 2. Üliõpilaste ühistegevus: a) söögimajad, b) kauplused, c) Venemaa kõrgemate õpi-asutuste kaupluste ühine kaubaladu d) ettelugemiste kirjastamine ja raamatukauplused, e) üleüldine raamatukirjastus.
 3. Vastastikku abiandmine: a) ekspertiis ja laenujaotuse meetodid, b) laenude sissenõudmine üliõpilastelt ja lõpetanuilt, c) kogu üliõpilaste laenukassa korraldus, — mis oma kapitali saab mitmesuguste laenukassade korralistest ja juhulitest maksudest, kust ainult 0/0 all laenu antakae, d) laenu 0/0 ja üliõpilaskonna sissetulekumaks.
 4. Arstiabi: haigemajade ja sanatooriumide asutamine; arstijaoskondade korraldamine linnajagudesse.
 5. Töömuretsemine üliõpilastele.
 6. Üliõpil. ühisused ja nende reorganisaatsioon.
 7. Üliõpil. lugemistoad ja raamatukogud.
 8. Üliõpil. „ringid“, nende siht ja ülesanded.
 9. Üliõpilaste majad: elumajad, klubid ja pidusaalid.
 10. Üliõpil. ajakirjandus.
 11. Kortri küsimus ja alandatud maksuga sõitlinna raudteedel.
 12. Rätsepa-, kingsepatöökodade, pesuköökkide, pesuõmbluse-, leivaäride, saunade j. m. kassade asutamise kontrolli all.
 13. Üliõpilaste seltside legaliseerimine.
- Kongress jaguneb üleüldiselt üksikuisse

ja oskondadesse, mis omakorda n. n. „alajaoskondi“ asutada võivad. Neis jaoskondades, kus oma sisemine korraldus ja kokkuseade olemas, valmistatakse küsimused kongressile harutsiks, seatakse kõned ja kavatsused kokku.

I jaoskond — „Üliõpilaste ettevõtted“ võib omale 5 alajaoskonda komisjooni ülemaltähendatud („Ühistegevuse“) punktide järele asutada: esimese jaoskonna liigete hulka kuulub 3—8 asemikku igast kõrge-
mast õpiasutusest;

II jaoskond — „Vastast. abiandmine“ — võib omale 4 alajaoskonda asutada; võtavad osa õpiasutuste juures olevate vastast. abiandmise kassade seltsid 2 saadiku läbi igaüks.

III jaoskonna — „tööbüroo“ — liikmete hulka kuuluvad õpiasutuste juures asuvate „töö-büroode“ asemikud — 1 saadik iga büroo poolt.

IV jaoskond — „Üliõpil. ringid ja raamatukogud“ võib 3 alajaoskonda asutada:

a) teaduslikud ringid; b) raamatukogud; c) spordi ringid.

IV jaoskonna liigetena võtavad osa 3 asemikku igast õpiasutusest: üks asemik teadusl. ringide, üks spordiringide ja üks raamatukogude ja lugemislauade poolt.

V jaoskonnast: — „üliõpil. ühisused“ — võtavad asemikkude läbi osa üliõpil. ühisused.

VI jaoskond — „Üliõpilaste ajakirjandus“ — võib asutada 3 alajaoskonda:

1) üleüldine ajakirjandus; 2) kohalik ajakirjandus; 3) üksikute õpiasutuste häälekandjad.

Täh. jaoskonna liigete hulka kuuluvad seaduslikult ilmuvate perioodiliste üliõpilaste häälekandjate asemikud.

Nii üleüldistes joontes kongressi kavatsused. —

Eesti üliõpilased ärgu juhtumist mööda lasku kogu Venemaa üliõpilaste asemikkude koosolekuist osa võtta ja oma seisukohta suurel kongressil esitada. Meie oleme võrdlemisi isesugustes oludes üles kasvanud, isesuguselt endid korraldanud, meil on oma üliõpilaskonna ajalugu, pakume ehk teistele enestest mõndagi huvitavat, võib olla aga ehk õpime säält suure kogu tööst paljugi, mis tulevikus tarvilik — elame ju isegi nii tihti kriisi aegu läbi; võib olla, suudame sidemeidgi luua... Üliõpilaskonna noore ja värske vaimu, kavade-
rohkeuse ja ühistöö nimel — kavatseme ja läheme kongressile!

Ad. Bachmann.

Villem Ernits: Vabaõhu museumid.

Eesti Rahva Muuseumi väljaanne nr. 7.

Broshüüri ülesanne näikse rohkem kihutuslik, propageeriv olevat, kui ülevaadet pakkuda vabaõhu museumite arenemisest. Võib olla, see asjaolu õigustabgi autorit kõige pikemalt peatama Soome Seurasaare muuseumi juures, olgugi et see nii väike on, et selle järele pea võimatu on vabaõhu muuseumi mõtet täies ulatuses ette kujutada. Autor läheb mõne sõnaga mööda Skanseni vabaõhu muuseumist, kõige täielikumast ja eeskujulikumast, ja riivab ainult Norra vabaõhu muuseumi. Ometigi pakub nende kahe ajalugu ja praegune sisseseade palju ohtramat materjaali, ka kihutuse otstarbeks sündsast, kui seda Soomest leida võime.

Aga kõik hää tuleb ju Soomest, nagu siit sinna lähavad paremad ajakirjanikud ja paremad kartulid, — miks siis ka mitte vabaõhu muuseumi eeskju säält kaudu meile ei tohiks tulla?

Bernhard Linde.

A u t o r i j ä r e l m ä r k u s: Loomulikult kirjeldatakse seda täielikumalt, mida nähtud on. Kaasvõitleja Lindele ei ole aga vist teadmata, et ma seni Skanseni ega Bygdö vabaõhu muuseumi vaatamas pole käinud. Olen neid esitanud allikate, esimeses reas Bernhard Linde kirjelduse järele. Et see mulle neist küllalt elavat ja üksikasjalikku ettekujutust ei pakkunud, pole vist mitte ainult minu süü. Arvan aga, et Seurasaare muuseum, mida ksv. Linde viimase visiidi järele tublisti on täiendatud, meile eeskujuks esialgu küllalt kõlvuline on.

V. Ernits.

Jaan Roos: „Põltsamaa minevik.“

Eesti Üliõpilaste Seltsi kirjastus (Väikesed kirjatükid nr. 1), Tartus 1913
31 lhk., h. 15 kop.

Käesoleva broshüüri kirjutajat on nähtavasti juhtinud see teadmine, et meil kodumaa ajalugu võrdlemisi vähe tuntakse ka kõrgemagi hariduse saanud ringkondades; sellepärast ongi esiotsa tarvilik, et kohalikku ajalugu käsitavais teostes esitataks rikkalikka teateid selle üleüldise ajaloolise tagaseina kohta, mille valguses võib vaadelda üksikuid nähtusi meie kodumaa arenemisloost.

Põltsamaa ajalugu pidi juba sellepärast laiemalt käsitama, et selle nimega tähendati esiotsa suuremat ala, Läti Hindriku aegist Moega või Möhe maakonda, mis hiljemini ühendati Nurmekunde maakonnaga ja millest alles 1630 a. eraldati Pillistvere ja 1639 a. Kolga-Jaani kihelkond.

Poliitilise elu ülevaates leiab autor, orduaeg olevat meie maale ja rahvale „kõige õnnelikum“ olnud (lhk. 11)! Kui see ka vahest osalt parem oli, kui järgmised ajad, siiski soovitaksin selle tähendamiseks kohasemat, alandlikumat sõna tarvitada.

Rootsiaja kirjeldus on vähe kahvatuvõitu, üleminek 16 aastasajast 17:sse liiga tumedate värvidega kirjeldatud (lhk. 15).

Poliitiliste sündmuste kõrval on majanduslikkugi elu tähele pandud, allikate vähesuse tõttu kaunis hõredalt ja üleüldiselt. Vilumatus majanduslikkude nähtuste käsitlemisel avaldub selles, et näit. arvesse ei võeta raha hinda paarsada aastat tagasi ja praegu: võib olla oli toll ajal 45-kopikaline rukkivakk sama kallis, kui praegu 3-rublaline.

Mingisugune naiivne vaatlemisviis avaldub talurahva vaastuse küsimuse käsitlel. Muidugi peab siingi „ajavaimust“ ja „priiuse helinaist“ kõnelema, kuid ei peaks unustusse jätma nähtuse asjalikkugi külge, mis on lähidas ühenduses majandusliku murranguga kogu Euroopas, kapitalistliku suurtööstuse tekkimisega, mis hävitas feodalistliku majanduse ja selle pääl põhjeneva ühiskondliku korra.

Samasuguselt seisukohalt vaadeldakse keskaja õiguslikka normegi: leitakse imeliku olevat, et vargust kõvemini karistati kui inimesetapmist (lhk. 11). Meid ei imesta aga see tekkiva eraomanduse energiline sanktsioneerimismood Baltimail sugugi iseäralikult, kui teame, et samasugused mõisted olid maksmas „Russkaja Pravdas“ ja terves reas keskaegistes Öhtu-Euroopa n. n. „barbaaride koodeksitesgi“.

Autor katsub mulda varisenud rahvapõlvede vaimlist elugi kujutada. Et aga usuelu oli viimase ajani pea ainsaks rahva hingeliste liigutuste avaldumismooduks, on arusaadav, miks autor viibib nii sagedasti just selle käsitlemisel. Ta teebgi oletuse, et meie rahva usuelu on enne sakste siiatulekut õitsev olnud, kuid esitab kogu küsimuse vähe segaselt. Ta kõneleb näit. „ligidast üheselamisest jumalate ja mitmesuguste haldijatega“, mõeldes selle all mõttelist lähidust inimese enese hingest projitseeritud jumalatele, mis pidid sümboliseerima kogu olemise algjõudusid. Ta kõneleb koguni „omapärasest“ usulisest tundest (lhk. 6), mis psühholoogiline pleonasm, sõnade liigtarvitus: usuline tunne võib ainult sisemine olla; selle väliste avalduste kohta võib tekkida küsimus nende oma- ehk võõrapärasusest.

Autor väidab 6-ndal leheküljel, et H e r r n h u t ja raske orjapõlv usulise tunde surmanud. 20-ndal leheküljel sõnab aga autor: „Mis aga rahva hingelisele ilmale vastas, see oli vennaste koguduse õpetus oma pietistliku kalduvusega“; 27-ndal leheküljel peab ta rahva hingelisele nõudele vastavaks valitseva kirikuga käsikäes käimist v e n n a s t e k o g u d u s e g a. Selle vastolu oleks autor võinud kergesti märgata, kui ta tõsisemalt oleks süvenenud asjasse.

15-dal leheküljel arvab autor võimaliku olnud aja (16. aasta-saja lõpp ja 17. algus), „kus ei olnud usutunnet . . . ega tõe mõistet“ jne. See väide on kahtlemata liialdatud: mingisugused välised segadused ei suuda usutunde ja tõemõiste hingelist aluspõhja sootumaks hävitada.

Autor paneb ka rahva hariduselu nähtusi tähele. Kas rootsiaegistel koolidel oli Põltsamaal mingisugust mõju, selle iseene- sest raskesti vastatava küsimuse kohta ei näi autor teateid leidnud. Alles aastast 1732 kuuleme, et kirjaoskajaid olnud 5 prots., a. 1771—55 0/0 ja a. 1774—juba 74 0/0; see protsendiarvu järsk tõusmine on väsimata haridustegelase, tuntud ajaloolase, õpetaja A. V. Hupeli arvele pandav. See oli üleüldse Põltsamaa vaimline õitseaeg: valgustusaja mõtteteadusest puudutatud arst Dr. P. E. Wilde asutab alevisse trükikoja, mis oli kuues kogu Vene- maal ja kolmas Baltimail. Siis ilmus ka esimene eestikeelne ajakiri: Dr. P. E. Wilde tervishoiuleht, A. V. Hupeli tõlkes Saksa keelest.

Rahvusliku ärkamisaja käsitusel murdub jällegi esile mingi- sugune liialdus: I. V. Jannseni „Perno Postimehe“ asutamisega (a. 1857) ja „Kalevipoja“ väljaandmisega (a. 1862) pandud „Eesti rahva kultuuralisele edenemisele alus“. Ma arvan, ei tee tõe le liiga väites, et neil aastail sai Eesti rahva vaimline are-

nemine h o o g s a t õ u k e, mille mõju aga otsekohe küllalt tõhusalt ei avaldunud.

Põltsamaa ajalugu 19. aastajal käsitades asetab meile autor väga huvitava rahvuspsüholoogilise probleemi, jätab aga selle peaaegu täitsa sisemiselt lahendamata.

Asjalugu on nimelt järgmine. Autori seletuse järele pandi Põltsamaal 18. aastajal igatahes tugevad hariduslikud põhjad, nähtavasti tugevamad kui mujal meie kodumaal. Oleks nüüd oodanud, et nende mõju 19. aastajalgi avalduks, et Põltsamaa oleks esimene olnud vaimlise elevuse poolest nii hästi rahvusliku ärkamise aegu kui hiljemini. Selle asemele kuuleme aga loidusest, ükskõiksusest, vaimlisest ja kõlbust tagurpidi minekust (a. 1892 varastatud Põltsamaa kihelkonnas 102 hobust, naabrskihelkondades kokku 20).

Iseenesest väga huvitava nähtuse põhjuseks peab autor osalt Põltsamaa kauaaegse õpetaja, raudse käega Saksa rahvuse C. Maurachi tegevust. Kui palju aga just õ p e t a j a i s i k siin suutnud mõjuda, kui palju muud olud, selle kohta peaks tehtama põhjalikum eri uurimine, võimalikult ruttu, sest vanad inimesed surevad ja viivad omad mälestused kaasa, mis aga küsimust paljugi aitaksid selgitada. See uurimine oleks igatahes hää tuleproov mitmesugustele ühiskondlikkudele teooriatele.

Põltsamaa hariduse kohta kõige uuemal ajal puuduvad teated pea täielikult. Need oleksid aga autoril igatahes saadaval olnud. Üleüldse on töö väheste allikate põhjal kirjutatud, neidgi paaril korral puudulikult tsiteeritud.

Põltsamaa kihelkonna geograafiline ülevaade on liiga lühikene ja väheütle.

Kogu teose täielikumat arusaamist raskendab märksa kaardi puudus, ilma milleta suur hulk kohanimedid ei kõnele pea midagi eemalolijaile lugejaile.

K e e l e l i s e s g i s u h t e s kutsub kirjutus esile mõne märkuse.

Kõige päält tahaksin soovitada võõraskeeliste sõnade ~~es-~~ tikeelsemat kirjutusviisi: ,arheoloogia' pro ,archeologia'; ,anarhia' pro ,anarchia'; ,tsaar' pro ,tsar'; soovitaksin võõraskeeliste sõnade kirjutamises järjekindlalt pikki täishäälikuid ka järgmistes silpides kahekordselt tähendada: ,oktoobri' pro ,oktobri', ,autoriteet' pro ,autoritet' jne. Lõppu -tion või -tsion peaks -tsjoon kujul kirjutama, sest see on häälendamisel suuresti kalduv üheks silbiks kuluma: ,reformatsjoon' pro ,reformatsioon.

Ebajärjekindel on, ,komtur' ja ,komptur' pro ,komtuur'.

Mõned märkused käänmise kohta: ,järvesid', ,pai-

kasid' asemel on õigem ja algupärasem ,järvi', ,paiku'. ,Katas-
terist' asemel on õigem ,katastrist', sest ,kõstrist'; sama seaduse
järele peaks kirjutama ,keisrinna', ,karakteriseerib' pro ,keise-
rinna', ,karakteriseerib'. ,Põllu sees' asemel on eestikeelsem
,põllul' ehk ,põllus', samuti ,müüri sees' asemel ,müüris'. ,Omad
päevad' on soovitam pro ,oma päevad', ,keele' pro ,keelde',
mis viimane tartukeelne vorm. Käänmisvead on ,kesk su-
vet' pro ,kesk suve', ,sundel' pro ,sunnil' (sest mitte ,sunne-
sunde' vaid ,sund-sunni'), ,üks vakk rukkit' pro ,rukkid':
see on paljuse osastav, nagu ,kaeru', ,kartulid' jne. Jann-
seni arvele läheb: „Siis tulin ma ka Põltsamaa“ pro ,Põlt-
samaale'. Saksapärasus on ,palju õiged inimesed' pro ,palju
õigeid inimesi'. Murdelisus on ,tuuleveske', ,vesked' pro ,veski',
,veskid' (<^{*} vesikivi).

Partitivism, osastava väärtarvitus on ,ordu tegi oma lõpu-
arveid'; peab olema ,omad lõpuarved'.

Asesõnust oleks nimetada, et asjust kõneldes ,see' on soovi-
tavam ,tema' asemel (,Poola-Rootsi aeg; teda., parem ,seda')
,Samal' on lühemuse pärast soovitam pro ,selsamal'.

Ajasõnust oleks ,vintsles' soovitam murrakulise ,vinkles'
asemel.

Lauses ,ajakiri leidis teed meie rahva sekka A. V. Hupeli
l ä b i' peaks ütleva ,kaudu', mis on palju kirjakeelsem.

Sõnatuletuse alalt esitatagu järgmised märkused. Autor kir-
jutab 6. lehek. ,usuline tunne', paar rida alamal aga juba ,usu-
liku tunde'; peaks järjekindluse pärast kirjutama ,usulise', kuna
-lik lõpuline ,usklik'. ,Tõenäoline', ,pietistilise', ,kohalisest'
asemel oleks soovitam ,tõenäolik' (sest ,tõenäolikkus', mitte
,tõenäolisuus'), ,pietistliku', ,kohalikust'. ,Iseäranis tähelepanemist'
asemel on parem ,iseäralikku tähelepanekut'. ,Kolmenädalise'
asemel on õigem ,kolmenädalase', sest ,nädal-nädala' (ka Vene
algvorm on -a- tüveline). ,Kõlblus' sõna kohta oleme varemini
,tähdendanud, et selle õige kuju on ,kõlblus', ajasõnast
,kõlbama'.

Liitsõnadegi kohta mõni märkus. ,Kättemaksmine verega'
asemel ütleksin lühemini ,veretasu', ,usu vahetamine' asemel
,usuvahetus'. ,Paganaaja ohvri altar' asemel peaks ütleva ,pa-
ganusaegne ohvrialtar' ehk ,ohvrialtar paganusajalt'. ,Kogumise
paigaks' asemel peaks kahtlemata ütleva ,kogumispaiaks', ,laas-
tamise töö' asemel ,laastamistöö'. ,Priiuse helinad' ja ,olemise
küsimus' võiksid esialgu lähku jääda — keel ei ole veel neid
üheks sõnaks ja mõisteks kokku sulatanud.

Jääks järele kirjutuse süntaks, lausete moodustamine üksi-

kuist sõnust, mis määrabgi õige suurel osal stiili ilu ja meeldivuse. Siin paistab meile kõige päält silma mingisugune harjumatus mõtete väljendamises, mis omane kirjalist tööd algavale. Aitamatu on ütelus: ‚võeti tarvitusele, et mitte surra‘; stiililiselt on ilusam: ‚võeti surma vasta tarvitusele‘. ‚Selle asemel, et edeneda‘ — lühedam ja tihedam ‚edenemise asemel‘. ‚See aastasada oli mitmeti pöörde aastasada‘ — stiililiselt ilusam ‚pöördekoht‘; samuti ‚kogu orduaeg oli Põltsamaale rahu-aeg‘ — parem ‚kogu orduajal oli Põltsamaal rahu‘. Filosoofilise ‚sai omanduseks kui kingitus‘ asemel tulleme lihtsalt ‚kingiti‘. Üleliigne on teine pool lauseis ‚iseäranis paha lugu oli öömaja saamisega, kes tee pääl juhtus olema‘ ja ‚olid haigemajad olemas, kus mitmesugused haiged arstid abi leidsid‘. Ebaloomulik, nähtavasti saksapärase on sõnajärjestus ‚sest ka nemad siia kauemaks ei suutnud jääda‘ pro ‚ei suutnud siia kauemaks jääda‘. Ebaselge on lause: ‚et . . . kato-litsismil õige vähene ja pääliskaudne iga on olnud‘. Iga võib lühike või jälle pikk olla, kuid mitte ‚pääliskaudne‘, sest viimane sõna karakteriseerib sisu, kuna ‚iga‘ on puhtasti formaalne mõiste.

Lõpuks esitame ühe koha teose 9. leheküljelt, et näidata, kui palju võib võita stiili tihedusega. Autor kirjutab: „Põltsamaa ajalugu ordu ajal vaatame neissamades raamides, milles kogu kodumaa ajalugu käsitatakse. See on teatud ajajärk, kus meie kodumaa ordu valitsuse all seisis. Ta ulatas aastast 1184 kuni 1561 aastani. Seega oli ta kestvus ligi neli aastasada. Selles ajajärgus teame meie Põltsamaast õige vähe“.

Samad mõtted võime esitada järgmiselgi, eelmisele sisuliselt igatahes täiesti vastaval kujul:

„Põltsamaa ajalugu vaatleme ordu ajal kogu kodumaa ajaloo raamides, kohalikkude teadete vähesuse pärast. Teatavasti kestis ordu valitsusaeg meie maal ligi nelisada aastat (1184 kuni 1561)“.

Siin on samade mõtete väljendamiseks 44 sõna asemel 25 tarvitatud, nii pea poole vähem. Kujuteldagu, mida võib võita suuremate teoste kirjutamisel ja lugemisel stiili tiheduse tõttu, mis on iseäranis omane mõtlemisvõimet teritama, inimese vaimlist seedimistegevust järjest raskemaga harjutades.

V. Ernits.

Vastus Dr. H. Sule arvustusele.

„Üliõpilaste Lehes“ № 2 ilmunud arvustus minu antropoloogilise töökesse kohta „Eestlaste rinnakorvi iseäraldustest“ ei taha sellele mingisugust objektiivist väärtust jätta. See kutsub vastama.

Minu väide on järgmine: „Tehtud mõõtmised, ehk küll veel mitte rohkearvulised, teevad oletuse tõenäoliseks, et eestlaste rinnakorv harilikult lamedam on, kui teiste võrreldud rahvaste oma, ja et see osalt nende rinnaluu suuremast kallakusest oleneb“.

Et „põiki läbimõõt suurem“ on, ei ole ma mitte kirjutanud; seda ei tõenda ka minu arvud.

Selle väite tõenduseks oleks tarvitsenud ainult tabeli kesk-
arvudega ära trükkida. Ma vaatasin ka selle tabeli kui töö kekpunkti pääle ja ei paisutanud oma tööd, näit. üksikute võetud arvudega, sest ma ei teadnud, et teaduslikku tööd ka lehekülgede arvu järele hinnatakse.

Herra Dr. Sulg heidab mulle ette puudulikku kirjanduse tundmist. Ma tõesti ei tunne kirjandust, mida ma paralleelide tõmbamiseks oleksin võinud tarvitada, sest et niisugust olemas ei ole. Vähemalt ei teadnud eradotsent Landau, kelle eriteadus antropoloogia on, mulle midagi juhatada, ega ka teised asjatundjad, kelle poole ma pöördusin. Oleksime herra Dr. Sulele näpunäidete eest väga tänulikud. Kõigis sarnastes töödes puudub see osa, mis herra Dr. Sulge minu töös nii külmaks jättis, nimelt ei ole tähendatud, kus kohal just ja missugusel viisil mõõdud on võetud. Ja siin muudavad väikesed vahed resultaati tunduvalt.

Dr. Schultzi mõõtmiste „kompetentsi“ pääle ei ole ma kunagi toetanud. Tsitaat tema tööst ei ole minu tööga sugugi seotud, vaid on pääle töö trükkiandmist teisele leheküljele mahutatud.

Ma arvan, et mõõtmise viisi kirjeldus siin ärajätmatu on, sest ta teeb mu töö jätkamise igaühele võimalikuks. Mu arvustaja arvab, et see mitte kõik ei ole, et ma mitte kõiki eksimisevõimalusi silmas ei ole pidanud. Missuguseid nimelt? Asümmeetria ühegi minu mõõdu pääle mõju ei avalda, pääle keha pikkuse, kui siia ka skolioosi, küllakselga arvata. Aga ma olen ainult normaalseid kujusid mõõtnud. Missugused eksimisevõimalused on mul siis silmade vahele jäänud?

Herra Dr. Sulg arvab, et kehapikkust ei või üleüldse mõõduüksusena tarvitada, sest et see muutlik on. See etteheide ei lähe mitte pihta. Kehapikkus ei võta üleüldse osa mõõtudest, milledega ma oma väidet toetan (1 ja 7 näitaja), vaid esineb

ainult mõõtmise „kõrvalsaadusena“. Ja mina ei ole mitte esimene, kes kehapiikkust mõõduüksusena tarvitab, vaid seda teevad kõik antropoloogid, nii palju kui neid on. Ei tarvitse ju inimese absoluuti pikkust võtta, vaid ainult seisupikkust, mis ka tõu kindlate tunnismärkide hulka käib.

H. Virchovi apparaadi otsekohene ülesanne ei ole mitte pikuse mõõtmine, vaid selgroo kõveruskuju ülestähendamine. Pikuse mõõtmine tema kaudu on nii kohmakas ja ajaviitev, et ta rohkemaarvuliste mõõtude võtmiseks täitsa ebakohane on. Ma tarvitasin Zürichi professori Martini antropoloogilist riistastikku. Professor Martin on antropoloogilise tehnika uuendaja ja praegusel ajal suurem autoriteet sel alal; minu tarvitatud apparaat oli esimene Venemaal. Ka professor Rauber arvas, et see apparaat minu otstarbeks kõige kohasem tohiks olla.

Ainuke etteheide, mis kaalub ja mille pääle ma ise omas töös tähendasin, on — mõõtmiste väike arv. Kas oleks sellepärast töö pidanud avaldamata jätma?

Antropoloogia on kirjeldav teadus. Absoluutselt autoriteetlikud on selle otsused ühe rahva kohta ainult siis, kui viimane kui üks rahvaliige on uurimise alla võetud. Seda on võimatu läbi viia, ja see oleks ka asjata. Sest looduses on ju teatud seaduspärasus valitsemas, mis ka väiksemas objektide kogus peab avalduma ja mida lubab üleüldistada tõenäitlikkuse teooria. Muidugi ei tohi üksikutele arvudele ehk keskarvudele nagu maksimumidele ja minimumidele iseäralikku tähtsust anda, nagu herra Dr. Sulg seda teeb, sest siis võib juhtumine kaasa mõjuda, ja kus maksimum teistest arvudest nii kaugel seisab, kui minu tabelis armeenlaste oma, sääl võib see ainult juhtumine olla.

Peab vaatama, kuhu suurem hulk arvusid kuhjub, see arv karakteriseerib tüüpi.

Seda olen ma tabelis 9 lhk. teinud, ja et ma siin nii puhtad kõverjooned sain, see pani mind uskuma, et siin mitte juhtumisega tegemist ei ole.

Armeenlaste ja eestlaste kõverjooned on tõesti sarnased, ja ainult suurem hulk arvusid võib vahekorda selgitada.

Suurem hulk arvusid on tingimata soovitav. Aga nende kogumine käib üksikul inimesel üle jõu.

Professor Rauber arvab, et minu kogutud materjaal mitte liiga väike ei ole järelduste tegemiseks. Ma ei tahtnud ju Eesti rahva antropoloogiat kirjutada. Ma tahtsin ainult sondeerida, näidata, et siin huvitavad küsimused otsustamist ootavad. Ja ma arvan, see on mull korda läinud.

H. N i g g o l.

Meie kunst ja kunstiõpilased.

Enam kui nelja aasta eest — teise Eesti kunsti näituse ajal — tundus inimeste seas meie kunsti küsimuse kohta huvitust. Meie tähtsamad avalikud tegelased olid asja vasta soojad. Näituse ajal olla ühe suust isegi arvamine kuuldavale tulnud, et mõne aasta kestes oma kunstiga õige kaugele võime jõuda.

Ja häkki kadusid huvid.

Endise soojuse asemele ilmus mitte üksi jahe ükskõiksus meie kunsti ja kunstiõpilaste vasta, vaid otse hoolimatus ja pilgegi tihti. Vanad ja noored, kes endistel näitustel kokku leppisid, läksid lahku ja kolmanda näituse ajal — 1910 a. — hoidisid vanemad avalikud tegelased ennast juba asjast eemale. Jsegi mõõduandvas Tartu ajakirjanduses mindi sest vaikides mööda, ehk küll näitus huvitavam oli, kui endised. Lõhe vanade ja noorte vahel on seni ajani kunsti asjus — kirjandus kaasa arvatud — maksuma jäänud. Vanad näevad noorte katsetes, mis kuidagi sellest, mis kauemat aega Eestis maksev olnud, lahku läheb, ainult hukatust ja haigust. Meeleolude luulet, värvidega ilutsemist ja joonte psüühikat ei taheta milgi tingimisel lubada. Soovitakse hää meelega tüseda proosalise elu kujutusi.

Vastastikku arvustamistel minnakse vägisi liiale: kumbgi poolt ei taha teise poole tõis midagi hääd leida, kuna tõepoolest ikkagi nii vanade, kui ka noorte omis midagi väärtuslikku leidub. Kas ei taheta küllalt asjalikud olla, või ei saada tõesti enam teineteisest aru?

Läinud aastal Eesti Kirjanduse Seltsi koosolekul peetud M. Kampmann'i kõne impressionismi ja sellesse voolusse kuuluvate Eesti kirjanduslike toodete üle oli meeldiv, katse jälle pinda luua vastastikku arusaamiseks vanade ja noorte vahel. Kuid üleüldiselt on asi endiseks jäänud, ei ole palju paranenud. Kui rahva paremad mehed, mehed kel mõjuvõimu, kes rahvast juhivad, hoolimatult kunstiküsimuse pääle vaatavad, kust tuleb siis veel neid otsida, kes asjast iseäralikku huvitust tunneksid? Kas meie praeguse rahva seast? Oh ei! Meie rahval on praegu kunsti-küsimus kõige vähema tähtsusega. Kui meie inimene haridusest kõneleb, siis ei mõtle ta kunagi muu seas ka esteetilise ja vaimlise hariduse pääle üleüldse, vaid harilikult ainult teadmiste kogumise pääle. Üksi teadmistes nähakse harilikult inimese haridust. Kunst ei too midagi tasku pandavat ja sellepärast ei taha teda igapäevane keskmine inimene tundagi. Majanduslikus jõukuses üksi näeb meie praegune inimene kogu oma õnne.

Juhan Liiwi surm sünnitas ajakirjanduses värinaid. Kuid üks need olnud üksikute värinad? Laiemate hulkadeni see ei ulatanud. Suureandeline kirjanik läks puuduse käes hulluks, suri puuduses.

Käesolewal ajal on anderikkal kirjanikul, edasisaamine ehk vähe kergem, kui Liiwi nooruse päivil. Kuid mis peab õpilane teistel kunsti aladel päälle hakkama, kui tal enesel äraelamiseks midagi ei ole? Siin ei ulata üleüldisest haridusest, mis ainult oma ülesande kohast t ä i e n d u s t nõuaks, nagu see kirjanikul on võimalik. Ei, siin on päälle üleüldise hariduse kindlat kooli ja kaua kestvate tööd omal erialal tarvis, enne kui midagi ära võib teha. Kirjanik võib omist töist praegusel ajal, kui neil vähegi väärtust, ikkagi enesele elatust saada. Kirjanik võib omale kõrvalisi tuluallikaid leida, mis teda tema kirjaniku ülesandest väga kaugele ei vii. Mis peab aga üks maalikunsti õpilane või kujuraiuja päälle hakkama? Õppinud maitsegi jääb Eestis nalga. Õpilane peab rea aastaid oma ülesande kallal koolis viibima, et tehnikat õppida. Ilma tehnikata ei saaks geenius siin midagi väärilisemat ära teha. Kõrvalised tööd ei aita tema ülesandele lähemale saamiseks vähematgi kaasa. Elu alalhoidmiseks oleksid need ainult ja oma ülesandele vastavast tööst võõrdumiseks. Nii kaua kui kõhu pärast tööd peab tegema, jäta kunst jumalaga. Ainult ajutiselt oleks sarnane töö mõeldav. Kaugele siis nii saadakse?

Mõnelgi noorelmehel, kellele ande puudust ette heita ei või, ei ole olud praegu sugugi paremad, kui kadunud Liiwil tema nooruses. Edasi õppima ei saa minna. süüa ei ole, tuba külm. . . Missugune vedru peaks meie kunstnikkude toetusele hoogu andma? Kunas peaks tulema parem aeg? Kas tuleb ära oodata, kuni rahvas rikkaks läheb ja tal igav hakkab, et siis kunstist lõbu hakata otsima? Siis ulataks enne muidugi käsi rohkem kirjanduse järele välja ja minnaks meie teatri ja kontserdi õhtuid täitma. Skulptuuri ja maalikunsti juure jõutakse ehk kõige viimati. Ja niikaua peavad meie kunst ja kunstnikud ootama!! On see tõesti nii? Nähtavasti.

Juba mitme aasta eest on ära tuntud, et meie vaimline edenemine majanduslikust edust kaugele maha on jäänud. Ei või majandusliku jõukuse tähtsust kultuura elus väikeseks pidada, kuid see jõukus on ikkagi ainult regi vaimlise kultuura väärtuste kandmiseks. Majanduslikule edule on hoogu antud, rattad on rööbastele seatud, ja ahnus aitab kasvamisele kaasa. Rohkem tähelepanekut ka vaimlistele ülesannetele, muu seas kunstile! Viimases küsimuses valitseb suur pimedus laiematest kuni kit-

samate ringkondadeni. Ainult üksikuid on, kellele kunst tõsiseks elutarviduseks saanud.

Kas tõesti ei saa midagi teha, mis kunstile ja kunstiõpilastele toetust pakuks? Jseäranis noored peaksid endid kasvata, oma maitset harima ja teisi, neid kel abi tarvis, toetama, niipalju kui võimalik. Kas ei saaks üliõpilased midagi asja hääks ette võtta?

Kust peaksid aitajad tulema, kui mitte meie eneste keskel? Parem vähegi teha, kui mitte midagi. Tegu tõmbaks teisigi ligi.

J. Kangro Pool.

Mõnda üliõpilaste laulust.

I.

Ühes loetavamas Eesti päevalehes kurdeti paari aasta eest meie üliõpilaste ettevõtlikkuse puuduse ja töövõimetuse üle seltskondlikul alal. Meie üliõpilaste juures ei pidada ükski ühine ettevõtte kohast pinda leidma. Omavahelised tülid ja väikesed isiklikud hõõrumised pidada vahekorra looma, mis keelab teistega läbisaamast, kõnelemata ühistest ettevõtetest muusika, kunsti ehk spordi asjus. Ainukeseks teenuseks õige piiratud arvu Tartu üliõpilastele loetakse selles kirjutuses osavõtmist laulukoorist, mis tol ajal Simmi meeskoori nime all juhuliselt, pea siin, pea säääl, suuremalt osalt a capella koorilauludega esines. Sellest on kolm, neli aastat mööda, mil nii kirjutati; lubatagu aga täna küsida, kui palju oleme meie kõnealusel asjas edenened? Mõtlen siin Eesti üliõpilaste muusikalist edenemist, koorilaulu kultiveerimist eneste keskel.

Laulu on üliõpilaste seas alati hinnatud. Kus neli, viis meest kokku tuleb, et vabal õhtul väikest „omavahelist olemist“ toime panna, säääl kõlab peagi „olemise“ ruumist tüse meeste laul, tunnistust andes, et poistel tuju tõuseb. Olgu see laul nii hää, kui ta nüüd on, aga ta aitab mõjuvalt meeletu tösta. Meil Tartus, kus saksa korporatsjoonide mõju vahest kõige enam tundub, tõstab Eesti üliõpilane lõbusatel tundidel häämeelega burshi laulus häält. Ometegi ei maksa see kõikide Tartu üliõpilaste ühisuste kohta täielikult.

Meil on üliõpilaste ühisus, kus hiljuti kogu aasta jooksul seltsiruumides kordagi laulmist ette ei tulnud. Ühisuses oli umbes 40 liiget ja nende seast leidis ainult 3 meest, kes ajutiselt Vanemuise segakooris laulmas käisid. Teiste ühisuste ruumides kõlas kunni viimase aastani sagedasti burshi laul,

sagedamini säääl, kus tihedamini lõbusatel silmapilkudel kokku tullakse aega viitma. Peab ütleva, äraiganud burshi lauludel on oma hää külge olemas, sest nad panevad ka „kakofooni“ laulma ja see harib juba pisut igaühe muusika kuulmist, takti ja rütmitunnet. Ühes ajaga kasvavad aga nõuded. Burshi laul enamasti unisono viisidega, ei jõua suure hulga üliõpilaste muusikalist kõrva rahustada, seda enam, et saksa kommersi laul, ainult klaaside kõlina saatel oma täielikule mõjule pääseb. Võib kindlasti fakti oletada — õlle-arve vähenemine, üks puhas kus üliõpilaste ühisuses, kuulutab kadu Burschen-Cantusele! Kas vaikib aga üliõpilaste keskel laul? Mitte põrmugi! — Unisono viiside asemele astub mitmehääleline koorilaul — viimane võidab enesele ikka rohkem ja rohkem poolehoidmist. Meil Tartus on viis E. üliõpilaste organisatsioon. Jga ühisuse ametnikkude hulka, väljaarvatud ainult üks organisatsioon, kuulub ka lauljuhataja amet. Burschencantuse hiilgeajal valiti lauljuhatajaks pääasjalikult neid seltsiliikmeid, kes hästi mõistsid õllekannu juures häält tõsta. Lauljuhataja kohus oli ainult järele vaadata, et noored liikmed („rebased“) võimalikult rohkesti burshi laulu sõnu pähe õpiksid — viis hakkas kergesti külge vanematelt seltsivendadelt, kui ühiselt „olemise toas“ harjutusi peeti. Peab ütleva, niisugune vaade, mis iseäranis vanemasse E. üliõpilaste ühisesse puutub, on iganud. „Magister Cantandi“ amet pole enam naljaamet. Lauljuhataja käest nõutakse juba rohkem — tema peab kaasvendi mitmehäälses kunstlaulus kasvatama; burshilaul on hoopis eraettevõtteks saanud, mis muidugi teataval määral ühe osa seltsi liigete juures poolehoidmist leiab.

Tartus kuuleb viimasel ajal harva meeskoori laulu, mida suurelt osalt juhataja puudusega tuleb seletada. Ainuke, mis pooleaasta jooksul end suurema hulga publikumi ees kuulda laseb, on üliõpilaste meeskoor. Kui kahe aasta eest üliõpilaste meeskoor, millest kõik Tartu E. üliõpilaste organisatsioonide liikmed tegelikult osa võtsid, Vanemuise saalis rahva viiside pidul esimest korda oma tüseda lauluga esines, hingas kergemini mõnegi mehe rind, kellel oma rahva haritud poegade käekäik südame lähedal, sest nüüd olid E. üliõpilased ometi kord ühise pinna leidnud, kuhu jalga toetada edaspidisteks ühisteks ettevõteteks, nii hästi oma vahekorra loomiseks, kui ka kultuurialistes küsimustes, seltskonna kasuks. See on, praeguseid olusid tähelepanes, osalt täide läinud; ometi jääb veel palju soovida. Iga mehe enese isik on ikka esimesel kohal ja sellest on raske üle näha. Värskest on meeles tüli, mis „ugalaste“ lahkumine „Esticast“ üliõpilaste ilma kaasa tõi. Tarvis oli üli-

õpilastel Museumi pidu ühiselt korraldada; kõik organisatsioonid olid põhjusemõttelikult osavõtmise poolt, aga üks ühisus ei pidanud võimalikuks oma vaenlasega, kes teda oli ette võtnud ignoreerida, ühe katuse all viibides komisjoni töötada. Sellepärast pidi iseäralik vahekomisjon valitama, kes eemale jääva ühiseusega ja teiste vahel asju pidi ajama, et Museumi pidu ikkagi kõigi üliõpilaste ettevõtteks jääks. Sama lugu oli laulukooriga. Mineval aastal oli üks üliõpilane võõra organisatsiooni liiget „peniks“ nimetanud, sellepärast et „peni“ oli nende seltsikorterisse ilma loata „piima lakkuma“ tulnud; sellest arenes tüli ja tagajärg oli, et kogu organisatsioon ühisest meeskoori laulust rahvaviiside pidul osa ei võtnud. Nii siis — kus isikulised tülid esile tikuvad, sääl ei ole ka meie akadeemia kodanikkude tuures ühisest asjaajamisest juttu. Sarnane asjaolu on mõnelgi korral paremaks tunnistuseks meie talupojalikkusest.

Üliõpilaste laulu juure tagasi pöördes asub siiski optimismi tunne rinda, ja see avab juba ilusa väljavaate. Meil edenevad kõigist tüliketest hoolimata mõningad ühised ettevõtted, nagu näituseks spordi alal. Ka koorilaul on kenasti edenemas, sest muusikalisi üliõpilasi leidub suurema hulga seast juba kena koguke. Viie, kuue aasta kestes on lauljate üliõpilaste arv nelja-viie kordseks kasvanud. Juhan Simmi meeskooris laulis esialgu ainult 9—10 üliõpilast. 1911 aastal oli lauljate seas n. 15—20 üliõpilast — see on, umbes neljandik kõigist selleaegistest lauljatest Simmi kooris. Pärast tuldi Simmiga ees otsas mõtte pääle, kas ei oleks võimalik iseseisvat E. üliõpilaste organisatsioonide vahelist meeskoori asutada, sest Simmi meeskooris laulsid pääasjalikult ainult E. Ü. S-i liikmed kaasa. Alustatud mõte teostati. Saadeti kõigile Tartu E. ü. ühisustele kutsed ja kokku tuli umbes 40—45 meest. Sellest on siis n. n. E. Ü. Ü h e n d a t u d M e e s k o o r alguse saanud, mis nüüd juba oma kolmandat aastat õnnelikult on lõpetamas. Kuigi laulukoor ei tea mis suurt ära teha pole suutnud, on ta siiski mitmel puhul pidudel esinenud. Aga see polegi kõige tähtsam. Ühendav ja kasvatav mõju, mis ühisest laulust osavõtjate hingesse hoovab, seda ülendades, vaimu värskendades, see on juba palju väärt, ja sarnase asja pärast maksab laulukunsti edendada. Nähtavasti on laulu mõju omad juured juba kaunis sügavale üliõpilase hingesse ajanud, sest ikka rohkemaks kasvab iga aastaga lauljate hulk.

Vaimustus, mis laul meesüliõpilaste hulgas on elule kutsunud, pole Eesti naisüliõpilastest üsna puutumata mööda pääsnud. Vabaülikooli kursustel õpib praegu paarkümmend Eesti neidu, kes siit säält kokku on tulnud endid teadustes täiendama. Ka

nemad ei taha teistest akadeemia kodanikkudest milleski maha jääda. Kui meesüliõpilane oma tuju laulus avaldab, miks ei või siis ka naisüliõpilased seda teha? Ei olda viist iialgi enne Eesti üliõpilaste segakoori laulu kuulnud, aga kes 16 veebruaril 1913 Vanemuises Rahvaraamatukogu pidul viibisid, need võisid julged olles enestele ütelda: nüüd oleme kord ka seda imet kuulnud! Muidugi oli publikumile asi ka teisest küljest huvitav, sest kes oli ühel hoobil nii suurt hulka Eesti kõrgema kooli naiskasvandikka näinud — koguni 20—25 inimest! Nagu teada, võis mõne aasta eest „naistudengit“ Eestis tulega otsida, ja seda ei võinud siamaani keegi ütelda, kas „naistudeng“ ka laulmist armastab. Muidugi ei saa küll esimest ülesastumist otsustavaks pidada, kas laul naisüliõpilaste rühma keskel sügavat pinda leiab, aga poolehoidmist selle kunsti vastu on mitmelgi. Kui veel seda asjaolu silmas pidada, missugust raskust sünnitab juhtumisi kokku tulnud lauljatest püsivat laulukoori kokku liita, kus igaüks „ise oma häält“ tõstab ja kus vahest mitmed üleüldse esimest korda kooris laulavad, siis on küll osalt arusaadav, miks üliõpilaste segakoorist praegu suuremat ühtegi kuulda pole. Võib ju ka olla, vabandatakse juhataja puudusega, aga sellest küsimusest võiks üle saada, kui tuju ei puudu.

Hoopis parem lugu on lauluga meesüliõpilaste juures. Siin ühineb 65—70 nooremehe hää l juba vägevaks viisiks, mis esialgu õrnale kõrvale küll liiga karedalt kõlab, aga tuju ja vaimustuse läige, mis lauljatel ühine, see annab edenemiseks lootust. Muusikaline üliõpilane ootab ainult seda aega, millal laulukoor enesele tulise ja kindla juhataja saab, siis kõlab ka Eesti üliõpilaste vägev viis üle kodu pinna, kui

Põues on meil pakitemas
Südametes süttinemas
Eesti laul — mis kõlab aul,

Sest:

Ühtlus armastus
Laulus ikka uus.

II.

E. Ü. Laulukoor on alles omas esimeses arenemise astmes. Ainult kaks talve harjutust — liiga lühike aeg, et selle jooksul toorest häälematerjalist täiesti kooskõlalist koorilaulu võiks välja töötada. Päälegi vahetavad endid üksikud häälejõud sagedasti — noored tulevad keskkoolist juurde, vanematele üliõpilastele ahvardab vilistlasepõlv ligi tulla, mil „eksamihaiigus“ enam mahti ei anna „ankrut kergitada“, et laulmas käia. Armastatakse ütelda — eestlased on laulja rahvas. Oma jagu õigust on ju selles ka —

laul oli iseäranis orjaajal mõisa põllul tihti kõlamas, regivärsid kergitasid rasket tööd, ülendasid tuju. Kui aga meie rahvast venelastega häälte häduse, sulavuse ja ulatavuse poolest võrrelda, siis peame küll naabrirahva poegade pääle kadedad olema. See paistab meie üliõpilaste juures selgesti silma. Leiduks Eesti üliõpilaste seast niisugusid kõlavaid tenorisid, niisugusid sügavaid bassisid, nagu neid nii palju on Vene üliõpilaste keskel, siis oleks asi üsna parem. Nüüd peame esialgu sellega leppima, et mõni häätahtlik sulamees meid läikivate frakkide seisupunktist arvustab, meie nägudelt asjata Saksa üliõpilase kindlaid (kas rapiiri, või elumehe?) jooni otsides, kuna meie laul veel allpool arvustust peab seisma, millest juttu ei maksa teha. Kaasvennad! See ei tohi nii jääda! Niisugusel erapooletul pinnal, nagu laul seda on, võime küll julgesti ühineda! Ja seisma ei tahagi me jääda. Hoolsa töö läbi võime ka keskmiste jõududega kaugele edeneda.

Pärast kontserti Tallinnas, kuhu meid ühine ülendatud tuju kandis, tuldi „omavahelisele olemisele“ kokku, kus pääasjalikult kavatsustest räägiti, mis üliõpilaste laulukoor eestuleval talvel tahab ette võtta. „Mitte seisma jääda, vaid hoolega edasi rühkida“. See põhjusemõte sai iga koosolekul viibija mõtteavalduste põhjusheliks. „Mitte seisma jääda“, see oli koorijuhataja viimane sõna enne kodumaalt lahkumist.

Vaidlust sünnitas muu seas koorijuhataja soov — suve vaheajal kusagil maakonnalinnas laulu otstarbeks kokku tulla, olgugi vähemal arvul, et siis mõne pidu puhul kui Tartu E. Ü. laulurühm esineda. Küsimus jäi lõpulikult otsustamata, sest raske on kooli vaheajal üliõpilasi kokku saada, mil igaüks kusagil kodumaa nurgas põõsa varjul või jõe kaldal lamades päikese kiirte „mugavusel“ tervist kosutab, ehk väljaspool kodumaad kaupmehe või kindrali perekonnas lapsi koolitab.

Mis aga kindlasti tahetakse ette võtta, on pikem kontserdi teekond kuhugile naabrilinna. Selleks tahetakse esimesel võimalusel juba õpiaasta algul mõne tõsisema muusikatöö kallale asuda. Talve jooksul võib mõndagi ära teha, sest üliõpilaste koor paindub ikkagi palju kergemini taktikepi järele, kui vahest mõni maa pritsimeeste oma. Pääle selle tahetakse Üliõpilaste Laulukoorile kindel korraldus luua, umbes Vene üliõpilaste „muusikalise ringkonna“ oma sarnane, milleks juba põhjuskirigi pääjoontes on välja töötatud. Korraldaja komisjooni liigeteks valiti igast üliõpilaste organisatsioonist mõningad asemikud, kellel vahest enam huvi jatkaks asja vasta. Need on järgmised üliõpilased: Laos „Sakalast“, Prisko „Ugalast“, A. Raudsepp E. Ü.

S-ist, S. Raudsepp „Ühendusest“, Saebelmann „Estikast“ ja P. Tatz E. Ü. S-ist. Nimetatud kaasüliõpilased peavad selle eest vastutama, et laulukooril mitte ainult hing sees ei seisaks, vaid nad on kohustatud korralduse asjus sammusid astuma, mis koorile kindla seadusliku kuju ja pinna loob edaspidiseks koostöötamiseks muusika alal. Nii siis — kui me tahame, siis ka võime. Nüüd on juba aeg selleks jõudnud!

P. Tatz.

Keemia oskussõnade loomise põhjustest.

(Peeterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi Keemia Osakonna esitatud).

Keemia Osakond asutati Seltsi juure veebruari kuul 1912 a. Ta seadis enese lähemaks ülesandeks keemia oskussõnastiku väljatöötamise. Selleks on seni 38 koosolekut peetud, millest 20 1913 a. pääle langeb. Neil koosolekuil on 1200 anorgaanilisse, orgaanilisse, analüüdilisse ja füüsikalisse keemiasse puutuvat sõna üksikult läbiharutatud, millest üks osa Eesti keele tõlgiti, kuna teine osa tõlkimata vasta võeti ja nende õigekirjutus kindlaks määrati. Pääle selle töötati välja keemiliste ühenduste nimikava — nomenklatuur. Alaliselt töötasid sõnastiku kokkuseadmisel keem. L. Kampman, stud. agr. J. Lehtman, keem. K. Luts, stud. agr. A. Nõmmik, stud. phil. J. Semper, keem. P. Teearu, mat. Artur Vallner, prov. Rudolf Vallner ja stud. biol. A. Veiderman. Koosolekuist võtsid osa stud. math. J. Depman ja agr. J. Juhans.

Loodusteadused ja matemaatika on omale ajajooksul rikkalikult kogunud materjaali äratähendamise kergenduseks teatud kunstliku keele loonud, mille abil üht või teist nähtust, asja, tegu või mõistet lihtsalt ja eksimatult võib edasi anda. See kunstlik teaduslik keel on iga haritud rahva juures kindlaks määratud ja seisab kahte liiki sõnadest koos: rahvusvahelistest, nagu sõnad füüsika, keemia, matemaatika, elekter, — ja rahva enese keele sõnadest, milledele sellekohane kindel teaduslik tähendus on antud, nagu töö, paõora, Arbeit jne.

Keemia osakond otsustas sõnastiku kokkuseadmise juure ainult neid mõisteid Eesti keele tõlkida, mille kohta Eesti keeles vastavad sõnad leiduvad. Äärmisel juhtumisel, kui see tegelikult seisukohalt soovitav, tuleb nende sõnade mõistet kunstlikult laiendada ja kindlaks määrata, mis kaudselt tõlgitavaid mõisteid tabavad, näit. hape sõnast hapu.

Rahvusvaheliste sõnade tõlkimine on sagedasti võimatu ja kui seda sünnib, siis ainult rahvusvahelise sõna mõiste kahjuks. Need sõnad omandavad ajajooksul teaduses kindla sisuga mõiste, mida ühegi teise keele sõnad ei suuda tabavalt ära määrata. Tõlkimise abil on võimalik ainult osa tõlgitava rahvusvahelise sõna mõistest eestistada, kuna terve sõna mõiste sagedasti varju jääb, nagu see juba meil mitmeigi tarvitusel oleva sõnaga juhtunud. Nii tarvitatakse meil kaunis tihti keemia asemel lahutusteadus, matemaatika asemel arvu- või suuruseteadus. Sõnadi ahutusteadus ja arvu- või suuruseteadus mahutavad eneses ainult osa sellest, mis neis sõnades tegelikult peitub.

Ehk küll rahvusvahelised sõnad üleval ettetoodud põhjustel otsustati tõlkimatult sõnastikku võtta, siiski sünnitas nende õigekirjutus, sagedasti ka nende tarvitamise viis Eesti keeles palju päävalu. Meil puuduvad üleüldiselt maksvad keelemäärused võõraskeeliste sõnade vastavõtmise ja tarvitamise korra ja nende õigekirjutuse kohta, sellepärast kerkisid tihtilugu osakonna koosolekutel küsimused üles, mis võõraskeeliste sõnade kirjutamist ja vastavõtmise viisi käsitasid.

Võõraskeeliste sõnade kirjutuse aluseks seati nende hääldamise kõla, mille järele kõik pikad täishäälikud kahekordselt tulevad kirjutada ja tähed f, c, q, x, y ja z tarvitusele võtta. Nendest tähtedest arvati siiski kohaseks ainult f tarvitada, kuna c, q, x, y ja z asemele vastavalt ts ja k, k, ks, ü ja i, ts ja s tulevad asetada. Näit. naatrium, kaalium, tseerium, ksenoon, dissotsiaatsioon, nöitraal jne.

Mitmekordselt arutati täishääliku ees seisva silbi ti hääldamist ja kirjutamist. Ühed olid Prantsuse keele hääldamisest väljamineks selle poolt, et ti sj-na, teised selle silbi Ladina ja Saksa keele hääldamise kõla silmas pidades aga selle poolt, et teda tsj-na kirjutada. Ehk küll Eesti keele hääldamisele sj omasem, arvas enamus siiski tsj kohasemaks tarvitusele võtta, sest ajakirjanduse mõjul on -tion'iga lõpud laialt tsjnoon'ina (tsion'ina) tuttavaks sanud, mis kohaselt neid ka hääldakse. Nii siis arvati kohaseks emanatsjnoon ja mitte emanasjnoon, polarisatsjnoon ja mitte polarisasjnoon, reaktsjnoon ja mitte reaktjnoon kirjutada.

Häälik ts püsib ka niisugustes sõnades, nagu fosforestents (mitte fosforessens) jne.

Omandussõnad, mis umbhäälikuga lõpevad, nagu homogeen, heterogeen, binaar, molekulaar jne. jäävad nimisõnaga kooskirjutades muutmatuks, näit. monomolekulaarreaktsjnoon, homogeensegu jne. kuna nimisõnast lahuskirjutades nad lõpu -ne omandavad, näit. bimolekulaarne reaktsjnoon, heterogeenne segu jne.

Palju vaidlusi sünnitas elementide lõpp üm, mida mitmelt poolt soovitati ära jätta, nagu see mõnikord Saksa ja alati Vene keeles ette tuleb. Saksa keeles tarvitatakse laialt kaali kaaliumi asemel, ka meil on ta juba osalt teed leidnud. Seda tähele panes, et üm meil kindla seisukoha keemiakirjanduses on omandanud, oldi lõpulikult üm poolt, ainult kaaliumi kõrval on lubatav ka kaali tarvitada; nii tuleb siis näit. naatrium, kaltsium, tseerium jne. tarvitada.

Pikema arutuse all oli võõraskeeliste ajasõnade ja nendest tuletatud tegevust avaldavate nimisõnade eestistamine. Pika, tüütava ja eestikeelele kohatu -eerima asemele soovitati -ima võtta, kõige vähemalt nendes ajasõnades, mis pole veel suutnud -eerima lõpuga üleüldisele tarvitusele pääseda. Näit. tuleks kiristalliseerima asemel kiristallima, elektriseerima asemel elektrima, kondenseerima asemel kondensima tarvitada.

Neist ajasõnust tuletatud tegevust avaldavad nimisõnad oleksid kristallimine, elektrimine, kondensimine jne.

Greeka keele eitavat eessõna **a-**, saksa **un-**, prantsuse **in-** ja vene **ne-** (не-) otsustati „mitte-“na tõlkida, kuna eessõna „eba-“le leiti kohasemaks mõiste anda, mis sõna „psöido-“ga ühevääriline on. Näit. psöidohape = ebahape, psöidosulatis = ebasulatis.

Ühenduste nimikava otsustati järgmiste reeglite pääle rajada.

I. Hapniku määra hapniku ühendustes tähendatakse eessõnadega „üli“ ja „ala“:

hüperoksüüd — ülihapend,

oksüüd — hapend,

oksüduul — alahapend.

Näit. MnO_2 — manganumi ülihapend,

Mn_2O_3 „ hapend,

MnO „ alahapend.

II. Vesinikhapete nimetused tuletatakse kohase metalloidi nime ja sõna „vesinik“ koos kirjutades; sääl juures on happeandja element nimetavas käändes.

Näit. ClH — kloorvesinik,

BrH — broomvesinik,

SH_2 — väävelvesinik,

PH_3 — fosforvesinik.

III. Hapnikhapete nimetused tuletatakse omastavas seisvas metalloidi ja sõna „hape“ lahuskirjutuse läbi.

Näit. H_2SO_4 — väävlü hape,

HNO_3 — lämmastiku hape,

H_3PO_4 — fosfori hape.

IV. Kui element ühe happe annab, siis nimetatakse teda

lihtsalt happeks, annab ta aga neid enam, siis kutsutakse enam hapnikku sisaldavat hapet ülihappekseks, kuna vähem sisaldavat happekeseks — Soomest võetud — hüütakse. Kui elemendil happakesest veel vähem hapnikku sisaldav hape on, siis kutsutakse teda alahappekseks, sellest veel vähema hapniku määraga hapet aga alahappekeseks.

Näit. HClO_4 — kloori ülihape,
 HClO_3 — kloori hape,
 HClO_2 — kloori happeke,
 HClO — kloori alahape.
 $\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_8$ — väävli ülihape,
 $\text{H}_2\text{S O}_4$ — väävli hape,
 $\text{H}_2\text{S O}_3$ — väävli happeke,
 $\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_4$ — väävli alahape,
 $\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_3$ — väävli alahappeke.

V. Vesinikhapete soolade nimetused tuletatakse metalloidi ja metalli nime kokkuliitmise kaudu, kus juures metalloiid nimetavas käändes seisab. Näit. KCl — kloorkaalium,

NaBr — broomnaatrium.

VI. On vesinikhappel kaks ühemetallilist soola, siis nimetatakse hapendi soola nii nagu p. V. tähendatud, kuna alahapendi soola nimetuses metalloiid diminutiivina seisab.

Näit FeCl_3 — kloorraud,
 FeCl_2 — kloorikasraud.
 CuCl_2 — kloorvask,
 CuCl — kloorikasvask.

VII. Hapnikhapete soolade nimetused tuletatakse sel teel, et happele metalli nimi juure lisatakse, mis sõnast 'hape' lahus kirjutatakse.

Näit. CaCO_3 — Söehappe kaltsium,
 FeSO_4 — väävli happe raud.

Täh. Neid võib ka nii tuletada, et nominatiivis seisva metalloidi nime külge sõna „hapu“ liidetakse ja metalli nimi lahus kirjutatakse.

Näit. CaCO_3 — süsihapu kaltsium,
 FeSO_4 — väävelhapu raud.

VIII. Mitmeastmeliste hapnikhapete soolade nimetused tuletatakse nii, nagu see p. VII hapnikhapete soolade juures on tähendatud.

Näit. NaClO_4 — klooriühilippe naatrium,
 NaClO_3 — kloori happe " "
 NaClO_2 — kloori happekese " "
 NaClO — kloori alahappe " "

Täh. Neid võib ka nii sünnitada, et nominatiivis seisva happeandja elemendi nime külge sõnad ülihapu, alahapu ja hapukas liidetakse ja metalli nimi lahus kirjutatakse.

Näit. NaClO_4 — kloorülihapu naatrium,
 NaClO_3 — kloorhapu „ „
 NaClO_2 — kloorhapukas „ „
 NaClO — klooralahapu „ „

IX. Üleval ettetoodud nimetuste kõrval otsustati ka rahvusvahelised nimetused tarvitusele võtta, nagu sulfaadid ja sulfiidid, nitraadid ja nitriidid, klooraadid, kloorüüdid ja kloorüürid jne.

X. Naatrium ja kaaliumi hüdraate võib libedena või lehelistena tõlkida, kuna teiste elementide omi alustena.

Näit. HNaO — naatriumi libe.
 Ca(OH)_2 — kaltsiumi alus.

XI. Orgaanilises keemias otsustati rahvusvahelised nimetused ja ratsjonaalne terminoloogia täielikult tarvitusele võtta.

Näit. $\text{CH}_3 \cdot \text{CH}_2 \cdot \text{CHOH} \cdot \text{CH}_3$ — metüületüülkarbinool.
 $\text{CH}_3 \cdot \text{CO} \cdot \text{C}_3\text{H}_7$ — metüülpropüülketoon

Esitatud reeglid kõlavad alguses võõrastavalt ja kunstlikult, kuid korduval lugemisel ja lühikese tarvitamise järele saavad nad peagi omaseks. Keemia on oma isepärase sisu poolest juba säherdune teadus, kus teatud piirini kunstlikku keelt paratamata tuleb ravitada.

Keemia keele reeglitel peab kaks teine teisest lahutamatu omadust olema, esiteks et nende abil õigelt ja tabavalt teatud mõistet või asja võiks ära tähendada, teiseks et neid kerge oleks tarvitada. Mõlemaid tingimusi on Osakond püüdnud reeglid kokku seades silmas pida. Kuid arusaadaval põhjusel on neisse teatud osa subjektiivseid elemente sattunud, mis Osakonnale omased ja mille tõttu see, mis temale lihtne, arusaadav ja kerge tarvitada näib olevat, võõrastele raske, tülikas ja vastavõtmatu võib näida. Et reeglid ja üleüldse terve sõnastiku kokkuseadmise tööd subjektiivistest omadustest võimaluse järele vabastada, sõnastiku korralduse tööd kitsast P. E. Ü. S. keemia Osakonna piiridest laiemale alusele seada, otsustas Osakond sõnastiku enne lõpulikku trükkiandmist asjatundjatele arvustamiseks saata, kes oma arvamisi temale teatavad ja puuduste pääle tähelepanekut juhivad, mis siis sõnastiku lõpulisel redaktimisel Osakonna poolt arvesse võetakse.

Peeterburis.

Ar. Vallner.

Kodumaa tundma õppimine.

Kodumaad uurima!

Meie üliõpilasnoorsugu on tegelasi annud nii mitmelgi tegeliku haridustöö alal, kuid vähem on senni üliõpilaste poolt korda saadetud oma kodumaa, oma rahva, selle ajaloo ja elu uurimises. Kuid just viimane, enam-vähem akadeemilist laadi uurimistöö peaks pääsjalikult üliõpilaste tegevuspiiri kuuluma.

Kodumaa uurimise õigustusest ei tarvitse kõnelda. Kuidas ka kodumaa pääle ei vaadata, ollakse siiski seotud oma kodumaaga, oma kodukohaga, niihästi väliselt (sündimise poolest, majanduslikult jne.) kui sisemiseltki nende hingeliste elamuste, tunnete, mõtete, mälestuste ja lootuste kaudu, mida meie lähem ümbrus ehk meie laiem kodumaa, meie rahvas meis äratanud. Neid reaalseid sidemeid on võimatu eitada, peetagu ka muidu palju rahvusvahelikkusest ja üleüldisinimlikkudest paleustest. Nende reaaliste sidemete olemasolu tõekstunnistamisest järgnevad kohustused meie kodukoha, meie rahva ja kodumaa vastu.

Ka kodumaa uurimise tähtsus on väljaspool kahtlust. Kõigepäält harjuvad üliõpilased ise tegelikule uurimistööle, uute faktide kogumisele, algallikate tarvitamisele, kergemilt ülesannetelt raskemate käsitlemisele asudes. Tööga ja teadmistega tõuseb huvitus kodumaa vastu, tung selle arenemises ühes ehk teises mõttes kaasa töötada. Uurimiste tagajärjed oleksid huvitavad ja kasulikud laiemalegi publikumile, ärataksid hulkadeski teadmis-himu, huvitust ja aktiveeti.

Üht asja tuleb kodumaa uurimise korraldamises iseäranis silmas pidada. Meil on tuhandeni tõusvas üliõpilaskonnas palju eri huvisid ja ilmavaateid. Need kõik peaksid ruumi leidma ühisel kodumaa uurimistööl. Iga teaduse edustaja vaatleb loomulikult kodumaad oma eriteaduse seisukohalt, mille tõttu üksiku isiku huvide tükeldamisest hoidutakse. Ka abstraktimategi teaduste edustajad leiavad enesele ülesandeid: mõtteteadlased leiaksid mõndagi huvitavat meie rahva filosoofilikka ja iseäranis tegelik-kõlbuslikka vaateid kroonitud filosoofide süsteemidega võrreldes, matemaatikud võiksid tähele panna arvuteaduslikkude mõistete arenemist meie rahva juures, kõnelemata juba meie maa looduse uurimisest, antropomeetrilikkudest mõõtmistest ja sugukondade uurimisest,

rahva keele, vaimu- ja välise elu avalduste tähelepanekust, vanavara kogumisest ja uurimisest, hariduslikkude, majanduslikkude ja ühiskondlikkude olukordade valgustamisest (kodumaa avalik kord, tööolud, tööliste elu maal ja linnas jne.); viimased küsimused võiksid iseäranis neid kaasa tõmmata, kelle huvid ühiskondlikkude küsimuste käsitlesele kalduvad.

Kui tahetakse, et meie üliõpilaskond kodumaa uurimise asjus tegevusse peab astuma, siis on loomulik, et ühisele asjale teatav korraldus tuleb luua, milles ja mille kaudu võiks tekkida see põnevus, mis meie noored teaduslikud jõud liikuma paneks. Seda silmas pidades teebgi Eesti Üliõpilaste Seltsi Kodumaa tundma õppimise Osakond ettepaneku, et kõigis meie üliõpilaste seltsides kodumaa uurimise küsimus harutusele võetaks, sellekohane osakond ehk toimekond asutataks ja kõigi jõududega tegevusse astutaks. Asja üleüldisemaks korralduseks tuleks toime panna augustikuus peetava „Üliõpilaste päeva“ ja „Üliõpilaste lehe“ juhtiva toimekonna koosolekute puhul kõigi Eesti üliõpilaste seltside edustajate koosolek kodumaa uurimise asjus. Iga üliõpilaste selts saatku sellele koosolekule vähemalt üks asemik.

Koosolekul peaksid harutusele tulema p. m. järgmised küsimused:

I. Omavahelise keskkorralduse loomine ja ühinemine olevate korraldustega.

Vajaduse põhjendus:

1. Eesti Rahva Museumi toetusel on E. Ü. S. kodumaa tundma õppimise osakond ajalehtede ja üleüldse meie kodumaa sepuutuvate teadete süstematiseerimise küsimuse päevakorrale võtnud ja sellekohase kava trükinud. Ettevõtte aga on selle võrra laialine ja üleüldise tähtsusega, et sellest peaksid osa võtma kõik need seltsid ja korraldused, kellele teadmisi meie kodumaa elu kohta vaja on.

2. Kohalikkude teadete saamiseks on maal kindlaid asemikku vaja. Neid on praegu Eesti Rahva Museumil ligi 200, peamiselt ainelise vanavara korjamise õhutuseks. See on aga ajutine ülesanne ega keela muudegi teadete ja tähelepanekute kogumise juhatamist. Asjata jõukulutus oleks iga küsimuse uurimiseks uusi asjamehi otsima hakata, päälegi et harilikult kohaseid laialise huvitusega isikuid maal vähe leida. Eesti Rahva Museumi asjameeste võrk võiks vähehaaval üleüldiseks kodukoha uurimise asjameeste-võrguks muutuda ja tiheneda.

3. Töö jaotamiseks ja korraldamiseks on kahtlemata kesk-

korraldust vaja. Meil on peaaegu igast kihelkonnast üliõpilasi mitmes ülikooli linnas, väljamaigi. Omade eri huvide järele võiksid nad oma kodukoha üksikuid külgi uurimisele võtta. Siin peaks aga hoiduma selle kordamisest, mis varemini tehtud ehk sama töö kahekordsest tegemisest ühel ajal. See on ainult siis võimalik, kui keskkohal on ülevaade kogu tööala kohta. Keskkoha kaudu on ka hõlbutatud ü h i n e m i n e ühesuguste huvidega uurijate vahel, samuti ühest kihelkonnast pärit olevate üliõpilaste vahel, kihelkonna kirjelduse ja ajaloo valmistamisel ehk mõnel muul otstarbel. (Meie üliõpilaste nimekiri kihelkondade järele on valmistumas).

4. Meil on varemini Eesti Kirjameeste Selts ja hiljemini Eesti Kirjanduse Selts, Eesti Rahva Museum ja muudgi seltsid, asutused ja era isikud mõndagi ära teinud kodukoha uurimistöös üleüldisemas mõttes. Meil oleks tarvilik nende töö tagajärgi arvesse võtta, tööl teatavas mõttes nendega ühineda, otstarbekohasuse nõudel. Selle kohta peaksime aga enne ühisele otsusele ja arvamisele jõudma.

II. T ö ö l ä h e m a k o r r a l d u s e k ü s i m u s . Igal seltsil ja igal isikul on muidugi täielik vabadus enesele huvidekohast tööala valida: siin ei või mingisugune koraldus mingisuguseid ainuüksi sunduslikka määrusi teha. Üleüldise töökaava laialistes joontes leiab lugija „Kodumasse puutuvate teadete ja ajalehtede bibliograafia kavast“, millest muidugi iga üks ainult üksikud punktid välja valib läbitöötamiseks.

Siiski oleks soovitav, et mõni küsimus ü h i s e l t käsitu- sele võetaks, ühiselt materjaale kogutaks ja läbi töötataks. Nende küsimuste ülesseadmine jääks muidugi augustikuu peetava koosoleku ülesandeks. Omalt poolt leiab osakond, et meie v a n e m a h a r i d u s e m ä l e s t u s e d õige kiiresti kaovad, vanade inimestega hauda langevad. Samuti on kadumas mälestused majanduslikkudest ja ühiskondlikkudest olukordadest mõniküm- mend aastat tagasi (teolkäimine, vahekord mõisaga jne.). Koguni meile nii lähidased asjad, nagu 1905 a. sündmused võivad varsti unustusse vajuda.

Need teated on aga meie ajaloos õige tähtsad; neid tuleks päästa, et praeguste olukordade kujunemisest selgemat pilti saada. Ka k i h e l k o n d a d e k i j e l d a m i s e l e peaks alus pandama.

Samuti peaks a j a l e h t e d e b i b l i o g r a a f i a küsimus tegelikult käsile võetama; sellekohane üleskutse on eraldi siia juure lisatud.

III. A s j a m a j a n d u s l i k k ü l g : u u r i m i s t ö ö d e r a h a -

line toetamine vanemate seltside ja asutuste ja üliõpilaste eneste poolt jne; kirjastuse küsimus.

Meie hariduselu on mitmekesinenud. Üksikud ülesanded on selle võrra paisunud ja süvenenud, et nad pea alati täit jõudu ja tähelepanekut nõuavad. Seda tuleb üliõpilastelgi silmas pidada. Praegu ei ole enam soovitav ja otstarbekohane meis endise aja üliõpilase liiga suur mitmekülgsus, mida praegugi veel mõne juures endiste aegade järelkajana leidub. Ka siin peab maksvusele pääsma tööjaotuse põhjusemõte: igaüks ajagu seda asja, mis teda sisemiselt huvitab.

Igal üliõpilasel on huvisid päale otsekohese ülikooli töö. Iga üliõpilane, kes oma ülesannet tõsiselt võtab, leiab koha meie üliõpilaste ühistes püüetes, meie ühises kodumaa uurimistöös!

Eesti Üliõpilaste Seltsi
Kodumaa tundma õppimise Osakond.

Tartus, 26. märtsil 1914 a.

P. S. Soovitav oleks, et küsimus igas organisatsioonis veel enne selle poolaasta lõppu käsitlusele võetaks.

Kihelkondi kirjeldama!

1. Küsimuse tähtsus. Mida kõrgemale milgi maal haridus tõuseb, seda elavamaks läheb üleüldiste huvidega ühes ka kohalik iseteadvus. Saadakse aru, et maa väiksemadgi osad mitte ainult kogu maa, suure rahvamassi pärast olemas ei ole, vaid et neil oma ettegi väärtust on. Sellest järgneb, et üksikute maakohtade ajalugu ja praeguse seisukorra kirjeldus võib pakkuda pea samasugust huvitust, kui üleüldisemgi ajalugu, iseäranis kohalikkudele elanikkudele. Tõsisemalt võetud üleüldist ajalugu ehk teatava maa üleüldist kirjeldust ongi võimalik saada üksikasjalikkude monograafiade põhjal.

Kohaliku ajaloo uurimisel ja valgustamisel on päale teoreetilise veel suur tegelik tähtsus. Selle kaudu võidakse ühistunnet elustada, huvisid äratada oma enese elu, omade paremate püüete vasta, omi vigu tundma õppida. Mineviku ja oleviku täielikuma tundmise valgusel selguvad ka tuleviku edenemisevõi-

malused. Kogu kohalik haridustöö saab rohkem hoogu, muutub enam tõsisemaks, iseenesesse süvenevaks.

Üksikute maakohtade ajaloo uurimine, nende looduse iluduste ja rahva elu-olu kirjeldamine on tähtis ka reisija seisukohalt, kes oma kodumaad tahab laialisemalt tundma õppida. Senni puudusid selleks pea igasugused võimalused, mis seletabgi osalt seda, et meil nii vähe on kodumaal reisituid, selle elu tähele pandud. Selles on aga praegu juba muutumist parema poole märgata, iseäranis üliõpilaste ringkondades.

2. Küsimuse ajalugu. Kiheikondade kirjeldused on Soomes juba üle paarikümne aasta tuntud. Pea sama vana on nende ajalugude mõte meilgi, kuid jõudude vähesus ei ole lubanud seda maksvusele viia. Eesti Kirjameeste ja Eesti Kirjanduse Seltsi sellekohased katsed ja kavatsused ei ole tegudeni jõudnud; mõtte on hiljemini Eesti Üliõpilaste Seltsi kodumaa tundma õppimise osakond üles võtnud. Viimase kirjastusel ongi ilmunud esimene laialisem kihelkonna uurimiskatse (J. Roos, Põltsamaa minevik), mis igatahes viimaseks ei taha jääda. Et aga asi üleüldise tähtsusega on, siis loodame, et mõte kogu meie üliõpilaskonna ja teistegi haritlaste ja arusaajate poolt tarvilikku hindamist leiab.

3. Töökava määrab loomulikult saadaval olev materiaali ja töötajaja vaimulaad, millele täie vabaduse peab jätma; mitme eriteadlase koostöötamise puhul lepitakse muidugu töökava kohta oma keskel kokku.

Üleüldisena juhtnöörina võiks arvesse võtta E. Ü. S-i K. T. Osakonna kokkuseatud kava, E. K. Seltsi sellekohase eelkava põhjal. See oleks pääjoontes järgmine:

I. Piirid, suurus, administratiivne jaotus.

II. Loodus: Maapinna kujud, kõrgustikud, mäed, madalikud, sood ja nende tarvitamine; maapinna geoloogiline ehitus, jääaja jäljed, mullakiht, selle kokkuseade, omadused ja paksus; kliima, tuuled, õhu surumine, temperatuur ja niiskus; jõed ja järved neis leiduvate taimede ja loomadega, vete tarvitamise võimalused; taimed ja loomad, pääasjalikult metsades.

III. Ajalugu: poliitiline ja kiriklik sündmustik, välised mõjud.

IV. Rahvas: rahvused, nende vahekord; tõulised tähelepanekud; rahva tervis (alkoholism, karskuspüüded), sündivus, surevus, abielud, perekonna elu; rahva arv, väljaja sisserändamised, linnaminek. Rahva iseloom; rahva vaimuelu, iseäranis selle algelisemais, vanemais avaldustes; suusõnaline vanavara, rahvalaulude ja mängude rik-

- kalikkus ehk puudumine; löbustused. Rahva keel (pääjoontes). Rahva välimus: rahvariided, ehitusviis jne.
- V. **U s u e l u**: usud ja usulahud, nende vahekord ja ajalugu; rahva usulised arvamised; ebausk; usuline vabameelsus ja usuküsimus üleüldse.
- VI. **K õ l b u s l i k e l u**: perekondlik, ühiskondlik, sugueluline kõlbus. Kuritegevus; rahva vaated kõlbuslike küsimuste ja kuritegevuse pääle.
- VII. **H a r i d u s**: koduõpetus, koolid, seltsid, ajalehed, kirjandus ja raamatukogud, haritlased ja haridustegelased.
- VIII. **K u n s t**: laul, muusika, näitemäng, seltsimajad ja teatrid; kujutav kunst (pildid, seinaehted, mälestus- ja hauasambad)
- IX. **M a j a n d u s l i k o l u k o r d**: põllu- ja aiatöö, karjakasvatus ja piimaasjandus, kala- ja metsaasjandus, jaht jne; tööstus, teed, kauplemine.
- X. **Ü h i s k o n d l i k o l u k o r d**: üksikud ühiskonna kihid ja nende enesekeskine vahekord; rahva arvamised ühiskondlike küsimuste kohta. Rahva vahekord mõisaga.
- XI. Kihelkonna vaatamisvääriused kohad ja mälestused; reisimisvõimalused. Teosele peaks tingimata kihelkonna kaart juure lisatama; samuti peaks selles sisalduma tähtsamate isikute, ilusamate kohtade ja mälestusmärkide pilte, mõnesuguseid joonistusi jne.

4. **Allikad**. Esimesel kohal peaks seisma **isiklik tähelepanek**, isiklik asjade vaatlemine ja hindamine. Seda peaks võimalikult igas punktis läbi viima, mitte ainult looduse ja rahva välise elu kirjelduses. Mida rohkem kogu uurimises teravasti isikulikult nähtud momente, seda ühtlasem ja huvitavam on see.

Järgmisena hallikana oma tähtsuse poolest peaks olema **rahvasuu**, **rahva mälestus**. Seda tarvitatagu iseäranis ohtralt vanema aja olusid kirjeldades, iseenesestki mõista valjult arvustades, mitme isiku seletusi teine teisega ja muist hallikatest ammutatud teadetega võrreldes ja sel kombel hallikaid vastamisi õiendates.

Vana rahva mälestuste kogumiseks on meil igatahes viimane aeg: need varisevad hauda ühes vanade inimestega. Tarvitatagu viimaseid võimalusi!

Rahvasuu on pea ainus allikas igasuguste **vaadete arenemise tähelepanekul**; selles punktis võivad muud allikad ainult vähemaid näpunäiteid anda.

Eelpool nimetatud allikaist saadud teateid peaks täiendada

ma ja võrdlema kirjalikkude allikate teatetega; esimesele kohale tulevad siin arhiivid.

Kihelkonda puutuvate teadete rikkuse poolest seisavad kiriku arhiivid esimesel kohal. Neis leiduvad järgmised raamatud:

- a) Kiriku katsumiste protokollid.
- b) Kiriku kroonikad.
- c) Kiriku ja kooli konventide protokollid.
- d) Koguduse nimekirjad.
- e) Meetrika raamatud: ristimise, laulatuste ja surnute nimekirjad.
- f) Mitmesugused dokumendid ja paberid vanemast ja uuemast ajast.
- g) Kirjad mälestusmärkidel: hauakirjad, mälestustahvlid jne.

Neist hallikaist võiks ammutada teateid: kiriku ja koguduse ajaloost; õpetajate ja tähtsamate perekondade kohta, koolide ajaloost, kooliõpetajate kohta, rahva elujärje kohta vanemal ajal; sündivuse ja surevuse kohta; rahva liikumiste, iseäranis linnadesse rändamise kohta; usulise elu, vennaste koguduse tegevuse ja mõju, vene õigeusu tuleku kohta; ebausuliste arvamiste ja kommete kohta; kohanimede üle jne.

Neid teateid leidub ühes kihelkonnas rohkem, teises vähem. — Arhiivi uurides peaks tehtama selle kirjeldus pääjoontes: peaks üles loetama tähtsamad teadete hallikad, nende sisu lühidalt karakteriseerima, ühtlasi jnure lisades, mis on juba läbi töötatud. Kihelkondade kirjeldamistöö tulevases keskkohas hõlbutaksid need, olgugi lühikesed, kihelkonna ja igasuguste muudegi arhiivide kirjeldused märksa uurijate tööd.

Valla arhiivides leiduvad järgmised raamatud:

1. Valla kroonikad (mitte igal pool).
2. Aruande raamat (aasta aruanded).
3. Vallamaksu raamat.
4. Peremeeste maksuraamat.
5. Rulliraamat ehk perekonna raamat.
6. Revisjoni lehed (Ревизионныя сказки, kuni 1858 a.).
7. Vaku raamat (Vackenbuch). Selle täiendused uuemal ajal on Vene keeles kirjutatud.
8. Trahviraamat.
9. Vallamaksu aktid; nende jaoks on olemas tähestikuline nimekiri ja laua register, millest saab ülevaate karistuste kohta.
10. Valla volikogu protokollid (ainult otsused).
11. Valla täiskogu protokollid (ainult otsused).
12. Sissetulnud kirjad.

Pääle selle veel terve hulk muid raamatuid; enam tähtsust on vahest ehk mõnel vanemal raamatul või dokumendil. Ka siin on arhiivide hallikate rikkus väga mitmesugune.

Kõige huvitavamaid teateid pakuvad siin kahtlemata revisjoo n i l e h e d: nende järele võib perekonnanimedele panekut, perekondade kasvamist ja laialilagunemist tähele panna. Vakuraamatuid saab teateid talude suuruse ja väärtuse, nende põllu-, metsa- ja heinamaa kohta, samuti talu, kvoote, valla, kiriku (ja mõisa) maade vahekorra kohta. Täielikumat majandusduslikku arvustikku võib valla aruannete põhjal kokku seada; seda peaks isiklikult täiendama kaupluste ja tööstusasutuste ülelugemisega ja nende majandusliku seisukorra kirjeldamisega, milles uurijatele arvatavasti teateid ei keelda.

S e l t s k o n n a k i h t i d e kohta saab valla arhiivist ligikaudse aime; täpipäälseid teateid võib talupoegade kohta saada. Kes aga teatava valla elu lähemalt tahab silmitseda, see peab i s i k l i k u l t sellekohase arvustiku tegema; isikliku töö kaudu saadakse elavam ja selgem käsitus üksikute seltskonna kihtide sisemise elu, majandusliku ja vaimlise arenemise järje üle ja kõigi kihtide enesekeskise vahekorra kohta. See nõuab oma osa vaeva, kuid pakub seda huvitavamaid tagajärgi meie praeguse ühiskondliku korra valgustamiseks.

K u r i t e g e v u s e k o h t a võidakse valla arhiivist täielikud teated saada. Valla trahviraamatu jaoks saadavad kõik kohtud teateid. Nii on hõlpus kuritegevuse arvustikku saada eri ühiskonna kihtide kohta, tähele panna kuritegevuse jagunemist karskemate inimeste ja alkoholikute, tervemate ja haiglasemate perekondade vahel jne.

Veel tuleks nimetada, et teateid eri uskude arvulise v a h e k o r r a kohta pääsjalikult valla arhiivist võib saada.

Valla arhiivid võivad veel mõnesuguseid huvitavaid teateid pakkuda, kuid kõike on võimatu siin üles lugeda. Nende välja otsimine paberivirnadest ja päevavalgele toomine jääb uurijate ülesandeks.

Koolielu välise külje, koolide eelarve jne. kasvamise kohta võib valla arhiivist karvapäälseid teateid saada, samuti ka mõnesuguseid näpunäiteid koolide ajaloo kohta. Koolide ajaloo täielikumaks esitamiseks, kooli sisemise arenemise valgustamiseks peaks tarvitama k o o l i a r h i i v e, kooli kroonikaid, aasta aruandeid jne.; viimastest leidub l eksemplaar kihelkonna arhiivis. Pääle selle peab koolide kohta õige ohtralt suusõnalisi teateid, mälestusi ja arvamisi koguma, neist olulikumad ning tüübilisemat välja koorima.

Mõnesugusid teateid võiks ka mõisa ja metsavalitsuste arhiividest saada: need ei ole aga alati mitte tarvituseks saadaval.

Ehituste väärtuse kohta saab teateid tulekinnitusseltside eestseisustelt.

Vaaharidustöö kohta jäävad pea ainsaks, kuid seda rikkalikumaks teadete hallikaks rahvasuu (peab niihästi „poolt“ kui „vasta“ hääli otsuste tegemisel arvesse võtma) ja seltside arhiivid: protokõlli, kassa jne. raamatud, liigete nimekirjad jne.

Rahva tervise seisukorra kohta võib kõige paremini lähem arst teateid anda omadest tähelepanekutest ja üleskirjutustest.

Kui kihelkonna ajaloo uurimist võimalikult sügavale tahtakse viia, siis peaks läbi vaatama suuremadgi maakonna, linna, kubermangu valitsuse, konsistooriumide, võib olla mõned üleriiklisedgi arhiivid jne. Nende tarvitamine nõuab aga palju rohkem eelteadmisi ja eeltöid, nii et me nad esialgu kõrvale jätame, tunduva tarviduse tekkimiseni neist ammutatud teadete järele.

Pääle arhiivide peaks arvesse võtma igasugust erakirjavihket, eraisikute ülestähendusi (mõnikord näit. vanade raamatute kaantel) ja üksikuid kodudes leiduvaid vanu dokumente, pilte jne. Meie taludes võib näit. harukordadel veel 1819 a. vakuraamatuidgi leida, täpipäälise orjuse ja maksude üles lugemisega. Niisuguste allikate saamiseks peaks kõik talud ja elumajad läbi käidama.

Kõigi täienduseks oleksid trükitud allikad, raamatud ja ajalehed. Neid on aga laiemal määral siis võimalik tarvitada, kui sellekohased bibliograafilised eeltööd on tehtud, mida lähemal ajal mõeldakse alata. Allikate otsimises ja tarvitamises enamvähem vilunud uurija võib neid muidugi otsekohe tarvitusele võtta. Üleüldise ajaloolise põhjavaate loomiseks peabgi üleüldiseid meie kodumaa ajalugu käsitavaid töid lugema.

5. **Kuidas tööd teha?** Meil on palju häid algatusi tehtud, knid nii mõnelgi korral pole neist kaugemale jõutud selle tõttu, et asja ühe korraga ja ühe hoobiga kõikikkülgselt, viimaste peenusteni ulatava põhjalikkusega ja sügavusega taheti läbi viia. See tunnistab aga vilumatusest teaduslikul tööil ja mingisugusest kärsitusest. Kunagi ei saada teaduslikul tööil mingi nähtuse kõiki külgi korraga valgustada; neid peab üksteisest lahutama, eraldi vaatlema ja uurima. Alles hiljemini, kui terve rida eeltöid tehtud, võidakse kaugemale ulatavamate sünteaside tegemisele asuda.

Sama teed tuleb meil kihelkondade uurimises käia. Ei

ole otstarbekohane, et üksik isik ühel hoobil terve kihelkonna igakülgsel kirjeldamisele asuks. Esialgul peaks üksikuid küsimusi (näit. koolide, seltside ajalugu, usulisi liikumisi, maata inimeste seisukorda jne.) enam-vähem põhjalikult uurima; saaduseid võidakse esi vihkudena trüki avaldada. Kui niisuguseid mitme uurija poolt terve rida ilmunud, kohalikkude haritlaste ja arusaavamate isikute tegelikul kaasaitamisel, vast siis võidakse nende põhjal laiemat ja täielikumat kihelkonna ajalugu kokku seada, mis jälle omalt poolt ehituskivi oleks kogu meie rahva ja kodumaa ajaloosse.

Meil on kõrgemate koolide vaheaegadel, iseäranis suvel, hulga kaupa üliõpilasi maal asumas, omas kodukihelkonnas, harvemini võõrsil. Mõlemal korral oleks võimalusi mõne küsimuse kohta teatavas kihelkonnas teateid koguda, juure lisatud laialist kava korralduse juhtnööriks pidades. Need teated tuleksid hiljemini läbi töötada, soovitavasti ühenduses teiste samas kihelkonnas asuvate üliõpilaste ja haritlastega. See pakuks uurijale huvitust ja võimalust teatava maakoha elusse süveneda. See tooks kasu meie teadusele, elustaks meie rahva ärksama osa vaimlisi huvisid ja aitaks selleks tublisti kaasa, et meil kord kihelkonna uurimise seltside asutamiseni jõutaks.

Kihelkondade uurimise küsimus on seda väärt, et meie üliõpilaskond ja meie haritlased selle tõsisemalt harutusele võtaksid. Loodetavasti avaldatakse selle küsimuse kohta laialisemalt mõtteid tuleval augusti kuul, üliõpilaste organisatsioonide kodukoha uurimistöö korraldamise koosolekul.

Selleks ajaks on muidugi osavõtjail juba tegelikkagi kogemusi nimetatud uurimistöö alalt.

E. Ü. S-i

Kodumaa tundma õppimise Osakond.

Tartus, 24. IV. 14.

Kodumaad kirjeldama !

Eesti Kirjanduse Seltsi Kodumaa Tundma õppimise Osakond kavatses lähemas tulevikus teejuhte kodumaa kohta välja anda. Reisimise hõlbutamiseks oleks kõigepeält vaja kodumaa kaardiraamatut.

Seesugune kaardiraamat peaks pääle üleüldise ülevaate meie kodumaa kohta veel võimalikult üksikasjalikka kaarte väiksemate maosade kohta sisaldama, mis üleüldises kaardis väikeste rauu-

dukestena ära oleksid tähendatud. Osakond kavatsebgi lähemal võimalusel niisuguse kaardiraamatu väljaandmisele asuda.

Selle kaudu oleks võimalik üleüldist reisisihti silmas pidada, kuna reisi nähtuste, ilusamate ja tähtsamate kohtade üle eri kirjeldused peaksid ilmuma, üksikute teede järele. Selle ettevõtte kordaminekuks on soovitav, et meie seltskond siin oma abi pakuks.

Meil on suviti maal asumas ehk reisimas hulk haritlasi, üliõpilasi, kooliõpetajaid ja -õpilasi ja muidgi, kellele raskusi ei teeks oma asumiskoha ehk reisiteekonna nählusi lühidalt kirjeldada, ehk kõige vähemalt nende pääle Eesti Kirjanduse Seltsi Kodumaa Tundmise Osakonna tähelepanekut juhtida.

Kirjeldada tuleks kõike, mis millegi poolest nägemisvääriline, kas looduse ilu, kõrgele arenenud ehk hoopis kängu jäänud hariduselu, ehk jälle ajalooliste mälestuste tõttu (lahingukohad, tähtsamate meeste kodukohad, hauad jne.).

Kirjeldus peaks lühikene olema, kuid koha iseloomu ja ajaloolist saatust pääjoontes kujutama.

Iseäranis soovitav oleks, et kirjeldusi üksikute teede järele toodaks: kui aga see võimatu, kirjeldatagu üksikuid kohti, ära tähendades, mis teid sinna lähidale pääseb. Ühtlasi peaks ka reisimisvõimaluste ja öömaja-olude kohta juhatusi toodama. Samuti oleks soovitav, et kohtade üle piltegi saadetaks.

Saadud ja korjatud ainete põhjal hakkab Eesti Kirjanduse Seltsi Kodumaa Tundmise Osakond kodumaa nähtavuste kohta teede järele korraldatud kirjeldusi avaldama.

Selle abil oleks meie kodumaa tegelik tundmaõppimise suuresti hõlbutatud.

Meie kodumaal on kohti, mis oma looduse ilu, ajalooliste mälestuste ja hariduselu poolest tähelepanevad. Neid peaksime üles otsima ja reisijate tähelepanekut nende pääle juhtima.

Selleks tööle kõik, kes värskendavast ja huvitavast reisimisest, kodumaa looduse iluduste vaatlemisest ja kodumaa hariduselu tähelepanemisest lugu mõistavad pidada!

Teated palutakse lahkesti saata Eesti Kirjanduse Seltsi teadusliku sekretäri J. V. Veski nimele (Tartu, Tähe uul. nr. 73).

Eesti Kirjanduse Seltsi
Kodumaa Tundmise Osakond.

Vanavara korjama!

Kel vähegi tähelepanemise annet, see näeb, et meie vana haridusvorm laguneb, kaob, uuele maad annab.

Seda käiku ei saa ega tahagi meie takistada, sest edu nõuab vana kadumist ehk uutele oludele kohanemist. Teiselt poolt aga oleme meie, on kogu meie rahvas meie vana haridusvormiga õige pikad ajad seotud olnud; see on meie hingeelusse ja teadvusse hulga jälgi, mälestusi jätnud, igasuguseid. Neid eitada, iseennast vaimliselt vaesemaks teha, iseäranis meie vaimu ilma omapärasemate avalduste poolest, ei ole meil mingisugust asjalikku vajadust. Palju enam, me peaksime seda väärtuslikumat, mis vanaaja mälestustes leidub ja mis arenemisvõimeline, ka uues haridusvormis maksma panema. Just see annaks meile suure jõuga sissetungivale üleüldiseuroopalikule kultuurale eestilikuma värvi.

Meie rahva hauda langevate põlvede loova mõttekujutuse väline avaldus, maksmapanek ainevallas on meie a i n e l i n e v a n a v a r a. Selle kogumise tähtsusest on meil aru saadud, iseäranis ka üliõpilaste ringkondades. Meie museum ongi suurelt osalt meie üliõpilaste kokku kantud.

K o r j a m i s t ö ö e i o l e a g a v e e l m i t t e l õ p u l e v i i d u d. See kestab selgi suvel täie jõuga edasi ja ootab töölisi iseäranis akadeemilistest ringkondadest, kel tohiks olla rohkem rahvateaduslikku arusaamist ja huvitust museumi kohta. Tarvitagu meie akadeemiline noorsugu rohkesti võimalust museumile kasulik olles ennast suvisel vaheajal värskendada järgneva õpiaasta tööks, ühtlasi meie kodumaaga ja selle rahva eluga ennast tutvustades.

Meie rahvateadus on praegu ainete kogumise ajajärgus, mil suurte hulcade tegevus tarvilik. Hiljemini vabanevad suured hulgad muile ülesannetele, kuna kogude uurimine vähema arvu eriteadlaste, kogude tegelik tarvitamine ja uuesti maksmapanek meie rahva välises elus kunstikäsitöö edendamise asutuste hooleks jääb. Nende tegevusele aga peame nüüd hulgaviisi aluse kokku kandma, enne kui see hilja on.

E e s t i R a h v a M u s e u m .

T ä h. Üles anda võib suusõnalikult Museumi ruumides Tartus, Gildi uul. nr. 8 igapäev k. 2—3, ehk kirjalikult. Palutakse ära tähendada, missuguses maanurgas korjata soovitakse, samuti adress ja isanimi. Ülesandmised tehtagu ruttu, et korjajatele enne väljaminekut juhatusi võidaks anda.

Üliõpilaste tegevus.

Üliõpilased karskusetöös.

Kui Riigivolikogus vastavõetud Terrase ettepanek alkoholi keeluõiguse laiendamise kohta mõisa ja kuuendiku maade päälle Riiginõukogu poolt Saksa aadeli edustajate vastaseismisel tagasi lükati, tegi salk Tartu üliõpilasi otsuseks seisukorra tõsiduse selgitamiseks maale sõita, et kohtade pääl karskuse kihutustööd teha. Ettevõtte laienes ja leidis elavat toetust ka Peeterburis ja Riias. Karskuse seltside Keskoimekond pani kõigile Karskuse seltsidele, ehk kus neid ei olnud, sääl hariduse- põllumeeste ja isegi tuletõrjajate seltsidele ette, keeluõiguse tähtsuse selgituseks 9-dal märtsil avalikka karskuse kihutuse koosolekuid toime panna. Üles antud ligi 80 üliõpilast kõnelejat (väljastpoolt organisatsioonegi) jaotati 77 koha vahel ära. Organisatsioonide liikmeid oli kõnelejate hulgas järgmisel arvul:

Tartu Eesti Naisüliõpilaste Rühmast	2.
Riia Eesti Üliõp. Karskuse seltsist	5.
Peeterburi E. Ü. Seltsist	6.

(nendest 2. Ü. S. „Taime“ liiget)

„Ühendusest“	6.
„Põhjalast“	6.
Korp. „Ugalast“	5.
Korp. „Sakalast“	6.
Tartu E. Ü. S-ist	34.

Saadetud üleskutsete pääle vastasid 42 seltsi; neist olid ettepanekuga nõus 32, keeldusid mitmesugustel põhjustel 8 ja 2 palusid kõnelejaid mõneks teiseks päevaks. Tuli ka teisi takistusi: Haapsalus ja Viljandimaal nõuti täielikku kõne konspekti, mõnel pool koguni kuberneril luba. Arusaadav, et niisugustel asjaoludel kõnelejaid mitmesugused üllatused ootasid; nagu 11. märtsil kõnelejate omavahelisel läbirääkimisel selgus, olid mõned kirjad kaduma läinud, mille tõttu kõnelejad oma ilmumise kohta kohalikka tegelasi väga imestama pannud; mõnel pool olid kirjad küll saadud, kuid salati tülitamise kartusel lihtsalt maha. Üleüldiselt saadi aga silmapilgu tähtsusest aru. Mitmed maa seltsid olid juba otsustanud krahv Vitte ja parun Pilar von Pilchau kahtlustuskõnede vastu protesteerida. Kõnelejate poolt ligi võetud märkukirju meie Riigivolikogule saadikutele taheti igalpool suurel

arvul Karskuse seltside, vallavalitsuste ja teiste asutuste poolt sisse saata. Tehtud ei ole seda aga kahjuks kaugeltgi igal pool mitte; karskuse seltside keskoimekonna kaudu on seni kõigest 13 märgukirja saadetud; otsekohe riigivolinikkudele saadetute arv on kindlasti suurem.

Teiseks ülesandeks oli kõnelejalatel Lihavõtte pühadeks kavatsetud alkoholi boikoti mõtte laiali kandmine ja õhutamine. Et boikoti mõte rahva seas vastakaja on leidnud, seda tunnistavad pääle muu ajalehtedes ilmunud teated pikema ehk lühemaajalistest omavahelistest karskuselepingutest ja kavatsetavatest uutest karskuseseltsidest. Kindlaid teateid boikoti praktiliste tagajärgede kohta saame muidugi alles alkoholi tarvitamise statistikast, ehk küll ka siin vägisi pääle sunnitud karskust arvesse tuleb võtta — olid ju karskusepäevadel pea kõik joogiasutused valitsuse poolt suletud. Kõnelejatena astusid nimetatud päeval jällegi umbes 80 üliõpilast üles, ka väljastpoolt organisatsioon. Organisatsioonide järele jagunesid nad järgmiselt:

Tartu Eesti Naisüliõp. Rühmast	7.
Peeterburi E. Ü. S-ist.	12.

(neist 3 Ü. S. „Taime“ liiget)

„Ühendusest“	4.
„Põhjalast“	12.
Korp. „Ugalast“	1.
Korp. „Sakalast“	3.
Tartu E. Ü. S-ist.	26.

Karskusepäeva kohta ei ole praegu täielikku ülevaadet, sest et karskuse seltside Keskoimekonna poolt kõigile sel päeval üles astunud kõnelejatele saadetud küsimislehtede pääle seni ainult kümme-kond vastusi on saadud. Kui mõlema üliõpilaste karskuselelennu vahel peetud kõnesid ka arvesse võtta, siis ulatab selle ajajooksul üliõpilaste poolt peetud kõnede koguarv kindlasti 150-ni. Palju ei ole see meie suure üliõpilaste kogu kohta mitte. Tuleb aga meeles pidada, et teatud vool meie üliõpilaste seas („Frat. Estica“, „Vironia“ etc) asjast kõrvale hoidus, et see esimene sarnane ülesastumine oli, mille tõttu organiseerimine paratamatult mõnesuguste puuduste all kannatas, ettevalmistamiseks aga ainult lühikene aeg üle jäi. Kokkuvõttes peame tunnistama, et meie esimene ühiselt astunud samm mitte nurja ei ole läinud — töö läbi oleme oma vahel lähinenud, jälgi on meist ka väljastpoolse järele jäänud. See annab julgust ja kohustab meid edasi sammumisele alatud teel. Ülesannetest karskusepõllulgi ei ole puudust, kõnelemata veel kõigest muust; veel pole keeluseadus maksmas meie maal, veel voolavad meil vabalt alkoholiojad ja

viivad meilt iga aasta hulga kehalist ja vaimlist jõudu ja tervist, üle 10 miljoni rubla ainelistgi jõudu. Selle hävituse takistamiseks tahavad üliõpilased omalt kohalt kaasa mõjuda, nagu see karsklaste-üliõpilaste omavahelisel läbirääkimisel selgus. Mõeldakse tulevalgi õpiaastal paar karskuseleendu toime panna: üks enne Jõulu, teine kevadisel karskusepäival. Pääle selle mõeldakse suvelgi kõnesid toime panna, igaüks omas kodunurgas. Loode-tavasti leiavad meie üliõpilaste püüded meie seltskonnas küllalt arusaamist ja täit toetust, mis töö viljakuse tähtsam eeltingimus.

J. Treumann.

Mõni sõna Eesti üliõpilaste pidudest.

Nagu teada, on Eesti üliõpilased viimastel aastatel ise pidusid toime pannud üleüldiskasulikkude ettevõtete hääks ja mitmel korral on ka üliõpilaste koor samasugustel otstarvetel pidude puhul üles astunud. Nii oli lugu ka selle poolaasta pidudega Tartus ja Tallinnas. Museumi juhatuse poolt saadeti juba enne Jõulu üliõpilaste organisatsioonidele ja naisüliõpilaste rühmale üleskutsed, et üliõpilased ka tänavu Eesti Rahva Museumi hääks Vanemuises pidu toime paneksid. Hakati kohe tööle: valiti üliõpilaste ja naisüliõpilaste rühma poolt pidutoimekond. Otsustati kohe, et pidu eeskava võimalikult üliõpilased ise täidaksid, et mitte õhtut hari-likuks kunstnikkude õhtuks teha, mis küll väga kerge oleks: tarvitseks ainult palgata kunstnikud ja lõpuks tants määrata. Oli tegemist eeskavaga: taheti, et eeskavas võimalikult rohkem tegelasi oleks, et sellega üliõpilastele enestele asja huvitavamaks teha, ühtlasi ka üliõpilaste omavahelist läbikäimist elustada. Teiseks oli tarvis Museumi kohast eeskava, Museumi mõtte õhutamiseks. Kaheldi esiteks selle juures, kas on võimalik üliõpilaste meeskoori kokku saada, kui seda tarvis tuleks, sest koor oli „puhkusel“, kuna juhataja J. Simm oli Berlini sõitnud. Selle arvamisega, et koor valmis laulma on, kui seda tarvis, valiti Ansomardi luule-näidend „Murueide tütar“, kus suurt segakoori tarvis läheb. „Murueide tütar“ on just niisugune näidend, kus palju tegelasi võib olla ja teiseks väga hää Museumi esitamiseks. Nii saadi 75 inimese ümber „Murueide tütre“ tegelasi kokku: meesüliõpilasi ja umbes 30 naislauljat: naisüliõpilasi, prouasid ja neiusid. Harjutused alustati veebruari algul; nad kestsid suure vaimustuse ja väsimatusega kuni märtsini, kus meil esimene ettekanne Vane-

müises oli. Meie vaimustus oli ka kaugemale ulatanud, nii et piletid terve nädal enne pidu läbi olid müüdnud, mis meid julgustas „Murueide tütar“ teist korda 25 märtsil Tartus kordama. Esimesel õhtul oli pidulisi ligi 1300 inimest, teisel 1000 inimese ümber. Nii oli esimesel õhtul pidu puhaskasu suurte väljaminekute pääle vaatamata 579 rbl. 46 kop., teisel õhtul 323 rbl. 69 kop. Ettekannete järele tõusis tuju selle võrra, et otsustati ka Tallinna sõita sama sihiga. Ei arvatud muidugi mitte ainult kunsti pärast reisi ette võtta, vaid just üliõpilaste omavahelise ja ka üliõpilaste ja seltskonna liginemise mõttes. Üliõpilaste organisatsioonide vahekord ei ole mitte kõige parem. Raske on midagi ühist ette võtta, kus kõik kaasa tuleksid. Nüüd aga, kus juba poolteist kuud kõik organisatsioonid ühes olid töötanud, ei võinud 75 tegelast laiali lasta minna. Tarvis oli neid koos hoida ja ka teisi kaasa tõmmata. Selleks pidi just Tallinna sõit palju kaasa aitama. Ehk küll tegelased palju aega olid kulutanud, ei hoolitud sest vaevast, mida Tallinna pidu enesega kaasa pidi tooma. Kõik olid valmis Tallinna sõitma. Tallinna sõidu kulude pärast ei võidud mitte ühe õhtuga leppida, vaid pidi kaks õhtut toime panema: „Murueide tütar“ teatri saalis ja järgmisel õhtul kontsert-ball. Kontserdi eeskava pidi ainult üliõpilaste poolt täidetama. Kutsuti üliõpilaste meeskoor puhkuselt kokku, saadi 65 meest. Et koorile sõit peaaegu ootamata tuli, ei saanud ta eeskava valida, vaid pidi sellega leppima, mis tal olemas oli. Kirjutati J. Simmile Berliini, kes nõus oli juhatama tulema. Päämure oli kokku leppimine Tallinna pidude aja kohta ja saali saamine. Isiklikkude läibräakimiste järele oli Estonia nõus teatava tasu eest oma näitemängu ära jätma pääle pühapäevase, mida põhjusemõttelikult ei antud. Nii sai Estonia rahva etendus reedel 18 apr. kinni makstud 300 rublaga. Laupäeva õhtuks aga oli kontserdisaal ühele Vene häätegevale seltsile ära antud; et meile see päev kohane oli, siis pidime nendega kõnelema, et nad saali meile ära annaksid, mis ka lahkesti tehti. See ei olnud veel kõik. Soome ooperi reiskond jäi meie pärast tulemata, ehk neil saal küll järgmiseks päevaks ära oli võetud. Võib olla on nad meie pääle pahased, aga meie ei võinud teisiti: oli ju valida, kas jääda omade päevade juure või Tallinna ülepää mitte sõita.

Kortri küsimusest Tallinnas saime Tallinna seltskonna lahkuse tõttu hõlpsasti üle: meid lubati sõbralikul viisil perekondadesse asuma võtta. Jäi järele sõidu küsimus. Arvati, et suure hulga tõttu erarongiga odavam tuleks; seda arvas ka Põhja-Õhtu raudteede ülem Peeterburis, saatis aga hinnaalanduse pärast Põhja-Õhtu raudteede rahaasjanduse ülema juure. Säält saadeti teedeministeriumi,

kus jällegi sellekohase rahaasjanduse juhatuse poole soovitati pöörduda. Sääil arvati, et selle „segase küsimuse“ selgituseks rahaministeeriumi palvekirja peaks saatma. Et aga niihästi nõuandjad kui ka kuulajad sellegi palvekirja tagajärgede juures kahelsid, jäi see saatmata ja võeti erarong harilikkuldel tingimustel, olgugi et see kolmanda klassi sõiduhinnast vähe kallim tuli; seda tasus aga mitmevõrra ära sõidu mugavus ja täielik vabadus „omas rongis“.

Reisi Tallinna on nii mitmel puhul ajalehtedes kirjeldatud, et me siin sellest mööda võime minna. Paar sekeldust Tallinna jaamaülemaga pole seda väärt, et nende pärast paberit raisata; ainult nii palju tähendame, et hooletuse tõttu raudtee õnnetuski oleks võinud kergesti sündida.

Raudtee jaamas olid meid Tallinna proudad ja neiud vasta võtmas ja korterid juhatamas. Tuju Tallinnas oli suurepärane. Tung „Murueide tütre“ etendusele oli suur; peab ainult kahjatsema, et nii palju inimesi tagasi pidi pöörduma.

Võõrastav oli ühe suurema Tallinna äri umbusaldus „üliõpilaste“ vasta, ebaviisakus ja ebakorrektsus tellitud puie saatmises Estonia kontserdisaali. Niisuguse vastatulekuga olime üsna harjumatud.

Teisel õhtul oli kontsertball, kus meil 565 võõrast oli. Vist oli see kõrgete hindade tõttu, aga meie ei võinud ka teisiti: need olid määratud enne, kui sõidu ja kortriküsimus veel otsustatud ei olnud. Et piletihinnad võrdlemisi kallid olid, palusime Estonia asjaajajat, et Estonia lubaks omal pühapäeval rahva kontserdil üliõpilaste kooril laulda, mida ka laupäevases ajalehes palusime teatada. Pühapäeval rahvakontserdil oli üliõpilaste laulu puhul suur vaimustus.

Tallinnast ära sõites olid meid paljud saatma tulnud; oli nagu kahju üksteisest lahkuda, veel enam selle pärast, et esiteks oli tunne, nagu puuduks üks teise vasta usaldus. Vastastikkune usalduse võitmine aga jättis hää mälestuse järele, mis, võib olla, veel kaua saab kestma.

Varsti pärast Tallinna sõitu ilmus „Tallinna Teatajas“ hr. Ed. Hubeli kirjutus, milles takti ja sündsuse tundega õige vähe rehkendatakse. Meid süüdistatakse lõbutsemises. Kuid kui üliõpilased oma akadeemilise töö kõrval pooles aastas ligi 150 kõnet on ühtekokku pidanud, Eesti Rahva Museumi hääks 4 pidu korraldanud ja selle juures ikkagi lõbusad ja elujõust ülevoolavad suudavad olla, siis võib selle üle vist küll ainult hr. Ed. Hubel kade olla.

Üleüldine puhaskasu Museumi pidudest oli 1202 r. 52 kop.

Üliõpilaste meeskoor sai Museumilt 50 rubla toetusraha nootide ja muude kulude jaoks. Edaspidi mõeldakse korralikumalt harjutada, et laiemalt üles astuda.

Pidudele oli ka väljaspool kodumaad asuvate Eesti üliõpilaste organisatsioonide asemikku palutud. Peeterburist jäi 2 asemikku tulemata, kuna kolmas selts vabanduse tegi saadikn ilmutumise pärast ootamatu takistuse tõttu.

Meil ei sobi Museumi pidudega iseäranis uhkustada, kuid teatavat rahuloleku tunnet ei saa meile keegi keelda. Meie üliõpilasnoorsugu on senni oma kohustusi meie rahvateaduslikku uurimist edendava asutuse vasta rõõmuga püüdnud täita, teeb seda kahtlemata tulevikusgi, suurema vilumise ja huvituse tõttu vahest sennistest leel paremate tagajärjedega.

J. Prisko.

Paari „Tallinna Teatajas“ ilmunud kirjutuse puhul.

Viimasel ajal on ühes Eesti lehes paar üliõpilastesse puutuvat kirjutust ilmunud, millest hoopis vaikides mööda minna võimatu.

„Tall. Teatajas“ nr. 89 s. a. ilmus hra Ed. Hubeli poolt kirjutus Tartu Eesti üliõpilaste Museumi pidude puhul Tallinnas. See haavas vist küll kõiki üliõpilasi, iseäranis pidu tegelasi, kuid sellele ei peetud tarvilikuks vastata, sest mingisuguse loogikaga pole võimalik vaatleja pessimistlikka muljeid õiendada. Jääb ainult kahjatsust avaldada, kui muljete vastavõtmise psühofüüsiline apparaat küllalt hästi ei tööta.

Keegi, võib olla ka üliõpilane, on aga siisgi hr. Ed. Hubeli enese tõenduse järele tema kirjutuse pääle selle autorile nimeta postkaardi saatmisega reageerinud, mille sisu me siin esitamast keeldume, mõtete alaväärtuslikkuse ja jämeduse pärast, olgugi et hra Ed. Hubel tarvilikuks ja võimalikuks peab seda pikalt ja laialt „Tall. Teatajas“ nr. 99 kommenteerida ja selle põhjal üleüldist otsust meie üliõpilaskonna „alaväärtuslikkuse“ kohta teha, mida hra Ed. Hubel „küllalt madalt ei suutnud hinnata“. Loomuliku seaduse järele vastavadgi kommenteerivad märkused väga lähidalt kommenteeritavat ainet. Meie ei puudu omalt poolt asjasse, lisame ainult juure, et meie nimetu „stud. juri“ (kui see üleüldse üliõpilane on), teguviisi t ä i e l i k u l t h u k k a

m õ i s t a m e, seda üliõpilasele alandavaks peame. Me ei suudagi selles muud näha, kui üht kõrvalekaldust üleüldisest reeglist, mis, kahju küll, mõnikord siiski esile murdub. Kas on hr. Ed. Hubel meiega selles küsimuses ühel arvamisel, või on tema arvates see üksik nähtus tunnistus millestgi üleüldisemast?

Järgnegu paar sisulist märkust mõne hr. Ed. Hubeli arvamise kohta.

Hr. Ed. Hubel näib r õ õ m u vihkavat, kõigevähemalt üliõpilaste juures. Väga kahju, et ta rõõmu kui üht kõrgemat positiivlist eluavaldust, bioloogilist elu edasivijjat õieti hinnata ei oska (või sel korral osata ei taha). Olekski päris loomuvastane olnud, kui üle saja isiku tõusvas noorte hulgas meeoleolu ei oleks igapäevasest kõrgemale tõusnud. Oleks kõik meie noorsugu arvustaja ja pessimistlik à la Hubel, siis peaksime küll selle jõuetuma ja tühja tuleviku üle väga tõsiselt järele mõtlema.

Või peaksid meie üliõpilased selle pärast leinarüüdu kandma, et teisi on, kes kannatavad ja puuduses elavad? Kui selles loogikas järjekindel olla, siis peaks üleüldse rõõm, sellega ühes ka kõrgeväärtuslikum elu alaväärtuslikumale ohvriks toodama, sest kurvastust on igal ajal maailmas küllalt. Teaduslikult on kindlaks tehtud, et kurbus, valu ja muud deprimeerivad üleelamised ühtlasi destrueerivad on. Me peame selle poole püüdma, et üleüldine valude ja kurvastuse summa väheneks, sest sellega tõuseb kogu inimkonna elu väärtus. Meie ei tohi aga siiski elu kõrgemaid väärtusi alamatele ohvriks tuua, olgugi viimaste ülendamise sihis; vahest ainult siis, kui tagajärjed ohvrilt palju suuremad on.

Mis lahkuminekusse noorte ja vanade vahel puutub, siis ärgu siin ometi f r a k i järele otsustatagu. Arvatavasti pole meist keegi selle läbi veel omastest võõrdunud, et Tallinnas teatava välise esteetiliselt ühtlase mulje taotamiseks frakki kanti. Meie Eesti üliõpilastel on põhjusemõtteid — vahest ei keela neid hra Hubelgi —, kuid nende hulgas puudub igatahes keeld frakki kanda.

Et meil vanemate ja nooremate vahel vaimline lahkuminek olemas, selles ei ole midagi parata ega kahetseda, sest see on loomulik üleüldine e d e n e m i s e n ä h t u s, olgugi et see mõnel korral kahetsetavaid murdumisi ja kokkupõrkamisi tekitab. Siin ei ole aga üleöö midagi muuta: siin võidakse ainult pikkamisi teine teise tõsisemale arusaamisele jõuda. Kahtlemata on vanade algelises usulises ilmavaates mõndagi, mida noorsugugi kaasa võib ja peabgi võtma uude ilmavaatesse. Teiselt poolt pakub aga jällegi teadus ja uuemaaja vaimulised liikumised nii

palju väärtuslikku, vanast ilmavaatest lahkuminevat ja üleulatavat et kuritegu oleks iseenese ja oma aja vasta seda arvesse võtmata jätta, kõige vanade vähemalt esialgu saatusliku arusaamatuse tõttu tekkinud meelepaha pääle vaatamata. Mõtteline kokkuleppimine ja vastastikkune arusaamine tekib siin pikkamisi ega ole mingisugusid imeabinõusid selle kiirendamiseks. Hr. Ed. Hubeliit aga ootaksime vähemalt häätahtlikku arusaamist selle tõsise hingedulise nähtuse kohta.

Mis puutub Eesti ja Saksa üliõpilase võrdlemisse, siis peame siin küll kahjuks hr. Ed. Hubelile osa õigust jätma: läbistikku võttes on Saksa üliõpilane Eesti omast alati töökam, vaimliselt iseloomulikum ja tüsedam olnud, kõigi väliselt nähtava joomise ja burshi elu pääle vaatamata, Eesti üliõpilaskond on viimasel ajal Balti Saksa omast märksa suuremaks paisunud, kuid sellest valguv teadusemeeste protsent on sakslastega võrreldes ikkagi liiga madal. Võib ju sellestki suure osa väliste mõjude arvesse panna, kuid sellegagi soovitaksin ettevaatlikum olla, sest kõigevähemalt osa meie üliõpilaste juures näib majanduslik kitsikus igavesti mööda läinud nähtus olevat, millele aga siiski tõsisem töökus järgnenud pole: ei olda veel nähtavasti niisuguse hingelise seisukorrani arenenud, mille loomulikuna avaldusena tööhimu ja tõsine huvitus teaduse vasta oleks. Loodame, et praegune elevus üliõpilaskonnas tunnistab uue, töökama üliõpilaskonngeneratsiooni tekkimisest.

V. Ernits.

Kaks päevakangelast.

Gloss.

„Estonia“ kontsertsaali hiigla kroonlühtrites särab elekter, parketil liigub valges pidukleidis daam ja tema kõrval frakis, lakis klakiga herra. Liikuvus. Põnevus. Ootamine. Elujänu. Lootused paisuvad kordkorralt vägevamalt. Võib olla jah, võib olla ka ei. Kõik ja mitte midagi. Praegu on aga veel kõik ees. Paljudgi on valmis kõike kaalule panema: Eesti üliõpilased on siin ja suuremal kogul, kui neid Tallinn enne kunagi näinud. Kolmas kell: algab.

Aga eks ole ju kirju selle ilma elu ning olemine?

Kusagil istub, — ümberringi lootustest tiivustatud neiud ja daamid, — noormees, kel „on hinges mingi dissonants, mingi

ebakõla, mis ei kao siis, mis just ilmub siis, kui eemalt ilmunud vaimlise eelväe salk tihedais ridades näitelavale sammub“. Ta kuulab laulu ja nagu iseenesest kerkib meele see ilus ning roheline moment tema elus, kus ainus sõna jõudu andis energilisteks katseteks: abituurium. Ning siis dissonantsi ja ebakõla tekkimine ja kasvamine: kui need, kelles paljude igaveste abiturientide ühemeelsel hindamisel palju vähem vaimlisi väärtusi, intelligentsi, kultuuri ja teadmisi, kui need samad kord korrald üliõpilaste ridadesse astusid.

Igaveste abiturientide meelte kultuur aga tõusis sel mõõdul, kui nende tuttavad üliõpilasteks said: kui imeselgesti ei näinud nad üliõpilaste upsakust igas liigutuses, — ka siis, kui need sugugi ei liikunud, — labaseid nägusid, vähest intelligentsi, taevani karjuvat kultuuri puudust, diplomide jahti, sooja pesade õngitsemist, vähest mehisust. Missugune pööre sünniks Eesti üliõpilaskonna ilmes, kui kõik need igavesed abituriendid, kes avalikult oma sihi poole püüavad ning ka need, kes vargsi seda edasi teevad, — kui need igavesed abituriendid kas või h o n o r i s c a u s a üliõpilasteks lüüa! Uus abinõu Eesti üliõpilase tõutervenduse alal!

Ja et see tõug hädasti tervendamist tarvitseb, seda tunnistab kõige selgemini ühe nimetu „s t u d. j u r.“ -i sõimukiri: elavates, kalli kodumaa sahvtikamates, Eesti rahvusliku ajakirjanduse kaudu eluõiguse omandanud kõnekäänudes kirjutatud. Stiil on mehe väärt, mees aga igapidi sõnakas, kuid ühe ainukese väikese puudusega: näitab rusikat taskus.

Kuid mul on praktilik ettepanek: Tuleb paluda, et nimetu „s t u d. j u r.“ -i kiri Tartu saadetak; siin pannakse kiri avalikku kohta välja, — nagu tundmata surnukehadega tehakse, — käsutatakse siis kõik Eesti üliõpilased kirja kaema, kunni kirjutaja käekirja järele üles leitakse. Siis läkitatakse seesinane teine päevakangelane „s t u d. j u r.“, kel nüüd juba päris ristiniimese nimi on, Tallinna meie esimest päevakangelast „attestat srjelosti“ vasta ette valmistama ning nemad peavad seni ühes olema, nagu Siiami kaksikud, kuni teine sellesinatse eksami ära teeb. Siis tulevad nad kahekesi Tartu. Siin pannakse nad vastamisi istuma ning ühendatud Eesti üliõpilaste koor laulab, — nüüd juba mehiselt:

„Ein Butterbrot mit Käse
Und ein Butterbrot mit Wurst,
Das sind zwei Butterbröte,
Mit Käse und mit Wurst.“

Selle ütlemata kohase laulu ajal peavad meie mõ-

lemad päevakangelased üksteise näo kultuuri ära määrama. Kui nad ühisele otsusele jõuavad, antakse mõlemile audiploom mehise mehe nime pääle eluaegseks tarvitamiseks. Lähevad aga kummagi arvamine teine teise näo kultuuri kohta diametraalselt lahku, antakse mõlemile näo-massaashi apparaat ja kosmeetika tarbeaineid ning audiploom mehise mehe nime pääle eluaegseks tarvitamiseks.

B. L.

Üliõpilaste organisatsioonid.

Eesti Üliõpilaste Seltsi Matemaatika Osakonna asutamine.

Matemaatikute arv E. Ü. S-is on 17-ni tõusnud (13% kõigist liigetest); see on nii arvu kui ka protsendi poolest suurem kui kunagi enne.

Pääle seltskondlikkude põhjuste, mis lähemas minevikus noorimehi nii suurel arvul puhtale teadusele sundisid anduma, oli igatahes tähtis ka see asjaolu, et matemaatilised teadused viimasel ajal võhikule huvitavamaks on läinud kui enne.

Juba keskkooli õpilane saab populäärse kirjanduse põhjal hämara aimduse nendest hiigla võitlustest ja kirgelistest vaidlustest, mida praegusel ajal teaduslikkude tõdede selgitamiseks peetakse: ei protesteerita ainult üksikute teaduslikkude teooriate vastu, vaid tunnistatakse absurdiks kogu endine ilmavaade ja selle asemele tahetakse panna midagi uut, mis lubab suuremat pööret tuua, kui Kopernikuse ilmasüsteemi maksvaks tunnistamine omal ajal.

Mis on siis see uus? tahab teada keskkooli õpilane ja teeb eksakti teaduse uurimise oma elu ülesandeks. Ühisest püüdest seda küsimust võimalikult põhjalikult käsitleda on võrsunud mõte asutada iseäralik Matemaatika Osakond E. Ü. S-is.

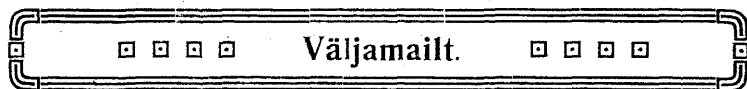
Muidugi ollakse nõus, et teaduse praegusest seisust ainult siis aru võib saada, kui selle endised staadiumid tuttavad — ka siin on maksev btogeneetiline põhjusseadus. Uut aru saada püüdes ei või vana hooletusse jätta.

Vastastikkused referaadid, läbirääkimised ja vaidlused pea-

vad äratama uusi mõtteid, selgitama ja kristalliseerima vanu. Ühine jõud saab andma võimalust muretseda tarvis olevaid raamatuid ja teisi õpiabinõusid. Kuid ometi ei ole võimalik, et p r a e g u s e l a j a l nii palju noorimehi elust täiesti ära võõrduks, puhtale teadusele andudes. Matemaatika Osakond tahab aidata luua võimalikult laiail ringkonnal eksakti teaduse pääl põhjenevat ilmavaadet. Selleks tahetakse kõnesid pidada, kui võimalik, pikemaid kursusi maal ja linnas korraldada, töö vilja, algupäraseid kirjutusi ja tõlkeid trükkis avaldada jne.

Soovime õnne ja edu uuele Osakonnale ja loodame, et ta suurema osa omast laialdasest programmist täita suudab.

V. Naano.

Üliõpilaste lehed mujal.

Järgnev kirjutus ei saa täielikkuse pääle nõudeid esitada, allikate puudulikkuse pärast.

Lääne - Euroopa vanul haridusmail, enne kõike Saksa ja Inglismaal, on üliõpilaste ajakirjandus nähtavasti võrdlemisi vana. Seda peab kõigevähemalt selle, selle järele oletama, et sel õpi. aastal Saksamaal Prof. Dr. F. Aschersoni asutatud Deutscher Universitätskalender'i järele 85 üliõpilaste lehte välja anti — arv, mis igatahes Saksa üliõpilaskonna suurest sisemisest elevusest tnnnistab, mis omalt poolt kogu Germaani töu elujõulikkuse avaldus on."

Nähtavasti Saksamaalt tulles on üliõpilaslehtede mõte varakult Ungarisgi kodunenud; Ungari üliõpilaskonna ametlik häälekandja „Egyetemi Lapok“ (Ülikooli Lehed) sammub juba oma eluea kolmanda aastakümne keskpaigu. Hiljemini on sellele lisaks tulnud kristlaste üliõpilaste „Diákvilág“ (Üliõpilaste ilm) ja käremeeliste „Szabadgondolat“ (Vaba mõte), pääle selle veel mõni leht muis Ungari linnades, kus kõrgemaid koole asub.

Põhjamail on üliõpilaste lehtede mõte tõsisemalt ainult viimasel ajal päevakorraale võetud, olgugi et Uppsalas juba 1845 — 1846 a. „Student-Bladet“i“ välja anti, mis ettevõtte aga tolleagegse lei-

guse tõttu pidi raugema. Uuesti ärkas Rootsi üliõpilaste ehe mõte ainult pool aastat tagasi; esimene „Fyris'e“ number ilmus 19. X. 1913 Uppsalas. Varemini (1911 a.) asutati Daani üliõpilaskonna häälekandja „Akademisk Ugeblad“ (Akadeemiline nädalaleht) Kopenhagenis ja „Minerva. Ukeblad for norske studenter“ Kristianias (1912). Samal aastal asutati Soomes rootsikeelne „Studentbladet, organ för Finlands svenska studenter“, millele 1913. a. soomekeelne „Ylioppilaslehti“ järgnes; varemini olid üliõpilased erakondlikul alusel paari nädalalehte nooresoole toimetanud (Raataja, Nuori Suomi), kuid vähese osavõtmise pärast lakkasid need ilmumast.

Soome „Ylioppilaslehti“ asutamine andis meilgi tõuke sellekohaste kavatsuste päevakorrale võtmiseks.

Venemaa poole pöördudes peab tunnistama, et siin üliõpilaste häälekandja mõte kusagil küllalt hääd pinda pole leidnud. Suurvenelastel on midagi selletaolist, millest aga vähe osa võetakse. Väikearvulisel Leedu üliõpilaskonnal on usulikkude ja poliitiliste lahkuminekute tõttu koguni mitu häälekandjat, millest pikemini järgmises numbris meie Leedu kaastöoliselt.

Muude Venemaa rahvuste üliõpilaskondade kohta puuduvad teated. Võib pea kindlaks pidada, et neil ühelgi häälekandjat ei ole, pääle meid.

V. E.

Prantsuse üliõpilaste elu

üle kirjutab Soome „Ylioppilaslehti's“ nr. 11 s. a. Pariisi ülikooli lektor S. Bosc, kes hiljuti Helsingis ettelugemiskäigul oli. Kirjutuse mõtete kokkuvõte oleks lühidalt umbes järgmine.

Prantsuse üliõpilased (neid olnud 4—5 a. tagasi ainult Pariisis umbes 170 tuh.) ei paista millegi poolest kaaskodanikkude seas silma. Määratumas ilmalinnas laiali asudes teevad nad igaüks oma ette tööd ehk lõbutsevad iseäranis kohvimajades, kus mitmesugused kirjanduslikud, teaduslikud, kunstilised ehk kaardimängu ja mõne muu asja „kliked“ tekivad. Puhtasti üliõpilastevahelisi ühinemisi tuntakse teaduskondade, poliitiliste ehk usuliste vaadete põhjal; korporatiivne sisemine elu ehk väljaspoole sihitud hariduse laotamise püüded näivad Prantsuse üliõpilastele võõrad olevat.

Oma kirjutuse lõpus tõendab siiski lektor R. Bosc, et üliõpilased omi ülesandeid iseäranis viimasel ajal väga tõsiselt võtavad; hooletu elu ja pillamine olevat vähenemas. Uuemais ilukir-

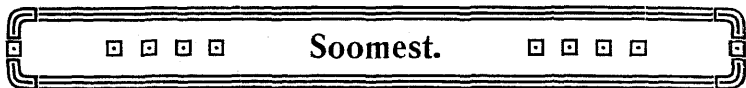
janduslikkudes teostes kujutatavatki Prantsuse üliõpilasnoorsugu sügavasti hoolestununa ja selle suursuguse endaga rahulolematuse põhjal võiksidgi autori arvates üliõpilaste keskel tekkida ühised aatelised püüdmised, mille eesmärk oleks aidata kogu rahva hinge elbumist (elavaks saamist, Soome elpyminen) ja uuesti sündimist.

V. E.

Skandinaavia- Balti üliõpilaskongress.

Nagu „Ylioppilaslehti“ kirjutab, kutsuvat Lundi üliõpilaskond tuleval suvel Skandinaavia - Balti üliõpilaskongressi kokku Kongress saavat enam vähem seltsliku läbirääkimise laadi kandma.

V. E.

Ettelugemised vabast rahvaharidustööst.

Mida kaugemale millesgi töös jõutakse, seda enam on selleks oskust ja teadmisi tarvis. Soome üliõpilased on juba mõndakümmend aastat rahvaharidustööl. Ehk küll töö isegi tegijat õpetab, leiti siiski tarvilikuks tänavu üliõpilastele eri ettelugemisi vabast haridustööst toime panna. Asja korraldas üliõpilasosakondade vaheline toimekond. Ettelugejaiks saadi tuntud Soome haridustegelased. Esimesena kõneles Soome Rahvahariduse Seltsi Raamatukogude Osakonna sekretäär mag. J. A. Kemiläinen raamatukoguliikumisest. Teisena kõneles tuntud karskuseteglane Dr. Viljo Hytönen iseõppimisest mujal haridusmail. Ajaloo dotsent, tuntud tööliste hariduspüüete edendaja Dr. Väinö Voionmaa kõneles rahvalikkude kõnede pidamisest eri mail ja mag. Niilo Liakka vabast haridustööst väljamail ja rahvaülikoolidest. Viimasena kõneles esteetika dotsent Dr. K. S. Laurila kõnelemistehnikast ja mõnest muust asjaolust, mis kõne pidamisel mõju avaldamiseks tähtsad.

Kõigil ettelugemistel rõhutati muidugi iseäralikult seda, mis üliõpilased nimetatud aladel on teinud, mis nad teha võiksid ja

tegema peaksid. Rahvaülikoolide kohta näit. arvas mag. N. Liakka, et ilma üliõpilaste tööta need igatahes praeguses seisukorras poleks olnud. Ühtlasi rõhutas kõneleja, et üliõpilastel praegugi tuleb rahvaülikooli asja südames pidada, iseäranis aga rahva ülikoolidele kohalikka õpejõudusid valmistada; selleks ongi Soome üliõpilasosakonnad varemni omal kulul üliõpilasi saatnud Daanimaale ja mujale, ennast rahvaülikooli töö jaoks ette valmistama.

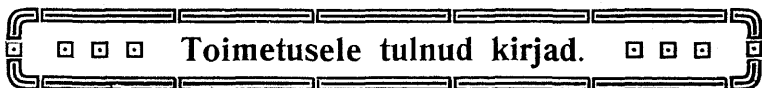
Kursus kestis kõigest 4 päeva, äratas aga selle võrra sooja vastakõla, et juba mõte on tärpanud edaspidi pikemaegseid kursuseid rahvaharidustöö üle korraldada. Niisuguste kursuste korraldamine näibgi otstarbekohane olevat, sest nende kaudu sulab ühte nooruse ennastsalgav vaimustus ja optimism ja vanema põlve elukogemuste põhjal saadud asjalikkus ja tõsisem eluvaade.

V. E.

Naisüliõpilasvõimlejate selts [N. Y. V.]

asutati hiljuti Helsingis. Omal esimesel ülesastumisel sai see hääd tunnistust arvustajate ja suure hulga päältvaatajate poolt.

V. E.

Tänuavaldus.

Tartu Eesti Üliõpilaste organisatsioonide ja naisüliõpilaste pidud Eesti Rahva Museumi hääks Tartus 1. ja 25. märtsil ja Tallinnas 18. ja 19. aprillil on hästi korda läinud. Seda kõike teha on suutnud umbes 100 tegelase ühistunne ja vaeva nägemine.

Sellega tänab Eesti üliõpilaste organisatsioonide ja naisüliõpilaste omavaheline pidutoimekond kõiki tegelasi, iseäranis aga ka väljaspool üliõpilaste organisatsiooni seisjaid, kes pidu hääks nii palju raskusi ja vaeva on näinud.

Palju tänu võlgneb pidutoimekond Vanemuise näitelava juhatausele, kes igapidi vastutulelik on olnud ja isegi oma näiteseinu Tallinnas tarvitamast pole keelnud.

Südamelikku tänu ütleme veel Tallinna perekondadele, kes pidu tegelasi lahkesti oma juures vasta võtsid, ja kõigile neile, kes pidude hääks kordaminekuks kuidagi viisi kaasa on aidanud.

Pidude puhaskasu 1208 r. 52 kop. on Eesti Rahva Muuseumi juhatusel edasi antud. Pidu toimekond.

Tartus, 25. apr. 1914.

Üleval oleva tänuavaldusega ühinedes teatab Eesti Rahva Muuseumi juhatus, et tähendatud summa 1208 r. 52 kop. Muuseumi kassasse ära on antud. Üliõpilastele, kes juba mitu aastat ühiselt Muuseumi hääks pidusid on korraldanud, ja teistele tege-
lastele ütleb püsiva töö ja vaeva eest sõbralikku tänu.

E. R. Muuseumi juhatus.

„Bergmanni Abiraha“

on viimasel ajal hakkanud toetusrahasid õppijatele kaks korda aastas jagama: märtsis ja septembris. Märtsi kuuks toovad kassadesse uueaasta õnnesoovi rahad lisa, — sel aastal pääle 860 rbl., see on rublat 150 enam, kui 1913 — ja meie rahaasutuste kingitused. Neid on sel aastal kahjuks vähem, kui varemini.

Sügisest jaotamist, septembris, võtab „B. A.“ valitsus ainult siis ette, kui selle ajani lahked kinkijad õpilaste pääle on mõtelnud, ehk vanu võlgu tagasi on maksetud.

Viimasel jagamisel on kingituse kujul välja läinud Eesti Kirjanduse seltsile 50 rbl. puudust kannatavate vanade kirjameste ja kunsinikkude toetamiseks ja 100 rbl. Eesti vanavara väljaandmise alguskapitaliks, 25 rbl. nooresoo karskuse õpetuseks (kesktoimekonnale), 4 rbl. Tartu Lasteaiale. Muud summad on ilma protsendita laenu kujul välja antud kuni 6 aasta pääle.

Maalikunsti õppijatele määratakse (Eesti kunstinäituse toimekonna liigete kaudu) 200 r., põllu- ja aiatöö õpilastele 350 r. (Liivimaa P. Kesktoimekonna kaudu). Nooresoo tervise tõstmiseks avati 250 r. kulutada, nimelt mõne noore inimese toetamiseks, kes turni- ja spordi-õpetaja kursuse läbi teeks (sündsat kandidaati välja valida paluti Eestimaa Rahvahariduse seltsi ühes spordiseltsi Kaleviga). Muusika-õpilastest said abi Peeterburi konservatooriumis J. Vaks 40 rbl., R. Kalbek 40 r., E. Kreek 55 r., A. Helder 30 r., Tartus Grivingi koolis A. Ratnik 30 r., Parris R. Tasa 50 r. Moskva Eesti Üliõpilaste seltsi kaudu läheb jagamisele 100 r., teiste ühisuste kaudu kinkijate määrusel 97 r.; stud. agr.

P. Kitzberg Tartust sai 20 r., Peeterburis J. Jürgenson 21 r., Helsingis J. Mark 75 r., M. Puru 50 r., J. Mühlmann 25 r., A. Üksti 25 r. Kaubanduse ja keskkooli õpilastele on 790 rubla antud.

Nälgi kapitalist, kust ainult Peeterburi, Riia ja Tartu üliõpilastele abi tohib anda, said: Peeterburis J. Depmann 100 r., P. Tauk 50 r., A. Veidermann 50 r., K. Tarik 50 r., J. Simtman 100 r., J. Ungerson 29 r. Tartus A. Alver 100 r., J. Kangro-Pool 50 r., J. Erik 50 r., H. Saebelmann 50 r., H. Kubbu 100 r., P. Tatz 50 r., H. Nirk 50 r., J. Lepik 75 r., O. Kuriks 50 r., V. Vadi 50 r., O. Tomberg 75 r., J. Lauri 50 r., J. Roos 50 r., K. Michelson 50 r., J. Jans 75 r., H. Reichenbach 50 r., G. Matto 50 r., A. Liin 50 r., K. Einbund 75 r. Riias A. Usin 50 r., H. Kopvillem 50 r., E. Hansschmidt 100 r., M. Sander 75 r., kokku 1804 r.

Kõik toetused kokku 4461 r.

Praktiline ettepanek.

Eelseisval sügisel Eesti üliõpilaste kokkusaamisel soovitaksin läbirääkimise alla võtta, kas mitte kohaseks ei peeta üliõpilaste organisatsioonide liigete ja vilistlaste jaoks ühist surmajuhumiste korral abiandmise kassat elule kutsuda.

Niiviisi olek võimalik kõige päält üliõpilaste laenusid kindlustada ja ka perekondadele vähegi ainelist toetust muretseda. Julgem oleks elada...

Otstarbekohane oleks vist matusekassade tüüp. Soovitav oleks, et küsimuse ja asja korralduse üle mõtteid vahetataks ja sügisel juba selginud ettepanekutega ilmutaks.

Karl Preisberg.

V. a. „Üliõpilaste Lehe“ Toimetus!

Sellega on mul au teatada, et ma kõigi „Üliõpilaste Lehes“ avaldatud ja avaldatavate kirjutuste honoraari, samuti korrektori palga asutatava „Eesti Üliõpilaste teadusliku töö edendamise kapitali“ hääks annan; selle kapitali hääks kohustan ma enast esialgu iga aasta 10 rubla maksuma.

Kapitali lähema korralduse ja tööde toetamise ja hindamise põhjused jääksid „Üliõpilaste Lehe“ asemikkude kogu välja töötada. Oma poolt esitaksin ainult paar mõtet:

1. Tööd peaksid kas otsekohelelt meie rahva elu, keelt, ajalugu, ühiskondlikka ja majanduslikka olusid, maad j. n. e. käsitata — ehk jälle niisuguseid üleüldiseid küsimusi, mis meie rahva haritud osa vaimuelus vastakõla leiaksid. Viimast laadi tööd võiksid olla mõtte-, ühiskonna-, loodusteaduse, matemaatika j. n. e. alalt.

2. Töid võib kirjutada üks kõik mis keeles, kuid alati on tarvilik nende eestikeelne väljaanne.

3. Tööd võivad ka ülikooli kursusse kuuluda, kandidaadi, magistri ja doktori väitekirjad olla.

4. Kui esialgu kohaseid töid ei leidu, jääb raha senni seisma, kunni põhjust on seda välja andma hakata.

Vahest ehk leiab mu ettepanek väikestki vastakõla ja toetust.

Tartus, 23. II. 14.

Villem Ernits.

Toim täh.: 1914 a. eest on 10 rbl. nimetatud otsarbeks „Ül. Lehe“ kassasse maksetud; selle juure arvatakse korrektori palk ja kaastöö arve.

Toimetuse liikmed: A. Bachmann, V. Jõuram ja J. Ainson.

Adress: Юрьев (Лифл.) G. Zirk'i trükikoda.

Vastutav toimetaja ja väljaandja Villem Grünthal.

Eesti kõige vanem päevaleht

„Postimees“

ilmub 1914. a. suurendatud kujul päätoimetaja Jaan Tõnissoni juhatusel senisel edulises ja rahvameelses vaimus edasi.

1914 a. annab „POSTIMEES“ kaasa: I. M a k s u t a :

1) „V i r m a l i s e d“ — piltidega kirjanduslik ja teduslik nädalaleht, igal laupäeval. 2) 2000 l h k. j u t u l i s a. Lauapäiviti suur pilt. leht. 3) P o s t i m e h e t ä h t r a a m a t 1915. a. ja 4) P o s t i m e h e s e i n a k a l e n d e r 1914 a. II. M A K S U L I S E D K A A S A N D E D : 1) „Postimehe“ kirjakogu: 1) Eesti kultuura IV. 2) Mehaanika. 3) Kodaniku käsiraamat IV ja 4) Oma Maa IV. Hind 1 rbl. 50 kop.

2) „S ä d e m e d.“ Pilkeleht, suurendatud kujul. Hind 1 rbl. 50 k.

3) „L a s t e l e h t“ . Hind 20 k. Alandatud hinnaga „Tervis“.

Hind 50 kop. „P o s t i m e h e“ tell. hind. $\frac{1}{1}$. a. postita 5 rbl.

$\frac{1}{2}$. a. 2 rbl. 60 kop. postiga $\frac{1}{1}$. a. 6 rbl. $\frac{1}{2}$. a. 3 rbl. 10 k.

Adress: „POSTIMEES“ TARTUS.

K. Petermann'i

äri — Tartus

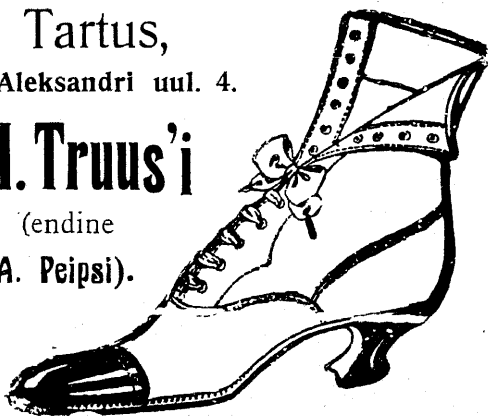
Kivisilla otsas.

Soovitan öö- ja triigi-pesu, krae sidemeid, sokke ja kindaid.
Hinnad parajad. Austusega K. Petermann.

Tartus,
Aleksandri uul. 4.

I. Truus'i

(endine
A. Peipsi).

**Saapatööstus
ja kauplus**

soovitab omas töökojas valmistatud mitmesuguseid
saapa kaupsid, Vene amerika gummi kaloshisid jne.
Jällemüüjatele kasulik ostukoht.

Austusega **J. Truus.**
Aleksandri uul. nr. 4.

JOHANNES SOPP'I

Päevapildi tehas

Tartus, Katarina uul. nr. 1-a.

Valmistab ülesvõtteid rühmadele ja üksikutele isikutele
parajate hindadega; iseäranis kooliõpilastele odavalt.

Tartu Päevaleht — Meie Aastasada.

Jumub 14. detsembrist 1913.

Tartu Päevalehe pääsiht on Eesti rahvuslik kultuura ja selle edendamise kõigis rahvakihtides ühte viisi ühiskondliku õiguse põhjusmõttel.

Tartu Päevaleht ilmub rahvameelses vaimus. Ta on rahvuslik ilma määramiseta, vabameelne poliitiliselt ja kultuuriliselt. Arvustab ilma isikluseta ja väikluseta. Igasugune vägivald ja surve leiab temas tulise vastase.

Tartu Päevaleht tahab omades juhtkirjades meie voolava elu nähtusi hinnata ja lugejaid aidata selget ja kindlat seisukohta võtta. Kodumaa linnadest ja maalt tuuakse päle kõige värskemate uudiste ka veel arvustavaid ülevaateid. Venemaalt ja väljamaalt läbitöötatud ja arvustavaid kirjeldusi, mis meie olude seisukohalt rahvaste ja riikide käekäigust ja elust selge, huvitava ja äratava pildi annaks.

Tartu Päevaleht saab riigivolikogust Liivimaa talurahva saadiku Dr. J. Raamoti poolt otseteed värskaid ja põhjalikke kirjeldusi ning teateid.

Tartu Päevaleht kannab kõige tõsise ja teadusliku materjaali kõrval ka ilukirjanduse osa eest suurt hoolt. Selles valdkonnas pakutakse ainult kõige paremat ja väärtuslikumat.

Tartu Päevaleht toob kõige värskemaid telegramme oma- ja väljamaalt.

Toimetuses on tegevad: Tegev päätoimetaja õigusteadlane Ed. Laamann, J. Tomp, õigusteadlane A. Beek, K. Ast (Rumor), K. Kider, M. Luha, V. Rätsepp, cand. hist. H. Sepp, A. Tamnann, T. Tomp, H. Vellner. Vastutav toimetaja vannut. adv. abi K. Pikk.

Nendest, kes meie lehtedes kirjutavad ja oma kaastööga neid on lubanud toetada, olgu siin kohal nimetatud: cand. Konstantin Päts, kirjjanikud O. H. Münther, Gustav Suits ja Mait Metsanurk, üliõp. K. Einbund, cand. jur. K. Grau, Dr. R. Elken, vannut. adv. A. Hellat, vannut. adv. J. Jaakson, üliõp. J. Jans, üliõp. H. Idam, üliõp. M. Josep, instr. A. Juhanson, cand. jur. A. Jung, A. Jürvetson, ehitus-inshener Fr. Kangrõ, üliõp. J. Kangro-Pool, vannut. adv. F. Karlson, H. Avikson, cand. math. M. Koik, van. kontr. assist. Kosenkranius, üliõp. I. Kukk, agr. I. Kuni-mägi, pr. M. Kurs-Olesk, üliõp. N. Köstner, adv. E. Alver, Dr. K. Lütis,

H. Luha, M. Laabus, A. Laabus, instr. Aug. Koffer, üliõp. l. Mark, cand. K. Menning, M. Martna, vannut. adv. L. Olesk, veter. arst. A. Olt, l. Pehap, v. nnut. adv. M. Pung, riigivolikogu liige Dr. l. Raamot, instr. Rehasoo, vannut. adv. abi l. Reinhold, vannut. adv. O. Rütli, vannut. adv. abi l. Sepp, A. Saal, Dr. H. Sulg, Dr. Siibermann, Dr. E. Tamma, üliõp. A. Tamman, üliõp. P. Juhkam, üliõp. O. Öunapuu, üliõp. K. Frisch, E. Kilter, üliõp. V. Söert ja veel õige suur hulk kaastöölisi kodumaa linnades, maakondades, Venemaa tähtsamates linnades ja väljamaal.

Tartu Päevalehe kõrval ilmuvad kolm korda nädalas Olevik — Tartus, Sakala — Viljandis ja Meie Kodumaa — Pärnus sama toimetuse poolt ja samas sihis, nimelt maalugejate huvisid silmas pidades.

Kaasanneteks on pääle suures kaustas päälehe:

a) hinnata: 1) Jutulisa, iga päälehe numbriga, 8 lehek. 2) Piltidega kirjanduslik ja teaduslik lisa, igal laupäeval, 3) Õigus, õigusteadline ajakiri; 4) Adress-kalender, tarviliste teadetega; 5) Seinakalender, ja 6) Raudtee- ning laevakäigu plaan. b) Alandatud hinnaga: 1) Põllutöö kuukiri Talu, 50 kop. aastas. 2) Arstiteaduse kuukiri Tervis, 50 kop. aastas.

Tartu Päevaleht maksab aastas postita 4 r., postiga 5 r.

Postiga a. 5 r.— k.; postita 4 r.— k. Väljamaale igap. s. 12 r.— k.	
" ¹ / ₂ " 2 " 60 " " 2 " 10 " " ¹ / ₂ a. " " 6 " 10 "	
" ¹ / ₄ " 1 " 35 " " 1 " 10 " " ¹ / ₄ " " " 3 " 15 "	
" 1 kuu — " 50 " " — " 40 " " 1 kuu " " 1 " 10 "	
Väljamaale 3 korda nädalas saates a. 9 r. 50.; ¹ / ₂ 4.90 ;	
¹ / ₄ a. 2.55; 1 kuu 90 kop.	

Meie Aastasada, Oleviku, Meie Kodumaa ja Sakala tellimise hind:

Postiga a. 3.50 k., postita 3.— k.	
" ¹ / ₂ " 1.80 " " 1.55 "	
" ¹ / ₄ " 95 " " 80 "	
" 1 kuu 35 " " 30 "	

Ilma postirahata saavad: Tartu Päevalehte ja Meie Aastasada vallad ja mõisad, kes oma postisaadetused Tartust, Elvast, Jõgevalt, Põltsamaalt ja Pukast ära viivad,

№ 63. Tähe uul. № 63.

Uudis saapatarvitajatele, et olen

kingsepa töötoa ja äri avanud

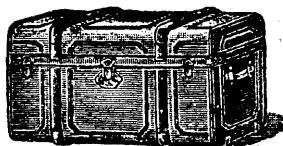
Alati on tagavaras kestvaid ja moodsaid jalavarjusid, üliõpilastele ja koolilastele võimalikult odavalt. Tellimised saavad ruttu ja korralikult tehtud. Aupaklikult **H. Hendrikson.**

Päevapiltnik U. Staden

Kivi nül. № 3.

soovitab nagu enne ja nüüd hääd, puhast tööd odava hinnaga. Jgasuguste piltide suurendus; vastutatakse sarnaduse eest. Üliõpilastele, koolilastele alandatud hinnad. Pühapäeviti on töötuba 12—4 avatud. Soovi pääle sõidetakse ka maale.

O. Zimmerman **Suurturg № 4.**

Sadulisepa töökoda ja ladu.

Soovitan kõige suuremas väljavalikus:

kõiksugu reisikohvrid, sumadanisid, reisikotte nahast ja riidest, naisterahva käsikotte, kirjataskusid, rahakotte, aktimappe ja kooli ranitsaid, sadulaid ja hobuseriistu.

Kõige uuemat moodi saali mööblid, Türgi sohvad, vedru ja karva madratsid. Kõik eelnimetatud tööd saavad ruttu ja korralikult, **võistlemata odavalt valmistatud.**

Üliõpilased saavad kõigist kaupadest 10⁰/o hinna alandust.

Cartu Eesti Majanduse-Ühisus

Holmi uul. 14—20, omis majades.

Vastastikkuse vastutuse alusel töötav põllutöö
tarbeainete ostu- ja müügi-ühisus.

Ladus on:

Kõik põllutööriistad ja masinad.

Marshalli peksumasinad. Deeringi lõikusemasinad.
Ventzki adrad ja kultivatorid. Heiligenbeili adrad
ja äkked. Reaskülvi masinad «Saxonia»,
«Ventzki», «Skandia», Radix. Röberi
viljapuhastamise masinad.

Kõik piimatalituse riistad ja masinad.

Koorelahutaja «Vestfalia» ja «Baltik».
Ahlborni ja teiste kuulsamate vabrikute masinad.
Piimaveo kannud.

Täielikkude piimatalituste sisseseadmine. Kunst-
sõnnikud. Seemned. Raud- ja teras. Raud- ja
teraskaup. Raud talad. Tsement. Masina rihmad
ja masina õlid. Mitmesugused muud põllutöö tar-
beained. Jahutusmasinad ja jahutusmajade sisse-
seaded. Alumiiniumist terasemmail kõögiriistad.
Ainult esimese klassi kaup, selle juures kõige
mõõdukamad hinnad. ∴ Täieline vastutus kõigi
müügil olevate kaupade häduse eest.

Saapa-kauplus ja -tööstus

Vieni magasiin

Tartus, Suurelturul nr. 13 (Raatuse ees).

Soovitan oma rikkalikust ja hästi korraldatud ladust igasugu vastupidavat **saapa-kaupa**, omas töötoas kõige uuemate moodude järele valmistatud. **Odavad, aga kindlad hinnad.** Ladus on ka kõige paremate vabrikute töid, nagu jalutus- ja ballikingad mitmesugustes moodides ja värvides. Vene-Ameerika ja Riia Provodniku I. sordi gummi-kalosse igas numbris. Suur väljavalik. Austusega K. PARTS.

HANS RAAG

raamatu, kirjutusmaterjaali, ilu ja tarbe-
asjade kauplus — Rüütli uul. № 13.

soovitab rohkel väljavalikul ülevalnimetatud kaupasad võimalikult mõõdukate hindadega. Iseäranis õppivale nooresoole kasulik ostukoht.

Vold. Tomsoni

PÄEVAPILDI - TEHAS

Promenadi uul. 8, telef. 323.

Avatud äripäevadel kella 7—9, püha-
päevadel kella 12—4 ülesvõtmiseks aasta
läbi, päeva- ja elektrivalgusel.

Väljamalid.

22. Üliõpilastelehed mujal. V. E. 76
23. Prantsuse üliõpilaste elust. V. E. 77
24. Skandinaavia-Balti üliõpilaskongress. V. E. 78

Soomest.

25. Ettelugemised vabast rahvaharidustööst. V. E. 78
26. Naisüliõpilaste Selts. V. E. 79

Toimetusele tulnud kirjad.

27. Eesti Rahva Muuseumi tänuavaldus üliõpilastele 79
28. Bergmanni Abiraha kevadine aruanne 80
29. Praktiline ettepanek. K. Preisberg 81
30. „Eesti üliõpilaste teadusliku töö edendamise kapitali
asjus. V. Ernits. 82

Lisa ;

Kõdumaasse puutuvate kirjutuste süstematiseerimise kava ühes seletustega.

TRÜKIST JÄRUS

Heinrich Niggol:

Eesti arstiteadusline sõnastik.

Eesti Üliõpilaste Seltsi Löödusteaduse Osakonna
toimetus. Põhja-Balti Arstide Seltsi kirjastus. IV + 149
lehekülge. Hind 75 kopikat. Keskladu Eesti Üliõpilaste Seltsis. Üliõpilaste organisatsioonide kaudu
telhides 50 kopikat.

„Üliõpilaste Leht“

ilmub 8 korda õppeaastas, 4 numbrit enne, 4 numbrit pääle jõulu.

Tellimise hind:

aastas ühes postikuludega 150 kop., üksik number 20 kop.
Selle n-ri hind 40 kop.

Adress: Юрѳев (Лифл). G. Zirk'i trükkoda.

1927
RAHVUSRAJALATUKODU